

KAI NĖRA DVASINĖS PATIRTIES, PASITELKIAMAS PROTAS arba APIE TREJYBĘ

Tikriausia nesunku pastebėti, kad nemaža dalis „tikinčiųjų“ ir net krikštyti vis suabejoja Jėzaus Kristaus realumu ir labai sunkiai susigauja Jo Žodžio prasmėje. Teologai vis kalba, vis rašo, o krikščioniai iki šiol nemoka atskirti Dvasios nuo Sielos....Vieniems Jėzus yra Dievas, kitiems – tik žmogus, tretiems – mesijas, Dievo pasiuntinys. Paneigti Jėzaus Kristaus Atėjimą į šį pasaulį neįmanoma. Jis čia tikrai lankėsi ir tikrai kalbėjo. Tačiau suvokti Jo Mokymo esmę, perduotą per sekėjus, evangelistus – labai sudėtinga. Kodėl? **TODĖL**, kad Jo Žodį kai kas leido sau pernelyg laisvai komentuoti. Nuo seniausių laikų, nuo tada, kai dar nebuvo Naujojo (kanonizuoto) Testamento, sklido Jo logijos (pokalbiai su mokiniais) žodžiu ir raštu. Kas juos rinko, kas kaupė, kas juos „sijojo“ ir kas dalį jų piktybiškai sunaikino...? Romos imperatoriaus įsaku buvo vykdoma žiauri cenzūra. Tai įrodytas faktas. Cenzūra su bausme būti sukapotam į gabalus ar sudegintam ant laužo veikė galingai. Ir Jo Žodis buvo naikinamas, ypač jeigu tai buvo *kita nuomonė*, skirtinga nuo bažnyčios dogmų. Už NT turinį, tokį, koks yra šiandien, atsakingas Vatikanas.

Jėzaus žodžių interpretacijos ir dabar įvairiai pateikiamos šiuolaikinių filosofų ir teologų. Sunku net įsivaizduoti apimtį tų komentarų..., kurie užgožė Jo Tiesą ir Šviesą. Atskirti pelus nuo grūdų be galo sudėtinga.

Klausimas: Kas Jį siuntė? Ar Jis pats atėjo savo valia? Ne. Jis tai neigia. Jis sakė, kad yra Dievo Tėvo siųstas, Jo Sūnus. Ir todėl Jis tapo žmogumi, įsikūnijo ir gyveno Žemėje tarp žmonių. Dar Jis sakė, kad yra šio Pasaulio Šviesa. Taigi, Jis atėjo mus apšviesti. Nenuostabu, kad ankstyviesiems krikščioniams, ypač gnostikams, Šviesa tapo tikėjimo simboliu, kuris buvo pripažintas iš dalies ir ortodoksų. Du pirmieji Bažnyčios susirinkimai tikėjimo simboliuje patvirtino **Šviesą iš Šviesos**. Jei Jėzui Kristui **Dievas yra Dvasios Šviesa**, – tad Jis pats yra Jos pasiuntinys, **ne atskirtas nuo Jos, o esantis Joje**. Svarbiausia, Jėzus Kristus mokė savo sekėjus **BŪTI Jo Tėve, BŪTI JAME**, o ne *su* Juo, nes kai yra santykis **TARP** vieno ir kito, yra ir tarpas, atstumas. Dvasioje **TARPO** nėra. Dvasia viską jungia **SAVYJE**. Tą

tarpą sukuria netikėjimas, nežinojimas ir atsiskyrimas. Mums trūksta Ramybės, kad galėtume TAI patirti, išgyventi. **Tai yra dvasinė praktika: išmokti BŪTI JAME, kaip Jis YRA SAVO DIEVE TÈVE, kad mes visi taptume VIENA.** Nekalbėjo Jėzus apie jokią trejybę, atskirybę, - atvirkščiai, Jis mokė BŪTI SUJUNGTIEMS su Juo ir Jo Dievu Tėvu-Dvasia. Mus, deja, judina protas, mus kiršina protas, jis verčia mus viskuo abejoti, viską neigti, triukšmauti ir kariauti. **Proto lygmenyje mes esame – priešai. Atskirti nuo Dievo Tėvo.**

Pagal Jėzų, mes esame Šviesos vaikai, jeigu *tikime Jo Evangeliją, Jo Žodžiu*. Ne bažnyčios dogma, ne tikėjimu į triveidę trigalvę pabaisą. Tokio sutvėrimo realybėje nėra, nebent pasakų knygoje. Jį sukūrė kunigų ir filosofų protas. Ta pabaisa verčia Dievo bijoti ir prieš jį drebėti. Meilė gydo mūsų sielas, nes Dvasia yra Meilės ir Šviesos šaltinis.

Jėzus mokė: „**Mylėk Viešpatį, savo Dievą, visa širdimi, visa siela ir visu protu.** Tai didžiausias ir pirmasis įsakymas. Antrasis į jį panašus: **Mylėk savo artimą kaip save patį.**“ *Mato 22:37-40*

Mylėti, deja, mums sunku, nes kūnu, protu ir emocijomis jaučiamės atskirti, o *Dvasios nepažįstame*. Iš čia – mūsų atsiskyrimas, pasimetimas, prieštara Įstatymui, kuris nėra prievarta, bet malonės dovanota **galimybė gyventi Dievo meilėje ir tiesoje. Vien tikėjimo Dievu – per mažą. CREDO mus atskiria nuo Dvasios.** Pažvelkite į Katekizmą: jame tūkstančiai dogmų, kurias įsiminti gali nebent dirbtinis intelektas. Reikia turėti nebe galvą, o kompiuterį galvoje, kad jas visas prisimintume (žr.maldos.lt). Bažnyčia nepasitenkino vien Meilės įstatymu, kunigai sugalvojo be galo painią, nelogišką TREJYBĖS dogmą ir ant to pamato sukūrė savo tradicijas. Aiškindamiesi, ką tai reiškia, įvairių šalių kunigai tarpusavyje susipyko. Kiekvienos „savarankiškos“ bažnyčios tėvai ėmė kurti *savas teologines schemas*, pateisinančias *jų požiūrį* į Dievą Tėvą, Jėzų Kristų ir apaštalų raštus. Maža to, – jie sukėlė religinius karus. Bažnyčia suskilo ir iki šiol lieka suskilusi!!! Niekas jos nebejungia. **Taip buvo išduota Šventoji Dvasia ir Jėzaus Kristaus įstatymas MYLĖK.** Protas nuėjo visko naikinimo keliu (kai kas sako, kad protas yra kuriantis...gėrį. Ne. Mokslo religija atvedė mus prie bedugnės krašto). Rezultatus matome šiandien visame pasaulyje ir pačiame žmoguje.

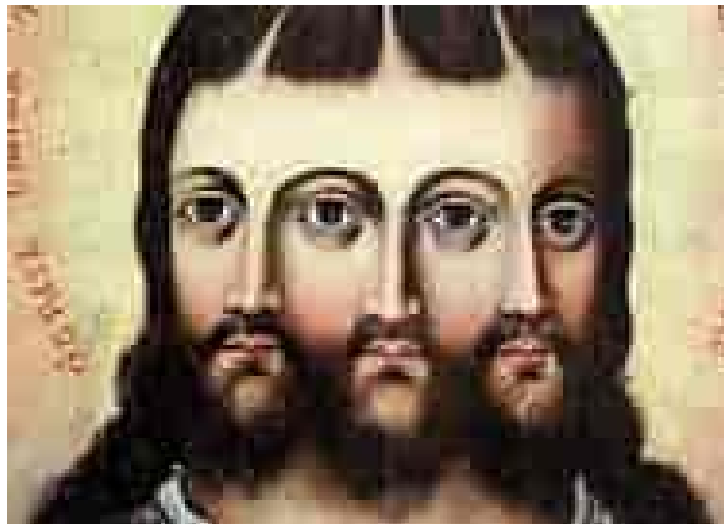
Iki šiol vyksta ginčai: **KAS JĖZUI YRA DIEVAS? Ar Jėzus yra Dievas? Ar galima tikėti/pasitikėti Biblija? Man toks klausimas nebekyla. Viskas yra Viena Dvasioje. Jėzaus Žodis (ne Biblijos ir ne bažnyčios) yra Tiesos pamatas.**

Taigi, sekant Jėzumi, – **Dvasia, Šviesa, Meilė** yra kitokia „trejybė“, o tiksliau **vienas Vienatinio Dievo Žodis mums**, nei skelbė Romos katalikų bažnyčia. Šios „trejybės“ atradimas mane labai nudžiugino, nes aš tai suvokiau ne protu, o dvasinės praktikos (meditacijos) metu, kai *protas buvo išjungtas*. Jokių teologijų bei filosofijų man daugiau nebereikėjo. Kančia ir baimė dingo. Atsirado aiškumas, vidinė šviesa. Kadangi baimė bažnyčiai yra dingusi, kai kurie teologai ieško kitokio santykio su Dievu, – ne per Meilę, o per santykį su mirtimi!!! Juokinga? Baugu? Ne. Tiesiog liūdna, nes mirties nėra. Mirtį paneigė visi krikščionių mistikai, visi Buddos sekėjai. **Mirtis irgi yra kunigų sugalvotas siaubas**, kad mus gąsdintų, kad priverstų klauptis *prieš juos* ne iš meilės, o iš baimės. Baimė – veiksminga žmogaus pajungimo priemonė. Dvasią pažinusiam – bijoti nėra ko. Toks žmogus visada pasiruošęs palikti šį pasaulį, kai ateis laikas. Jis tiki Dvasios Šviesos Amžinybe. Tad tegu niekas nedrįsta jūsų bauginti. **Mirtis yra melas**. Kaip kiekvieną pavasarį sužaliuoja beržas ar pražysta alyvos prie jūsų namo – taip „mirtį“ pakeičia naujas gyvenimas. **Pasitikėkite tik tais kunigais, kurie nesukelia jokių baimių, o veda Šv. Dvasios keliu. Kur tokią bažnyčią rasti? Pamėginsiu jos ieškoti...**

Tai, ką čia taip užtikrintai rašau, tas žinias man davė *ne tik dvasinė praktika*, bet ir nušvitusių žmonių knygos, mistikų pasakojimai apie savo patirtį, o ypač Evangelija pagal Joną bei Tomo Evangelija, kuri buvo atrasta kartu su kitomis evangelijomis (bažnyčia vadina jas apokrifais) Nag Hammadi vietovėje gnostikų užsandarintuose moliniuose induose. Kokia laimė, kad jie buvo atrasti!!! Tai buvo pirmųjų krikščionių raštai, kurie stebuklingu būdu išliko iki mūsų dienų nepalieti bažnyčios cenzūros ir ugnies. Gnostinės evangelijos buvo sudarytos iš Jėzaus Kristaus logijų (atsakymų į mokinių klausimus). Jos turėjo atnešti tikrą Šviesą į teologinių ginčų išsekintą bažnyčią ir išlaisvinti tikinčiuosius iš filosofinių fantazmų tamsos. Deja, tie atradimai buvo nesuprantami ir nepriimtini skirtingoms bažnyčioms, kurios laikėsi įsikibę į savo tradicines tiesas. Palietus jas – sugriūtų pačios tradicijos. Todėl priešiškus tarp jų išliko ir be vilties, kad kada nors tamsa dings.

Skaitykite apokrifus, skaitykite nekanonizuotas evangelijas, lyginkite su NT evangelijomis...ir gal įsitikinsite patys, kad Dievo Žodis žmonių žodžių srautuose ėmė ir išnyko! Tuos kūrinis glaustai pristačiau savo knygoje „Šviesos keliu“, ir svetainėje sviesoskeliu.lt. Ten rasite garsiausių Biblijos tyrinėtojų darbų ištraukas, įvairias nuorodas. Šviestis būtina pačiam, kad netaptumėte tamsos vergais. Jums atrinkau tikrus Jėzaus Kristaus Žodžio deimantus, kad jūs priimtumėte Jų spindesį į SAVE. Neleiskite protui klaidžioti patamsiais. **Likite Šviesoje, kuri ir yra visų žmonių Dievas Tėvas!** Prisiminkite kaip Jėzus pradėdavo švytėti, kai bendraudavo su Juo pasislėpęs nuo savo sekėjų...

Ir vis tik lieka neatsakytas klausimas: **kas pirmas išdrįso Jėzaus Kristaus Žodį perkeisti, „pafilosofuoti“ Jo Evangelijos pagrindu ir sukurti religinį fantomą – „trejybę“?** Štai taip ji buvo vaizduojama mene:

.....

Trejbės dogmą sukūrė Antiochijos vyskupas Teofilas (Teofilis), gyvenęs II amžiaus antroje pusėje.

Krikščionybės istorijoje jis užima ypatingą vietą kaip mąstytojas, **pirmasis pabandęs dvasinę patirtį paversti griežta filosofine sistema**. Jo pagrindinis darbas „Teofilas Autolikui“ (graikiškai Πρὸς Αὐτόλυκον, lotyniškai *Ad Autolycum*, angliškai *To Autolycus*) yra religinis pamokslas ir intelektualinė dvikova, kurioje susiremia senovės graikų mitologija ir kylanti krikščioniškoji mintis.

O Jėzaus Kristus sakė: 24 Dievas yra Dvasia, ir Jį garbinantys turi garbinti dvasioje ir tiesoje”.

Jn 4,24

Jo Žodis buvo savavališkai perkeistas į trigalvę pabaisą. **Ar galite įsivaizduoti, kokia baisi išdavystė įvyko krikščionybės pirmaisiais šimtmečiais? Šv. Dvasia buvo įvilktą į proto sukurtą trejbės dogmą, kurios neigimas kėlė baimę ir siaubą visiems „eretikams“**. Bėgant metams ta dogma graužė pačią bažnyčią kaip kirminas iš vidaus, kol nebeliko nieko dvasingo, išskyrus regimąją materialinę kultūrą ir meną, sukurtą garsių talentų (kurių šedevrus kontempiuojame iki šiol šventovėse ir muziejuose). Per visą krikščionybės istoriją gyvąją dvasingumą palaikė tik mistikai, stebuklingai išsigelbėję iš inkvizicijos represijų. Apie juos jau nemažai rašiau, nesikartosiu. Prieš trejbę

pasisako daug teologų ir mokslininkų. Galite su jais ginčytis, jei turite argumentų. Štai jų tezės:

Triveidis Dievas (Mišrios Hipostazės Trejybė)

Triveidė Trejybė yra bandymas vizualizuoti dogmą, kad Dievas yra vienas trijose hipostazėse. Trejybė tiesiogine prasme turi vieną galvą, bet tris susiliejusius veidus. Šis tipas atsirado viduramžiais, maždaug XII a. pradžioje, kaip vizualinis sprendimas problemai, su kuria susidūrė menininkai, bandydami pavaizduoti Trejybę nesukurdami trijų atskirų dievų.

TREJYBĖS DOGMA – MELAS*

„Nėra kito Dievo, tik vienas. Nors ir būtų vadinamieji dievai danguje ar žemėje, kaip yra daug dievų ir daug viešpačių, tai mums yra vienas Dievas...“ (1 Kor 8, 4-6)

„Trejybė yra iškraipymas, pasiskolintas iš pagoniškų religijų ir įskiepytas į krikščionių tikėjimą“. („Religinių žinių žodynas“).

„Žodžio „Trejybė“ Biblijoje nėra... Į bažnytinę teologiją jis oficialiai pateko ne anksčiau kaip IV amžiuje“. („Iliustruotas Biblijos žodynas“).

„Naujajame Testamente nėra nei žodžio „Trejybė“, nei jokios aiškiai išreikštos dogmos apie ją... Krikščionių kanone nėra konkrečių teiginių, kad Dievas yra trejybė.“ („Naujoji enciklopedija Britannica“).

„Teologai sutinka, kad Naujasis Testamentas aiškiai nemoko Trejybės doktrinos“. („Religijų enciklopedija“).

„Kalbant apie Naująjį Testamentą, ten nėra jokios tikros Trejybės doktrinos“. (Bernhard Lohse, „Dogmen geschichte epoche“).

„Biblijoje nėra aiškiai nurodyta, kad Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia iš esmės yra tapatūs.“ (*Karl Barth, „The New International Dictionary of New Testament Theology“*).

„Jėzus ir Paulius akivaizdžiai nebuvo susipažinę su Trejybės doktrina... jie nieko apie ją nekalba.“ (*Washburn Hopkins, „Origin and Evolution of Religion“*).

„Tiek judaizmas, tiek krikščionybė buvo griežtai unitariniai. Kelias iš Jeruzalės į Nikėją buvo ilgas ir vingiuotas. Ketvirtą amžių Trejybės doktrina netiksliai atspindi ankstyvąją krikščionių doktriną apie Dievo prigimtį; priešingai, tai buvo nukrypimas nuo šios doktrinos.“ (*The Encyclopedia Americana*).

„Jei Naujojo Testamento rašytojai tikėjo, kad tikintieji privalo pripažinti Jėzų kaip „Dievą“, kaip galime paaiškinti beveik visišką šios konkrečios pripažinimo formos nebuvimą Naujajame Testamente?“ (*The Bulletin of the John Rylands Library*).

„Logoso ir Trejybės doktrinas suformavo graikų Bažnyčios tėvai, kurie... buvo tiesiogiai ar netiesiogiai labai paveikti platoniškos filosofijos... Neabejotina, kad iš šio šaltinio į Bažnyčią įsiskverbė klaidos ir iškraipymai.“ (*Naujoji Šafo-Hercogo religinių žinių enciklopedija*).

„Trejybės idėja iš pradžių nebuvo būdinga krikščioniškam tikėjimui... Kaip matyti iš Naujojo Testamento ir kitų ankstyvųjų krikščioniškų raštų, Trejybės idėjos nebuvo nei apaštalų laikais, nei iškart po to.“ (*„Religijos ir etikos enciklopedija“*).

„[Trejybės idėja] yra tiesioginis ir betarpiškas nukrypimas nuo absoliučios Kūrėjo vienybės sampratos.“ (*J. Hertzas, „Penkiaknygė ir Haftarotas“*).

„Laikui bėgant šios dvi figūros [Dievas ir Kristus] taip susiliejo, kad dažnai buvo neatskiriamos. Galbūt būtent Tetragramos pašalinimas ižiebė kristologinius ir trejybinius ginčus, kurie audrino bažnyčią pirmaisiais mūsų eros amžiais. Kad ir kaip būtų, atrodo, kad Tetragramos pašalinimas sukūrė religinę atmosferą, kuri gerokai skyrėsi nuo tos, kuri vyravo Naujojo Testamento laikotarpiu pirmajame amžiuje.“ (*George'as Howardas, „Biblical Archaeology Review“, 1978 m. kovas*).

„[Bažnyčios] tėvai pradėjo ieškoti filosofinių terminų saugyklose, dviejų naudingų terminų: vieno, apibūdinančio akivaizdžius skirtumus tarp trijų skirtingų Trejybės asmenų, o kito, apibūdinančio tam tikrą juos vienijančią vienybę.“ (*Harry Wolfsonas*).

„[Bažnyčioje] kilo ginčų dėl santykio tarp Jėzuje įsikūnijusio „Žodžio“ (tai yra „Dievo Sūnaus“) ir paties Dievo (dabar tiksliau – „Tėvo“), kurio vardas Jahvė buvo iš esmės pamirštas.“ (*Garraty J., Gay P., „Kolumbijos pasaulio istorija“*).

„Iki arijonų ginčų nei Rytų, nei Vakarų bažnyčioje nebuvo nė vieno teologo, kuris abejotų, kad Sūnus tam tikra prasme yra žemesnis už Tėvą.“ (*Hanson R., „Krikščioniškosios Dievo doktrinos paieškos“*).

„Žydams nereikėjo keisti savo požiūrio į Dievo prigimtį. Tereikėjo pripažinti, kad Jėzus yra Mesijas ir gyvojo Dievo sūnus. Pirmieji mokiniai lengvai suvokė šią mintį, kaip matyti iš beveik visų pirmojo ir antrojo amžių raštų... Pagoniškos ir platoniškos filosofijos įtakos pirmą kartą pasijuto apaštalų laikais. „Pirmiausia atsirado gnostiniai požiūriai, paskui –

sibelizmas, tada Trejybės doktrina ir taip toliau.“ (*Robert A. Wagoner, „Didžioji diskusija apie Tėvą, Sūnų ir Šventąją Dvasią“*)

„Šios doktrinos ištakas galime atsekti ir rasti jos šaltinį ne krikščioniškajame apreiškime, o Platono filosofijoje...Trejybė nėra Kristaus ir jo apaštalų mokymas, o vėlesnių Platono pasekėjų mokyklos išradimas.“ (*Andrew Norton, „A Statement of Reasons“*).

„Egipto teologų dėmesys beveik visiškai buvo sutelktas į Trejybę... Trys dievai buvo suvienyti ir traktuojami kaip viena būtybė, į juos kreipiamasi vienaskaita. Čia matome tiesioginį ryšį tarp Egipto religijos dvasinės galios ir krikščioniškosios teologijos.“ (*Siegfried Morenz, „Ägyptische Religion“*).

„Jei pagonybę nugalėjo krikščionybė, tai lygiai taip pat tiesa, kad krikščionybę sugadino pagonybė. Ankstyvųjų krikščionių grynąjį deizmą... Romos bažnyčia sukūrė nesuprantamą Trejybės dogmą. Daugelis pagoniškų principų, kuriuos teigė egiptiečiai ir idealizavo Platonas, buvo išsaugoti kaip verti tikėjimo.“ (*Edward Gibbon, „History of Christianity“*).

„Trejybės doktrina formavosi palaipsniui ir palyginti vėlai... Ji kilo iš šaltinio, visiškai atskiro nuo žydų ir krikščionių raštų... ją suformavo ir į krikščionybę įvedė Bažnyčios tėvai, paveikti platoniškos filosofijos.“ (*Alvan Lamson, „Pirmųjų trijų amžių bažnyčia“*).

„Trejybės kilmė yra visiškai pagoniška...Jėzus Kristus niekada neužsiminė apie tokį dalyką, ir Naujajame Testamente niekur nėra žodžio „Trejybė“. Ši idėja buvo priimta Bažnyčios tik po trijų šimtų metų nuo mūsų Viešpaties mirties... Tačiau ankstyvieji krikščionys iš pradžių negalvojo taikyti Trejybės idėjos savo tikėjimui. Jie buvo atsidavę Dievui Tėvui ir Jėzui Kristui, Dievo Sūnui, taip pat pripažino... Šventąją Dvasią; tačiau nebuvo

supratimo, kad šie trys sudaro tikrą Trejybę, būdami kartu ir vienas Vienyje.“ (*Arthur Wygoll, „Pagonybė mūsų krikščionybėje“*).

„Trejybė nėra... žodis, kurį Dievas ištaria tiesiogiai ir betarpiškai... Iš tiesų Šventajame Rašte nėra nė vieno termino, kuris kartu įvardytų tris dieviškuosius asmenis. Žodis „trias“ (kuris į lotynų kalbą verčiamas kaip trinitas) pirmą kartą pasirodo Teofiliaus Antiochiečio raštuose apie 180 m. po Kr. Formulotė „vienas Dievas trijuose Asmenyse“ tvirtai įsitvirtino ir galiausiai į krikščionišką gyvenimą bei garbinimą pateko tik IV amžiaus pabaigoje... Apaštalų tėvų mokymuose nebuvo nieko, kas bent kiek primintų tokią mąstyseną ar perspektyvą“. (*„Naujoji katalikų enciklopedija“*).

„Naujojo Testamento rašytojai... nesuformulavo oficialios Trejybės dogmos ir neišdėstė aiškaus mokymo, kad viename Dieve yra trys kartu esmingi dieviški asmenys. ... Niekur nerandame jokios dogmos apie tris skirtingus dieviškus asmenis, egzistuojančius ir veikiančius vienoje Dievybėje... Senajame Testamente... nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nekalbama apie Trejybę – Dievą, kuris yra Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia. ... Nėra jokių įrodymų, kad kuris nors iš šventųjų rašytojų bent įtarė Trejybės egzistavimą Dievybėje... Matyti Senajame Testamente asmenų trejybės požymių ar užuominų arba jos „užmaskuotų ženklų“ reiškia peržengti šventųjų rašytojų žodžių ir prasmės ribas.“ (*Edmunas Fortmanas, „Trejybė Dievas“*).

„Penktąją žodžio pneuma [„dvasia“] reikšmę lengva išvesti iš ketvirtosios [nurodant „trečiąją Trejybės asmenį“]; čia kalbama ne apie Šventosios Dvasios asmenį, o apie įtaką ar poveikį: žodžio agion [„šventas“] pridėjimas paaiškinamas taip, kaip minėta aukščiau. Šia prasme galima padaryti tokį svarbų pastebėjimą dėl artikelio. Nors Šventoji Dvasia pati savaime yra viena, jos įtakos ir padariniai gali būti įvairūs; todėl šia prasme žodžiai pneuma ir pneuma agion visada vartojami be artikelio, išskyrus, žinoma, pakartotinio paminėjimo atvejus ir panašiai. Tokios išraiškos kaip „būti pripildytam Šventosios Dvasios“, „gauti Šventąją Dvasią“, „Šventoji Dvasia

kam nors“ patvirtina šį pastebėjimą.“ (T. F. Middleton, „Graikiškojo artikelio doktrina, taikoma graikiškojo Naujojo Testamento kritikai ir iliustracijai“).

.....

Šaltinis (versta iš unitorių bažnyčios šaltinio rusų k.):

[*https://www.facebook.com/groups/christian.monoteism/permalink/4628087567403592/?rdid=ayIpQuwr7w6jcnAO#](https://www.facebook.com/groups/christian.monoteism/permalink/4628087567403592/?rdid=ayIpQuwr7w6jcnAO#)

Teofilas Autolikui (Ad Autolycum)*

IVADAS

Nematomas Dievas ir sielos akys

Viena pagrindinių kliūčių, su kuria susidūrė Teofilas, buvo pagonių skepticizmas dėl krikščionių Dievo nematomumo. Autolikas (senovės graikiškai „tas, kuris pats sau vilkas“), kaip ir daugelis to meto intelektualų, reikalavo parodyti Dievą, kurį šie garbina. Šis personažas, greičiausiai literatūrinis Teofilo kūrinio adresatas, atstovavo tipišką II a. pagonio skeptiko poziciją: jis nebuvo istorinis veikėjas, o retorinis pašnekovas, leidęs Teofilui išdėstyti krikščionišką mokymą dialogo forma. Todėl Autolikas čia veikia kaip simbolinis „graikų pasaulio balsas“, keliantis klausimus, kuriuos krikščionys nuolat girdėjo iš aplinkinių. Teofilas į šį iššūkį atsakė naudodamas psichologinę ir moralinę argumentaciją.

Jis teigė, kad Dievo neįmanoma pamatyti ne dėl Jo trūkumo, o dėl žmogaus vidinio „aklojo taško“. Autorius lygino Dievą su siela arba laivo pilotu: mes nematome pačios sielos, bet matome jos judesius kūne; mes nematome piloto, bet matome, kaip laivas tiksliai skrodžia bangas. Kad pamatytų Dievą, žmogus privalo nušveisti savo sielos veidrodį – tik tada tyras protas gali atpažinti Kūrėjo pėdsakus gamtos tvarkoje ir jos grožyje.

Terminas, pakeitęs teologiją

Nors Teofilio raštai išliko fragmentiškai, jo vardas amžiams įrašytas į teologijos žodynus dėl vieno esminio žodžio – **Trejbė (Trias)**. Jis tapo pirmuoju žinomą autoriumi, kuris šiuo terminu pamėgino apibūdinti sudėtingą ryšį tarp Dievo, Jo Žodžio (Logos) ir Jo Išminties (Sophia). Ši koncepcija Teofilui padėjo paaiškinti kūrimo procesą. Jis mokė, kad **Dievas kūrė ne kaip amatininkas iš jau esamos materijos, o kaip absoliutus valdovas iš nebūties**. Trejbės koncepcija jam tarnavo kaip būdas parodyti, kad Dievas nėra vienišas ar pasyvus, o veikia per

savo vidines galias, kurios pasireiškė jau pirmosiomis kūrimo dienomis, dar prieš atsirandant matomiems dangaus šviesuliams.

Istorija kaip tiesos matas

Teofilis Antiochietis puikiai suprato, kad pagonių pasaulyje autoritetas tiesiogiai priklausė nuo senumo. Pagonys krikščionybę vadino „nauja išmonė“, todėl vyskupas griebėsi chronologijos ginklo. Jis atliko milžinišką istorinį tyrimą, siekdamas įrodyti, kad hebrajų pranašai ir Mozė gyveno kur kas anksčiau už graikų poetus, tokius kaip Homeras, ar filosofus, tokius kaip Platonas.

Jo logika buvo paprasta: jei šaltinis yra senesnis, vadinasi, jis yra arčiau pirminės tiesos. Teofilis teigė, kad visa graikų išmintis yra tik vėlyvi ir dažnai iškraipyti biblinių tiesų fragmentai. Jis negailestingai kritikavo pagonių dievų genealogijas, rodydamas jų moralinį skurdą ir nenuoseklumą, palyginti su Mozės aprašyta protinga visatos pradžia.

Žmogaus laisvė ir gamtos pamokos

Kalbėdamas apie žmogaus prigimtį, Teofilis išvengė griežto determinizmo. Jis mokė, kad žmogus nebuvo sukurtas nei amžinai gyventi, nei mirti – jam buvo suteikta galimybė pasirinkti. Nemirtingumas krikščionių autoriui buvo ne prigimtinė teisė, o dorybės rezultatas.

Savo skeptiškam draugui jis taip pat bandė paaiškinti kūno prisikėlimo idėją, kuri pagonims atrodė absurdiška. Teofilis nurodė į kasdienius gamtos procesus: grūdą, kuris miršta žemėje, kad išaugtų nauja gyvybė, ir metų laikus, kurie nuolatos „prisikelia“. Gamtos ciklai jam buvo akivaizdus įrodymas, kad **Dievas, gebantis sukurti pasaulį iš nieko**, gali ir sugrąžinti gyvybę į tai, kas sudulėjo.

.....

TEOFILIUS AUTOLIKUI

TEOFILIUS ANTIOCHIETIS

I KNYGA

I SKYRIUS. – AUTOLIKAS, STABMELDYS IR KRIKŠČIONIŲ NIEKINTOJAS.

Sklandi kalba ir grakštus stilius teikia malonumą bei tokių gyrių, kuriuo gėrisi tuščiagarbiškumas, tiems nelaimingiems žmonėms, kurių protas sugedęs; tačiau tiesos mylėtojas nekreipia dėmesio į išpuoštas kalbas, bet tiria pačią kalbos esmę – kas ji yra ir kokia ji yra. Taigi, kadangi tu, mano drauge, užsipuolei mane tuščiais žodžiais, girdamasis savo dievais iš medžio ir akmens, kaltais ir lietais, drožtais ir raižytais, kurie nei mato, nei girdi, nes jie yra stabai ir žmogaus rankų darbai; ir kadangi, be to, tu vadini mane krikščionimi, tarytum tai būtų smerktinas vardas, aš, savo ruožtu, pripažįstu, kad esu krikščionis, ir nešioju šį Dievo mylimą vardą, vildamasis būti naudingas Dievui. Mat nėra taip, kaip tu manai, kad Dievo vardą sunku nešioti; bet galbūt tu turi tokią nuomonę apie Dievą todėl, kad pats dar nesi Jam naudingas.

II SKYRIUS. – KAD SIELOS AKYS TURI BŪTI APVALYTOS, NORINT PAMATYTI DIEVĄ.

Bet jei sakai: „Parodyk man savo Dievą“, aš atsakyčiau: „Parodyk man save, ir aš parodysiu tau savo Dievą“. Parodyk tad, kad tavo sielos akys geba matyti, o tavo širdies ausys – girdėti; nes kaip tie, kurie žvelgia kūno akimis, suvokia žemiškus objektus bei tai, kas susiję su šiuo gyvenimu, ir kartu atskiria skirtingus dalykus – šviesą ar tamsą, baltą ar juodą, bjaurų ar gražų, proporcingą ir simetrišką ar neproporcingą ir nerangų, ar pabaisišką, ar sužalotą; ir kaip lygiai taip pat klausos pojūčiu mes atskiriame aukštus, žemus ar malonius garsus; taip tas pats galioja ir sielos akims bei širdies ausims – būtent jomis mes galime regėti Dievą. Nes Dievą mato tie, kurie yra įgalinti Jį matyti, kai jų sielos akys atvertos: juk visi turi akis, bet kai kurių jos yra aptrauktos ir nemato saulės šviesos. Tačiau iš to, kad akieji nemato, neišplaukia, jog saulės šviesa nešviečia; tegul akieji kaltina save ir savo akis. Taip ir tavo, žmogau, sielos akys yra aptrauktos tavo nuodėmių ir pikėtų darbų. Kaip nušveistas veidrodis, taip žmogus turėtų išlaikyti savo sielą tyra. Kai ant veidrodžio yra rūdžių, neįmanoma veidrodyje pamatyti žmogaus veido; taip ir kai žmoguje yra nuodėmė, toks žmogus negali regėti Dievo. Tad parodyk man save: ar nesi svetimautojas, ar ištvirtėlis, ar vagis, ar plėšikas, ar grobstytojas; ar netvirkini berniukų; ar nesi įžūlus, ar šmeižikas, ar ūmus, ar pavydus, ar išdidus, ar pasipūtęs; ar nesi rėksnys, ar godus, ar nepaklusnus tėvams; ir ar neparduodi savo vaikų; nes tiems, kurie daro tokius dalykus, Dievas nėra akivaizdus, nebent jie pirmiausia apsivalytų nuo viso netyrumo. Visi šie dalykai panardina tave į tamsą, lygiai kaip miglotos apnašos ant akių neleidžia žmogui regėti saulės šviesos: taip ir nedorybės, o žmogau, panardina tave į tamsą, kad negalėtum matyti Dievo.

III SKYRIUS. – DIEVO PRIGIMTIS.

Tuomet man pasakysi: „Tu, kuris matai Dievą, paaiškink man Dievo išvaizdą“. Klausyk, žmogau. Dievo išvaizda yra neištariama ir neapsakoma, ir jos negalima pamatyti kūno akimis. Nes savo šlove Jis yra nesuvokiamas, didybe – neišmatuojamas, aukštybe – neišivaizduojamas, galybe – neprilygstamas, išmintimi – nepralenkiamas, gerumu – nepakartojamas, maloningumu – neišreiškiamas. Jei sakau, kad Jis yra Šviesa, įvardiju tik Jo paties kūrinį; jei vadinu Jį Žodžiu, įvardiju tik Jo valdžią; jei vadinu Jį Protu, kalbu tik apie Jo išmintį; jei sakau, kad Jis yra Dvasia, kalbu apie Jo alsavimą; jei vadinu Jį Išmintimi, kalbu apie Jo kūriniją; jei vadinu Jį Stiprybe, kalbu apie Jo galią; jei vadinu Jį Galia, miniu Jo veikimą; jei Apvaizda – miniu tik Jo gerumą; jei vadinu Jį Karalyste, miniu tik Jo šlovę; jei vadinu Jį Viešpačiu, miniu Jo buvimą teisėju; jei vadinu Jį Teisėju, kalbu apie Jį kaip apie teisingąjį; jei vadinu Jį Tėvu, kalbu apie visus daiktus kaip kilusius iš Jo; jei vadinu Jį Ugnimi, miniu tik Jo pyktį. Tuomet man pasakysi: „Ar Dievas pyksta?“ Taip; Jis pyksta ant tų, kurie elgiasi nedorai, bet Jis yra geras, maloningas ir gailestingas tiems, kurie Jį myli ir Jo bijo; nes Jis yra dievotųjų auklėtojas ir teisiųjų tėvas; bet bedievių – teisėjas ir baudėjas.

IV SKYRIUS. – DIEVO SAVYBĖS.

Ir Jis yra be pradžios, nes yra negimęs; ir Jis yra nekintantis, nes yra nemirtingas. Ir Jis vadinamas Dievu [*Theos*] dėl to, kad padėjo [*tetheikenai*] visus dalykus ant savo paties suteikto saugumo pagrindo; ir dėl [*theein*], nes *theein* reiškia bėgti, judėti, veikti, maitinti, numatyti, valdyti ir teikti gyvybę visiems dalykams. Bet Jis yra Viešpats, nes valdo visatą; Tėvas, nes yra pirmiau visų dalykų; Formuotojas ir Kūrėjas, nes Jis yra visatos sutvėrėjas ir darytojas; Aukščiausiasis, nes yra virš visko; ir Visagalis, nes Jis pats viską valdo ir apgaubia. Nes dangaus aukštybės, bedugnių gilybės ir žemės pakraščiai yra Jo rankoje, ir nėra vietos Jo poilsiui. Nes dangūs yra Jo darbas, žemė yra Jo kūrinys, jūra yra Jo rankų darbas; žmogus yra Jo darinys ir Jo atvaizdas; saulė, mėnulis ir žvaigždės yra Jo stichijos, sukurtos ženklams, laikams, dienoms ir metams, kad tarnautų ir vergautų žmogui; ir visa tai Dievas padarė iš to, kas nebuvo, į tai, kas yra, kad per Jo darbus būtų žinoma ir suprantama Jo didybė.

V SKYRIUS. – NEMATOMAS DIEVAS SUVOKIAMAS PER JO DARBUS.

Kaip siela žmoguje nėra matoma, būdama nematoma žmonėms, bet suvokiama per kūno judėjimą, taip ir Dievas iš tiesų negali būti matomas žmogaus akimis, bet yra regimas ir suvokiamas per Jo apvaizdą ir darbus. Juk lygiai taip pat, kaip bet kuris asmuo, pamatęs laivą jūroje, su įranga ir iškeltomis burėmis, plaukiantį

į uostą, be abejonės padarys išvadą, kad jame yra vairininkas, kuris jį vairuoja; taip ir mes privalome suvokti, kad Dievas yra visos visatos valdytojas [vairininkas], nors Jis ir nėra matomas kūno akimis, kadangi yra nesuvokiamas. Nes jei žmogus negali žiūrėti į saulę, nors ji yra labai mažas dangaus kūnas, dėl jos didžiulio karščio ir galios, kiek labiau mirtingas žmogus nepajėgs atlaikyti Dievo šlovės, kuri yra neišreiškiamą? Nes kaip granatas su jį gaubiančia žieve viduje turi daug ląstelių ir skyrių, atskirtų plėvelėmis, ir taip pat turi daug sėklų, esančių viduje, taip visa kūrinija yra apgaubta Dievo dvasios, o gaubianti dvasia kartu su kūrinija yra apgaubta Dievo rankos. Todėl, kaip granato sėkla, būdama viduje, negali matyti to, kas yra už žievės, pati būdama viduje; taip ir žmogus, kuris kartu su visa kūrinija yra apgaubtas Dievo rankos, negali regėti Dievo. Ir vėlgi, tikima, kad žemiškasis karalius egzistuoja, net jei ne visi jį mato; nes jis atpažįstamas iš jo įstatymų, potvarkių, valdžios, pajėgų ir statulų; tad ar tu nenori, kad Dievas būtų atpažįstamas iš Jo darbų ir galingų veiksmų?

VI SKYRIUS. – DIEVAS PAŽIŪSTAMAS IŠ JO DARBŲ.

Apmąstyk, o žmogau, Jo darbus: savalaikę metų laikų kaitą ir temperatūros pokyčius; reguliarių žvaigždžių žygį; tvarkingą dienų ir naktų, mėnesių ir metų eigą; įvairių sėklų, augalų ir vaisių grožį; ir įvairias keturkojų, paukščių, roplių bei žuvų rūšis – tiek upių, tiek jūros; arba apmąstyk instinktą, įdiegtą šiems gyvūnams gimdyti ir auginti palikuonis ne savo pačių naudai, bet žmogaus reikmėms; ir apvaizdą, kuria Dievas teikia maistą visam kūnui, ar tą pavaldumą, kuriuo Jis nustatė, kad visa tarnautų žmonijai. Apmąstyk taip pat saldžių šaltinių ir niekad neišsenkančių upių tekėjimą, ir savalaikį rasos, liūčių bei lietaus tiekimą; daugiariopą dangaus kūnų judėjimą, aušrinę žvaigždę, kylančią ir skelbiančią tobulo šviesulio artėjimą; ir Plejadžių, Oriono bei Arktūro žvaigždynus, ir kitų žvaigždžių orbitas, kurios sukasi dangumi, – visa tai daugiariopė Dievo išmintis pavadino savais vardais. Jis vienintelis yra Dievas, kuris sukūrė šviesą iš tamsos ir išvedė šviesą iš savo lobių, ir suformavo pietų vėjo kambarius, ir bedugnės lobynus, ir jūrų ribas, ir sniego bei krušos audrų iždines, surinkdamas vandenį bedugnės sandėliuose ir tamsą savo lobynuose, ir išvesdamas saldžią, geidžiamą ir malonią šviesą iš savo lobynų; „kuris pakelia garus nuo žemės pakraščiu: Jis sukuria žaibus lietui“; kuris siunčia savo griaustinį, kad įbaugintų, ir žaibu išpranašauja griaustinio trenksmą, kad jokia siela nenualptų nuo staigaus smūgio; ir kuris taip sušvelnina žaibo jėgą, kai šis tvyksteli iš dangaus, kad jis nesudegina žemės; nes, jei žaibui būtų leista visa jo galia, jis sudegintų žemę; ir jei griaustiniui būtų leista visa jo galia, jis sugriautų visus darbus, esančius joje.

VII SKYRIUS. – MES PAMATYSIME DIEVĄ, KAI APSIVILKSIME NEMIRTINGUMU.

Tai yra mano Dievas, visų Viešpats, kuris vienas išskleidė dangų ir įtvirtino žemės platybę po juo; kuris sujudina jūros gelmes ir priverčia jos bangas riaumoti; kuris valdo jos galią ir nutildo jos bangų sąmyšį; kuris įkūrė žemę ant vandenų ir davė dvasią jai maitinti; kurio alsavimas teikia šviesą visumai, ir jei Jis atitrauktų savo alsavimą, visuma visiškai žlugtų. Per Jį tu kalbi, o žmogau; Jo alsavimu tu kvėpuoji, tačiau Jo nepažįsti. Ir tokia tavo būklė yra dėl tavo sielos aklumo ir tavo širdies kietumo. Bet, jei nori, gali būti išgydytas. Patikėk save Gydytojui, ir Jis atvers tavo sielos ir širdies akis. Kas yra Gydytojas? Dievas, kuris gydo ir teikia gyvybę per savo žodį ir išmintį. Dievas savo paties žodžiu ir išmintimi sukūrė visus dalykus; nes „Jo žodžiu buvo sukurti dangūs, ir visa jų kareivija – Jo burnos alsavimu“. Labai puiki yra Jo išmintis. Savo išmintimi Dievas įkūrė žemę; ir pažinimu Jis paruošė dangus; ir supratimu pratrūko didžiosios bedugnės šaltiniai, ir debesys išliejo savo rasas. Jei suvoki šiuos dalykus, o žmogau, gyvendamas skaisčiai, šventai ir teisiai, tu gali pamatyti Dievą. Bet pirmiausia tegul tikėjimas ir Dievo baimė viešpatauja tavo širdyje, ir tada suprasi šiuos dalykus. Kai nusivilksi tai, kas maru, ir apsivilksi negendamumu, tada vertai pamatysi Dievą. Nes Dievas prikels tavo kūną nemirtingą kartu su siela; ir tada, tapęs nemirtingas, tu pamatysi Nemirtingąjį, jei dabar Juo tikėsi; ir tada sužinosi, kad neteisingai kalbėjai prieš Jį.

VIII SKYRIUS. – TIKĖJIMAS REIKALINGAS VISUOSE DALYKUOSE.

Bet tu netiki, kad mirusieji prisikelia. Kai prisikėlimas įvyks, tada patikėsi, nori to ar ne; ir tavo tikėjimas bus įskaitytas kaip netikėjimas, nebent patikėtum dabar. Ir kodėl tu netiki? Ar nežinai, kad tikėjimas yra vadovaujantis principas visuose dalykuose? Juk koks žemdirbys gali pjauti derlių, jei pirmiausia nepatiki savo sėklos žemei? Arba kas gali perplaukti jūrą, jei pirmiausia nepatiki savęs laivui ir vairininkui? Ir koks ligonis gali būti išgydytas, jei pirmiausia nepatiki savęs gydytojo globai? Ir kokio meno ar žinių kas nors gali išmokti, jei pirmiausia nepasiryžta ir nepatiki savęs mokytojui? Jei tad žemdirbys pasitiki žeme, jūreivis – laivu, o ligonis – gydytoju, argi tu nepasitikėsi Dievu, net turėdamas tiek daug garantijų iš Jo rankų? Nes pirmiausia Jis sukūrė tave iš nieko ir pašaukė tave į būtį (nes jei tavo tėvo nebuvo, nei tavo motinos, juo labiau tavęs paties kažkada nebuvo būtyje), ir suformavo tave iš mažos ir drėgnos medžiagos, netgi iš mažiausio lašo, kuris kažkada pats neturėjo būties; ir Dievas įvedė tave į šį gyvenimą. Be to, tu tiki, kad žmonių padaryti atvaizdai yra dievai ir daro didžius dalykus; o argi negali patikėti, kad Dievas, kuris tave sukūrė, gali tave ir vėliau [prikelti]?

IX SKYRIUS. – DIEVŲ NEDORYBĖS.

Iš tiesų, vardai tų, kuriuos sakaisi garbinąs, yra mirusių žmonių vardai. Ir kas bei kokie žmonės jie buvo? Argi Saturnas nėra žinomas kaip kanibalas, naikinantis ir ryjantis savo paties vaikus? Ir jei mini jo sūnų Jupiterį, išgirsk taip pat apie jo darbus ir elgesį – pirma, kaip jį žindė ožka ant Idos kalno, ir ją užmušęs, pasak mitų, bei nudykęs, jis pasidarė sau apdarą iš kailio. O kitus jo darbus – jo kraujomaišą, svetimavimą ir geismą – geriau papasakos Homeras ir kiti poetai. Kodėl turėčiau toliau kalbėti apie jo sūnus? Kaip Heraklis pats susidegino; ir apie girtą bei šėlstantį Bakchą; ir apie Apoloną, bijantį ir bėgantį nuo Achilo, ir įsimylintį Dafnę, ir nežinantį Hiacinto likimo; ir apie sužeistą Venerą, ir apie Marsą, mirtingųjų negandą; ir apie ichorą, tekantį iš vadinamųjų dievų. Ir tai iš tiesų yra švelnesnės legendos; nes dievas, kuris vadinamas Oziriu, pasirodo, buvo suplėšytas gabalas po gabalo, kurio misterijos švenčiamos kasmet, tarytum jis būtų žuvęs ir būtų atrandamas, ir ieškomas narys po nario. Mat nei žinoma, ar jis žuvo, nei parodoma, ar jis surastas. Ir kodėl turėčiau kalbėti apie iškastruotą Atį, ar apie Adonį, klaidžiojantį miške ir medžioklėje sužeistą šerno; ar apie Asklepiją, nutrenktą žaibo; ar apie bėglį Serapį, vjamą iš Sinopės į Aleksandriją; ar apie skitę Dianą, kuri pati taip pat bėglė, ir žudikė, ir medžiotoja, ir aistringa Endimiono meilužė? Juk ne mes skelbiame šiuos dalykus, bet jūsų pačių rašytojai ir poetai.

X SKYRIUS. – STABMELDISTĖS ABSURDIŠKUMAS.

Kodėl turėčiau toliau vardyti daugybę gyvūnų, kuriuos garbina egiptiečiai – tiek roplius, tiek galvijas, tiek laukinius žvėris, paukščius ir upių žuvis; ir netgi pamazgų puodus bei gėdingus garsus? Bet jei cituoji graikus ir kitas tautas, jie garbina akmenis ir medį bei kitokias materialias medžiagas – atvaizdus, kaip ką tik sakėme, mirusių žmonių. Nes Fidijas randamas Pizoje, darantis elėjiečiams Olimpo Jupiterį, o Atėnuose – Akropolio Minervą. Ir aš paklausiu tavęs, mano drauge, kiek Jupiterių egzistuoja. Nes yra, pirma, Jupiteris, vadinamas Olimpiečiu, tada Jupiteris Latijaris, ir Jupiteris Kasijus, ir Jupiteris Tonansas, ir Jupiteris Propatoras, ir Jupiteris Panichijus, ir Jupiteris Poliuchas, ir Jupiteris Kapitolijus; ir tas Jupiteris, Saturno sūnus, kuris yra kretiečių karalius, turi kapą Kretoje, bet kiti, galbūt, nebuvo palaikyti vertais kapų. O jei kalbi apie motiną tų, kurie vadinami dievais, tebūnie toli nuo manęs tarti savo lūpomis jos darbus ar darbus tų, kurie ją garbina (nes mums neteisėta net minėti tokius dalykus), ir kokius didžiulius mokesčius bei pajamas ji ir jos sūnūs teikia karaliui. Nes tai ne dievai, bet stabai, kaip jau sakėme, žmonių rankų darbai ir netyri demonai. Ir tokiais tepavirsta visi, kurie juos daro ir deda į juos savo viltis!

XI SKYRIUS. – KARALIŲ REIKIA GERBTI, DIEVĄ – GARBINTI.

Todėl aš verčiau gerbsiu karalių [negu jūsų dievus], tiesa, ne garbindamas jį, bet melsdamasis už jį. Tačiau Dievą, gyvąjį ir tikrąjį Dievą, aš garbinu, žinodamas, kad karalius yra sukurtas Jo. Tuomet man pasakysi: „Kodėl tu negarbini karaliaus?“ Nes jis sukurtas ne tam, kad būtų garbinamas, bet kad būtų gerbiamas teisėta pagarba, juk jis ne dievas, bet žmogus, paskirtas Dievo, ne tam, kad būtų garbinamas, bet kad teistų teisingai. Nes tam tikra prasme jo valdymas yra jam patikėtas Dievo: kaip Jis nenori, kad karaliais būtų vadinami tie, kuriuos Jis paskyrė sau pavaldžiais, nes „karalius“ yra Jo titulas ir nedera kitam jo vartoti; taip nedera niekam kitam būti garbinamam, tik Dievui. Todėl, o žmogau, tu visiškai klysti. Atitinkamai, gerbk karalių, būk jam pavaldus ir melskis už jį su lojalia dvasia; nes jei tai darai, vykdai Dievo valią. Mat įstatymas, kuris yra iš Dievo, sako: „Mano sūnau, bijok Viešpaties ir karaliaus, ir nebūk jiems nepaklusnus; nes staiga jie atkeršys savo priešams“.

XII SKYRIUS. – VARDŲ „KRIKŠČIONIS“ REIKŠMĖ.

O dėl to, kad juokiesi iš manęs ir vadini mane „krikščionimi“, tu nežinai, ką sakai. Pirmiausia todėl, kad tai, kas patepta, yra miela ir naudinga, ir toli gražu nevertintina su panieka. Juk koks laivas gali būti naudingas ir tinkamas plaukioti, jei jis nėra pirmiausia užkamšytas [pateptas]? Ar kokia pilis ar namas yra gražus ir naudingas, jei nėra pateptas? Ir koks žmogus, ateidamas į šį gyvenimą ar į gimnaziją, nėra patepamas aliejumi? Ir koks darbas turi papuošimą ar grožį, jei nėra pateptas ir nublizgintas? Tuomet oras ir visa, kas po dangumi, tam tikru būdu yra patepta šviesa ir dvasia; o tu nenori būti pateptas Dievo aliejumi? Todėl mes ir vadinamės krikščionimis būtent dėl to, kad esame patepti Dievo aliejumi.

XIII SKYRIUS. – PRISIKĖLIMAS ĮRODOMAS PAVYZDŽIAIS.

Toliau, dėl tavo neigimo, kad mirusieji prisikelia – nes tu sakai: „Parodyk man bent vieną, kuris buvo prikeltas iš numirusių, kad pamatęs įtikėčiau“, – pirmiausia, koks čia didelis dalykas, jei patikėsi pamatęs padarytą dalyką? Tuomet, vėlgi, tu tiki, kad Heraklis, kuris susidegino, gyvena; ir kad Asklepijas, kuris buvo nutrenktas žaibo, buvo prikeltas; o netiki dalykais, kuriuos tau sako Dievas? Bet, tarkim, aš parodyčiau tau mirusį žmogų, prikeltą ir gyvą, net ir tu nepatikėtum. Dievas iš tiesų rodo tau daug įrodymų, kad Jį tikėtum. Juk apmąstyk, jei nori, metų laikų, dienų ir naktų mirimą, kaip šie taip pat miršta ir vėl prisikelia. Ir kas dar? Argi nevyksta sėklų ir vaisių prisikėlimas, ir tai – žmonių naudojimui? Pavyzdžiui, kviečio ar kitų javų sėkla, kai įmetama į žemę, pirmiausia miršta ir supūva, tada yra prikeliamas ir tampa javų stiebu. O medžių ir

vaismedžių prigimtis – argi ji nėra tokia, kad pagal Dievo nustatymą jie veda savo vaisius savo laiku iš to, kas buvo nematoma ir neregima? Be to, kartais ir žvirblis ar koks kitas paukštis, gerdamas prarijęs obuolio ar figos sėklą, ar ką kita, atskrenda ant kokios uolėtos kalvos ar kapo ir palieka sėklą savo išmatose, ir sėkla, kuri kartą buvo praryta ir perėjo per tokį didelį karštį, dabar įleidžia šaknis, ir išauga medis. Ir visus šiuos dalykus daro Dievo išmintis, kad net per šiuos dalykus parodytų, jog Dievas gali įvykdyti visuotinį visų žmonių prisikėlimą. Ir jei norėtum pamatyti dar nuostabesnę reginį, kuris įrodo ne tik žemiškų, bet ir dangiškų kūnų prisikėlimą, apmąstyk mėnulio prisikėlimą, kuris vyksta kas mėnesį; kaip jis dyla, miršta ir vėl prisikelia. Išgirsk dar, o žmogau, apie prisikėlimo darbą, vykstantį tavyje pačiame, net jei tu to nesuvoki. Nes galbūt kartais susirgai ir netekai kūno masės, jėgų ir grožio; bet kai vėl gavai iš Dievo gailestingumą ir išgijimą, tu atgavai kūną bei išvaizdą, ir susigražinai savo jėgas.

Ir kaip nežinai, kur tavo kūnas nukeliavo ir pradingo, taip nežinai ir iš kur jis užaugo, ar iš kur atsirado vėl. Bet pasakysi: „Iš valgių ir gėrimų, paverstų krauju“. Visiškai teisingai; bet ir tai yra darbas Dievo, kuris taip veikia, o ne kieno kito.

XIV SKYRIUS. – TEOFILIUS KAIP ATSIVERTIMO PAVYZDYS.

Todėl nebūk skeptiškas, bet tikėk; nes aš pats taip pat netikėdavau, kad tai įvyks, bet dabar, apsvaustęs šiuos dalykus, tikiu. Tuo pačiu metu aš susidūriau su šventųjų pranašų Šventaisiais Raštais, kurie Dievo Dvasia išpranašavo dalykus, jau įvykusius, lygiai taip, kaip jie nutiko, ir dalykus, vykstančius dabar, kaip jie vyksta, ir ateities dalykus ta tvarka, kuria jie bus įvykdyti. Pripažindamas todėl įrodymą, kurį teikia įvykiai, nutinkantys taip, kaip išpranašauta, aš neneigiu, bet tikiu, paklusdamas Dievui, kuriam, jei nori, ir tu pasiduok, tikėdamas Juo, kad jei dabar liksi netikintis, nebūtum įtikintas vėliau, kai būsi kankinamas amžinosiomis bausmėmis; kurias bausmes, kai jos buvo išpranašautos pranašų, vėliau gimę poetai ir filosofai pavogė iš šventųjų Raštų, kad padarytų savo doktrinas vertas pasitikėjimo. Tačiau šie taip pat iš anksto kalbėjo apie bausmes, kurios kris ant nešventųjų ir netikinčiųjų, kad niekas neliktų be liudijimo ar negalėtų sakyti: „Mes negirdėjome ir nežinojome“. Bet ir tu, jei nori, skirk pagarbaus dėmesio pranašiškiems Raštams, ir jie padarys tavo kelią aiškesnį, kaip išvengti amžinųjų bausmių ir gauti amžinuosius Dievo prizus. Nes Tas, kuris davė burną kalbai, ir suformavo ausį girdėti, ir padarė akį matyti, ištirs visus dalykus ir teis teisingu teismu, atiduodamas pelnytus atlygius kiekvienam. Tiems, kurie kantriu gerų darbų tęsimu ieško nemirtingumo, Jis suteiks gyvenimą amžinąjį, džiaugsmą, ramybę, poilsį ir gausybę gėrybių, kurių nei akis regėjo, nei ausis girdėjo, nei į žmogaus širdį atėjo, kad galėtų suvokti. Bet netikintiems ir

niekintojams, kurie nepaklūsta tiesai, bet paklūsta neteisumui, kai jie bus prisipildę svetimavimų, ištvirkavimų, bjaurasties, godumo ir neteisėtų stabmeldysčių, bus pyktis ir rūstybė, sielvartas ir kančia, ir galiausiai amžinoji ugnis užvaldys tokius žmones. Kadangi sakei: „Parodyk man savo Dievą“, štai mano Dievas, ir aš patariu tau bijoti Jo ir pasitikėti Juo.

II KNYGA

I SKYRIUS. – ŠIOS KNYGOS PARAŠYMO PROGA.

Kai anksčiau mes šiek tiek kalbėjomės, mano gerasis drauge Autolikai, ir kai tu paklausei, kas yra mano Dievas, bei trumpam atkreipei dėmesį į mano kalbą, aš tau kai ką paaiškinau apie savo religiją; ir tada, atsisveikinę vienas su kitu, mes su dideliu abipusiu draugiškumu nuėjome kiekvienas į savo namus, nors iš pradžių tu buvai man kiek griežtas. Nes tu žinai ir atsimeni, jog manei, kad mūsų mokymas yra kvailystė. Kadangi vėliau tu raginai mane tai padaryti, aš, nors ir nemokytas oratorystės meno, trokštu šiuo traktatu tiksliau parodyti tuščią triūsą ir bergždžią garbinimą, kurio tu laikaisi; taip pat noriu, remdamasis keliomis tavo paties istorijomis, kurias skaitai, bet galbūt dar ne visai supranti, atskleisti tau tiesą.

II SKYRIUS. – DIEVAI NIEKINAMI, KOL GAMINAMI, BET TAMPA VERTINGI, KAI NUJPERKAMI.

Ir iš tiesų man atrodo absurdiška, kad skulptoriai ir drožėjai, tapytojai ar liejikai projektuoja, tapo, drožia, lieja ir ruošia dievus, kurie, kol gaminami amatininkų, yra laikomi beverčiais; bet vos tik kas nors juos nouperka ir pastato kokioje nors vadinamojoje šventykloje ar namuose, ne tik tie, kurie juos pirko, aukoja jiems, bet ir tie, kurie juos pagamino ir pardavė, ateina su didžiu pamaldumu, aukojimo įrankiais ir liejamosiomis aukoism jų garbinti; ir jie laiko juos dievais, nematydami, kad jie yra lygiai tokie patys, kokie buvo, kai jie patys juos gamino – ar tai būtų akmuo, ar žalvaris, ar medis, ar dažai, ar kokia kita medžiaga. Toks yra ir tavo atvejis, kai skaitai vadinamųjų dievų istorijas ir genealogijas. Nes kai skaitai apie jų gimimus, galvoji apie juos kaip apie žmones, bet vėliau vadini juos dievais ir garbini, nemąstydamas ir nesuprasdamas, kad gimę jie yra lygiai tokios pačios būtybės, apie kokias skaitei anksčiau.

III SKYRIUS. – KUR DINGO DIEVAI?

Jei senųjų laikų dievai iš tiesų buvo pradėti, tai jų giminė buvo pakankamai visli. Tačiau kur dabar matoma jų karta? Nes jei senovėje jie gimdė ir buvo gimdomi, aišku, kad ir iki šių laikų turėtų būti pradedami ir gimdomi dievai; arba, jei taip

nėra, tokia giminė bus laikoma nevaisinga. Nes arba jie paseno ir dėl to daugiau nebegimdo, arba jie išmirė ir daugiau nebeegzistuoja. Nes jei dievai buvo pradedami, jie turėtų gimti net iki šiol, kaip gimsta ir žmonės; taip, dievų turėtų būti daug daugiau nei žmonių, kaip sako Sibilė:

„Nes jei dievai gimdo ir kiekvienas išlieka
Nemirtingas, tai dievų giminė turi būti
Gausesnė nei mirtingųjų, ir minia
Tokia didelė, kad mirtingieji nerastų vietos kur stotis.“

Nes jei mirtingų ir trumpaamžių žmonių vaikai gimsta net iki šiol, ir žmonės nenustojo gimti, taip kad miestai ir kaimai yra pilni, ir net kaimo vietovės yra apgyvendintos, kaipgi dievai, kurie, pasak jūsų poetų, nemiršta, neturėtų dar labiau gimdyti ir būti gimdomi, jei sakote, kad dievai atsirado per gimdymą? Ir kodėl kalnas, vadinamas Olimpu, anksčiau buvo gyvenamas dievų, o dabar stovi apleistas? Arba kodėl Jupiteris senais laikais gyveno Idoje ir, pasak Homero bei kitų poetų, buvo žinoma, kad ten gyvena, o dabar yra dingęs iš akiračio? Ir kodėl jis buvo randamas tik vienoje žemės dalyje, o ne visur? Nes arba jis apleido kitas dalis, arba negalėjo būti visur ir visais pasirūpinti. Nes jei jis buvo, pvz., rytinėje vietoje, jo nebuvo vakarinėje; o jei, kita vertus, jis buvo vakarinėse dalyse, jo nebuvo rytinėse. Tačiau tai yra Dievo, Aukščiausiojo ir Visagalio, ir gyvojo Dievo savybė – ne tik būti visur, bet ir viską matyti bei viską girdėti, ir jokių būdu nebūti apribotam vietos; nes jei Jis būtų apribotas, tai vieta, talpinanti Jį, būtų didesnė už Jį; nes tai, kas talpina, yra didesniu už tai, kas talpinama. Nes Dievas nėra talpinamas, bet Jis pats yra visa ko vieta. Bet kodėl Jupiteris paliko Idą? Ar todėl, kad mirė, ar tas kalnas jam daugiau nebepatiko? Ir kur jis iškeliauvo? Į dangų? Ne. Bet jūs galbūt sakysite: į Kretą? Taip, nes ten iki šiol rodomas jo kapas. Vėlgi sakysite: į Pizą, kur jis iki šiol teikia šlovę Fidijs rankoms. Tad pereikime prie filosofų ir poetų raštų.

IV SKYRIUS. – ABSURDIŠKOS FILOSOFŲ NUOMONĖS APIE DIEVĄ.

Kai kurie Stojos (Portiko) filosofai sako, kad Dievo visai nėra; arba, jei yra, jie sako, kad Jis nesirūpina niekuo, išskyrus Save; šias pažiūras plačiai išdėstė Epikūro ir Chrisipo kvailystė. Kiti sako, kad visi dalykai atsirado be išorinio veikimo, kad pasaulis yra nesukurtas ir gamta yra amžina; jie drįso skelbti, kad Dievo apvaizdos visai nėra, bet teigia, kad Dievas yra tik kiekvieno žmogaus sąžinė. O kiti vėlgi tvirtina, kad dvasia, kuri persmelkia visus dalykus, yra Dievas. Tačiau Platonas ir jo mokyklos atstovai pripažįsta, kad Dievas yra nesukurtas, Tėvas ir visa ko Kūrėjas; bet tada jie tvirtina, kad materija, kaip ir Dievas, yra nesukurta, ir teigia, kad ji yra bendraamžė su Dievu. Bet jei Dievas yra nesukurtas ir materija nesukurta, Dievas, pasak platonikų, nebėra visų dalykų

Kūrėjas, ir, kiek laikomasi jų nuomonių, Dievo vienvaldystė nėra įtvirtinta. Ir toliau, kadangi Dievas, būdamas nesukurtas, yra ir nekintantis, tai jei ir materija būtų nesukurta, ji taip pat būtų nekintanti ir lygi Dievui; nes tai, kas sukurta, yra kintama ir keičiama, bet tai, kas nesukurta, yra nekintama ir nekeičiama. Ir koks gi čia didelis dalykas, jei Dievas sukūrė pasaulį iš egzistuojančių medžiagų? Juk net žmogus menininkas, gavęs medžiagą iš ko nors, padaro iš jos tai, ką nori. Tačiau Dievo galia pasireiškia tuo, kad iš dalykų, kurių nėra, Jis padaro tai, ką nori; lygiai kaip gyvybės ir judėjimo suteikimas yra ne kieno kito, o vien tik Dievo prerogatyva. Nes žmogus iš tiesų padaro atvaizdą, bet proto ir kvėpavimo ar jausmų tam, ką padarė, suteikti negali. O Dievas turi šią savybę, viršijančią tai, ką gali žmogus, nes Jis sukuria kūrinį, apdovanotą protu, gyvybe, pojūčiais. Taigi, kaip visais šiais atžvilgiais Dievas yra galingesnis už žmogų, taip ir šiuo: kad iš dalykų, kurių nėra, Jis kuria ir sukūrė dalykus, kurie yra, ir ką tik nori, ir kaip nori.

V SKYRIUS. – HOMERO IR HESIODO NUOMONĖS APIE DIEVUS.

Taigi jūsų filosofų ir autorių nuomonės nesutampa; nes kol pirmieji skelbė minėtas nuomones, poetas Homeras aiškina ne tik pasaulio, bet ir dievų kilmę pagal visai kitą hipotezę. Nes jis kažkur sako:

„Dievų tėvas Okeanas ir ta,
Kuri pagimdė dievus, jų motina Tetija taip pat,
Iš kurių kyla visos upės ir kiekviena jūra.“

Tai sakydamas, tačiau, jis nepristato mums Dievo. Nes kas nežino, kad okeanas yra vanduo? O jei vanduo, vadinasi, ne Dievas. Dievas, jei Jis yra visų dalykų kūrėjas, koks Jis tikrai yra, yra ir vandens, ir jūrų kūrėjas. Ir pats Hesiodas taip pat paskelbė ne tik dievų, bet ir paties pasaulio kilmę. Ir nors jis sakė, kad pasaulis buvo sukurtas, jis nerodė noro mums pasakyti, kas jį sukūrė. Be to, jis sakė, kad Saturnas ir jo sūnūs Jupiteris, Neptūnas ir Plutonas buvo dievai, nors mes matome, kad jie gimė vėliau nei pasaulis. Ir jis taip pat pasakoja, kaip Saturnas buvo užpultas kare savo paties sūnaus Jupiterio; nes jis sako:

„Savo tėvą Saturną jis jėga nugalėjo,
Ir tarp nemirtingųjų valdė su teisingumu išmintingu,
Ir garbingas vietas paskirstė kiekvienam.“

Tada jis savo poemoje pristato Jupiterio dukteris, kurias vadina Mūzomis, ir į kurias kreipiasi kaip maldaujantis, norėdamas iš jų sužinoti, kaip viskas buvo sukurta; nes jis sako:

„Jupiterio dukros, sveikos! Suteikite man savo pagalbą,
Kad aš eilėmis saldžiomis ir gerai sudėtomis

Apie nemirtingųjų dievų gimimą galėčiau dainuoti;
Kurie iš žvaigždėto dangaus gimė ir žemės;
Kurie, iškilę iš tamsios nakties pradžioje,
Buvo sūraus okeano užauginti ir išmaitinti.

Papasakokite taip pat, kas žemei formą pirmas suteikė,
Ir upėms, ir beribei jūrai, kurios banga
Nepavargusi nuslūgsta, tada iškelia savo keterą aukštyn;
Ir kaip buvo išskleistas tas spindintis skliautas
Tviskančių žvaigždžių, kurios nusėja platųjį dangų.

Iš kur atsirado dievai, per kuriuos visas gėris duodamas?
Papasakokite, iš jų rankų kokios įvairios dovanos atėjo,
Turtai vieniems, kitiems gerovė ar šlovė;
Kaip jie gyveno nuo seniausių laikų
Daugiašlaičio Olimpo saulėtame klimato.

Šiuos dalykus, o Mūzos, sakykite, kurios visada gyvenate
Tarp Olimpo šešėlių – nes jūs galite papasakoti:
Nuo pradžios ten jūsų pėdos klaidžiojo;
Tad pasakykite mums, kas iš visų dalykų pirmiausia buvo sukurta.“

Bet kaip galėjo Mūzos, kurios yra jaunesnės už pasaulį, žinoti šiuos dalykus?
Arba kaip jos galėjo papasakoti Hesiodui [kas vyko], kai jų tėvas dar nebuvo
gimęs?

VI SKYRIUS. – HESIODAS APIE PASAULIO KILMĘ.

Ir tam tikru būdu jis iš tiesų pripažįsta materiją [kaip savaime egzistuojančią] ir
pasaulio sukūrimą [be kūrėjo], sakydamas:
„Pirmiausia iš visų dalykų chaosas atsirado, o po to
Plačiakrūtės žemės pamatai tvirti buvo padėti,
Kur saugiai nemirtingieji gyvena per amžius,
Kurie snieguotame Olimpo viršūnėje būna.

Vėliau niūrusis Tartaras gimė
Plačiakelės žemės gelmėse,
Ir Meilė, net tarp dievų gražiausia vis dar,
Kuri ateina visa nugalinti, lenkianti protą ir valią,
Išvaduojanti nuo rūpesčių ir suteikianti tada
Išmintingą patarimą dievų ir žmonių krūtinėse.

Iš chaoso Erebas ir naktis gimė,
Iš nakties ir Erebo kilo oras ir rytas.

Žemė pagal savo atvaizdą sukūrė žvaigždėtą dangų,
Kad visiems dalykams prieglobstis būtų suteiktas,
Ir kad palaimintieji dievai galėtų ten ilsėtis.

Aukšti kalnai jos galia iškilo,
Miško nimfoms ji padarė malonius urvus,
Pagimdė nevaisingą jūrą su visomis jos bangomis,
Bemylę; bet kai dangus jos meilės siekė,
Tada giliai sukuriuojantį okeaną ji pagimdė.“

Ir tai sakydamas, jis vis dar nepaaiškino, kas visa tai padarė. Nes jei chaosas egzistavo pradžioje, ir kažkokia materija, būdama nesukurta, egzistavo anksčiau, kas gi pakeitė jos būklę ir suteikė jai kitokią tvarką ir formą? Ar materija pati pakeitė savo formą ir susitvarkė į pasaulį (nes Jupiteris gimė ne tik ilgai po materijos, bet ir ilgai po pasaulio bei daugelio žmonių; taip pat ir jo tėvas Saturnas), ar buvo kokia nors valdanti jėga, kuri tai padarė; aš turiu omenyje, žinoma, Dievą, kuris taip pat suformavo ją į pasaulį? Be to, matyti, kad jis visais būdais kalba niekus ir prieštarauja pats sau. Nes minėdamas žemę, dangų ir jūrą, jis leidžia suprasti, kad iš jų atsirado dievai; o iš jų [dievų] jis skelbia, kad kilo tam tikri labai baisūs vyrai – Titanų ir Kiklopų giminė, ir milžinų minia, ir Egipto dievai – ar, greičiau, tušti žmonės, kaip mini Apolonidas, pramintas Horapijumi, knygoje pavadinimu „Semenouthi“ ir kitose savo istorijose apie egiptiečių garbinimą bei jų karalius ir tuščius darbus, kuriais jie užsiėmė.

VII SKYRIUS. – PRAMANYTOS PAGONIŲ GENEALOGIJOS.

Kam man perpasakoti graikų pasakėčias – apie Plutoną, tamsos karalių, apie Neptūną, nusileidžiantį po jūra, apglėbiantį Melanipę ir pradedantį sūnų kanibalą – arba daugybę pasakojimų, kuriuos jūsų rašytojai įpynę į savo tragedijas apie Jupiterio sūnus, ir kurių kilmę jie registruoja, nes jie gimė žmonėmis, o ne dievais? Ir komedijų poetas Aristofanas, pjesėje „Paukščiai“, ėmėsis nagrinėti Sukūrimo temą, sakė, kad pradžioje pasaulis atsirado iš kiaušinio, tardamas: „Vėjuotą kiaušinį padėjo juodasparnė naktis Iš pradžių.“

Bet Satyras, taip pat pateikdamas Aleksandrijos giminių istoriją, pradėdamas nuo Filopatoro, kuris taip pat buvo vardu Ptolemėjas, skelbia, kad Bakchas buvo jo protėvis; todėl Ptolemėjas taip pat buvo šios giminės pradininkas. Satyras kalba

taip: Kad Dejanira gimė iš Bakcho ir Altėjos, Testijaus dukters; ir iš jos bei Heraklio, Jupiterio sūnaus, kilo, kaip manau, Hilas; o iš jo Kleodemas, o iš jo Aristomachas, o iš jo Temenas, o iš jo Keisas, o iš jo Maronas, o iš jo Testras, o iš jo Akusas, o iš jo Aristomidas, o iš jo Karanas, o iš jo Koinas, o iš jo Tirimas, o iš jo Perdikas, o iš jo Pilypas, o iš jo Aeropas, o iš jo Alketas, o iš jo Amintas, o iš jo Bokrus, o iš jo Meleagras, o iš jo Arsinojė, o iš jos ir Lago – Ptolemėjas Soteras, o iš jo ir Arsinojės – Ptolemėjas Euergetas, o iš jo ir Berenikės, Magos, Kireneikos karaliaus, dukters – Ptolemėjas Filopatoras. Tokia tad yra Aleksandrijos karalių giminystė su Bakchu. Ir todėl Dioniso gentyje yra atskiros šeimos: Altėjos iš Altėjos, kuri buvo Dioniso žmona ir Testijaus duktė; taip pat Dejaniros šeima, iš tos, kuri buvo Dioniso ir Altėjos duktė bei Heraklio žmona; iš kur taip pat šeimos gavo savo vardus: Ariadnės šeima – iš Ariadnės, Mino dukters ir Dioniso žmonos, klusnios dukters, kuri turėjo lytinių santykių su Dionisu kitu pavidalu; Testijaus – iš Testijaus, Altėjos tėvo; Toanto – iš Toanto, Dioniso sūnaus; Stafilo – iš Stafilo, Dioniso sūnaus; Euenijaus – iš Eunojo, Dioniso sūnaus; Marono – iš Marono, Ariadnės ir Dioniso sūnaus; nes visi šie yra Dioniso sūnūs. Ir iš tiesų daugelis kitų vardų taip atsirado ir egzistuoja iki šiol; kaip Heraklidai nuo Heraklio, ir Apolonidai nuo Apolono, ir Poseidonijai nuo Poseidono, ir nuo Dzeuso – Dijai ir Diogenai.

VIII SKYRIUS. – NUOMONĖS APIE APVAIZDĄ.

Ir kodėl turėčiau toliau vardyti didžiulę tokių vardų ir genealogijų gausybę? Taigi visi autoriai ir poetai, ir tie vadinamieji filosofai, yra visiškai suklaidinti; taip pat ir tie, kurie jais tiki. Nes jie gausiai kūrė pasakėčias ir kvailas istorijas apie savo dievus, ir neparodė jų kaip dievų, bet kaip žmones, ir dar tokius žmones, kurių vieni buvo girtuokliai, kiti ištvirkėliai ir žudikai. Taip pat ir dėl pasaulio kilmės jie skelbė prieštaringas ir absurdiškas nuomones. Pirma, kai kurie iš jų, kaip jau paaikškinome, tvirtino, kad pasaulis yra nesukurtas. O tie, kurie sakė, kad jis nesukurtas ir savaime atsiradęs, prieštaravo tiems, kurie skelbė, kad jis buvo sukurtas. Nes jie kalbėjo remdamiesi spėlionėmis ir žmogišku supratimu, nežinodami tiesos. O kiti vėlgi sakė, kad yra apvaizda, ir griovė pirmųjų rašytojų pozicijas. Aratas iš tiesų sako:

„Nuo Dzeuso pradėk mano giesmę; ir niekada te
Vardas nebūna neištartas: viskas pilna tavęs;
Žmonių keliai ir buveinės; dangus ir jūra:

Nuo tavęs mūsų būtis priklauso; tavyje mes judame;
Visi esame tavo palikuonys ir Dzeuso sėkla.

Geranoriškas, jis įspėja žmoniją daryti gera,
Ragina dirbti ir žadina maisto viltį.

Jis pasako, kur galvijai geriausiai gali ganytis, ir kur
Žemė, giliai suarta, geltonus grūdus ves.

Kada žemdirbys turėtų sodinti ar sėti,
Jam skirta pasakyti, jam vienam skirta žinoti.“

Kuo gi tada turime tikėti: Aratu, kaip čia cituojama, ar Sofokliu, kai jis sako:
„Ir ateities numatymo nėra jokio;
Geriausia gyventi atsitiktinai, kaip kas gali“?

Ir Homeras vėlgi nesutinka su tuo, nes sako, kad dorybė
„Auga arba menksta žmonėse, kaip Dzeusas nusprendžia.“

Ir Simonidas sako:
„Joks žmogus ar valstybė neturi dorybės, nebent iš Dievo;
Patarimas glūdi Dieve; o vargšas žmogus
Savyje neturi nieko, tik savo varganumą.“

Taip pat Euripidas:
„Atskirai nuo Dievo, niekas nepriklauso žmonėms.“

Ir Menandras:
„Išskyrus Dievą vieną, niekas mumis nesirūpina.“

Ir vėl Euripidas:
„Nes kai Dievas nori išgelbėti, visus dalykus Jis palenks,
Kad tarnautų kaip įrankiai Jo tikslui pasiekti.“

Ir Testijus:
„Jei Dievas ketina tave išgelbėti, saugus esi,
Nors ir plauktum vandenyno viduryje ant kilimėlio.“

Ir sakydami daugybę panašių dalykų, jie prieštaraavo patys sau. Bent jau Sofoklis,
kuris kitoje vietoje neigė Apvaizdą, sako:
„Joks mirtingasis negali išvengti Dievo kirčio.“

Be to, jie ir įvedė daugybę dievų, ir vis dėlto kalbėjo apie Vienybę; o prieš tuos,
kurie tvirtino Apvaizdą, jie priešpriešiais teigė, kad Apvaizdos nėra. Dėl to
Euripidas sako:

„Mes daug vargstame ir eikvojame jėgas veltui,
Nes tuščia viltis, o ne numatymas, yra mūsų vedlys.“

Ir nenorėdami to daryti, jie pripažįsta, kad nežino tiesos; bet būdami įkvėpti demonų ir jų išpūsti, jie kalbėjo jų raginimu, kad ir ką sakytų. Nes iš tiesų poetai – būtent Homeras ir Hesiodas, būdami, kaip jie sako, įkvėpti Mūzų, – kalbėjo iš apgaulingos vaizduotės, o ne tyra, bet klystančia dvasia. Ir tai iš tiesų aiškiai matyti iš to fakto, kad net iki šios dienos apsėstieji kartais yra egzorcizuojami gyvojo ir tikrojo Dievo vardu; ir šios paklydimo dvasios pačios prisipažįsta, kad jos yra demonai, kurie taip pat anksčiau įkvėpė šiuos rašytojus. Bet kartais kai kurie iš jų atsipeikėdavo sieloje ir, kad būtų liudininkai tiek sau, tiek visiems žmonėms, kalbėjo dalykus, derančius su pranašais dėl Dievo vienvaldystės, teismo ir panašių dalykų.

IX SKYRIUS. – PRANAŠAI, ĮKVĖPTI ŠVENTOSIOS DVASIOS.

Tačiau Dievo žmonės, nešiodami savyje šventą dvasią ir tapdami pranašais, būdami įkvėpti ir padaryti išmintingais Dievo, tapo Dievo mokyti, šventi ir teisūs. Todėl jie taip pat buvo laikomi vertais gauti šį atlygį – tapti Dievo įrankiais ir talpinti išmintį, kuri yra iš Jo, per kurią išmintį jie skelbė tiek tai, kas liečia pasaulio sukūrimą, tiek visus kitus dalykus. Nes jie taip pat pranašavo marus, badus ir karus. Ir buvo ne vienas ar du, bet daug jų, įvairiais laikais ir sezonais tarp hebrajų; ir taip pat tarp graikų buvo Sibilė; ir jie visi kalbėjo dalykus, suderinamus ir darnius tarpusavyje, tiek apie tai, kas įvyko prieš juos, tiek apie tai, kas vyko jų laikais, tiek apie dalykus, kurie dabar pildosi mūsų dienomis: todėl mes esame įsitikinę ir dėl ateities dalykų, kad jie įvyks, kaip ir pirmieji buvo įvykdyti.

X SKYRIUS. – PASAULIS, SUKURTAS DIEVO PER ŽODĮ.

Ir pirmiausia, jie mus vieningai mokė, kad Dievas visus dalykus sukūrė iš nieko; nes niekas nebuvo bendraamžis su Dievu: bet Jis, būdamas Savo paties vieta, ir nieko nestokodamas, ir egzistuodamas prieš amžius, norėjo sukurti žmogų, per kurį Jis galėtų būti pažintas; jam, todėl, Jis paruošė pasaulį. Nes tas, kas yra sukurtas, yra ir stokojantis; bet tas, kas yra nesukurtas, nieko nestokoja. Dievas, tad, turėdamas Savo Žodį viduje, savo paties iščiose, pagimdė Jį, išleisdamas Jį kartu su Savo išmintimi prieš visus dalykus. Jis turėjo šį Žodį kaip pagalbiningą dalykuose, kurie buvo Jo kuriami, ir per Jį Jis sukūrė viską. Jis vadinamas „valdančiuoju principu“ [arkh], nes Jis valdo ir yra Viešpats visų Jo sukurtų dalykų. Jis, tad, būdamas Dievo Dvasia, ir valdančiuoju principu, ir išmintimi, ir Aukščiausiojo galia, nužengė ant pranašų ir per juos kalbėjo apie pasaulio

sukūrimą ir visus kitus dalykus. Nes pranašų nebuvo, kai pasaulis atsirado, bet buvo Dievo išmintis, kuri buvo Jame, ir Jo šventasis Žodis, kuris visada buvo su Juo. Todėl Jis taip kalba per pranašą Saliamoną: „Kai Jis paruošė dangus, aš ten buvau, ir kai Jis nustatė žemės pamatus, aš buvau šalia Jo kaip tas, kuris su Juo užaugo.“ Ir Mozė, kuris gyveno daug metų prieš Saliamoną, arba, tiksliau, Dievo Žodis per jį kaip per įrankį, sako: „Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę.“ Pirmiausia jis įvardijo „pradžią“ ir „kūrimą“, tada jis taip pristatė Dievą; nes ne lengvabūdiškai ir ne menka proga dera tarti Dievo vardą. Nes dieviškoji išmintis numatė, kad kai kurie tauškins niekus ir įvardys daugybę dievų, kurie neegzistuoja. Todėl, kad gyvasis Dievas būtų pažintas iš Jo darbų, ir kad [būtų žinoma, jog] per Savo Žodį Dievas sukūrė dangų ir žemę, ir visa, kas juose, jis pasakė: „Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę.“ Tada, pakalbėjęs apie jų sukūrimą, jis mums paaiškina: „Ir žemė buvo be formos ir tuščia, ir tamsa buvo virš gelmės veido; ir Dievo Dvasia plevėno virš vandens.“ To šventasis Raštas moko pradžioje, kad parodytų, jog materija, iš kurios Dievas padarė ir suformavo pasaulį, buvo tam tikru būdu sukurta, būdama Dievo pagaminta.

XI SKYRIUS. – ŠEŠIŲ DIENŲ DARBAS APRAŠYTAS.

Dabar gi, kūrinijos pradžia yra šviesa; kadangi šviesa atskleidžia dalykus, kurie yra sukurti. Todėl sakoma: „Ir Dievas tarė: Tebūnie šviesa, ir šviesa atsirado; ir Dievas matė šviesą, kad ji buvo gera“, akivaizdžiai padaryta gera žmogui. „Ir Dievas atskyrė šviesą nuo tamsos; ir Dievas pavadino šviesą Diena, o tamsą Jis pavadino Naktimi. Ir vakaras, ir rytas buvo pirmoji diena. Ir Dievas tarė: Tebūnie tvirtuma vandenų viduryje, ir teatskiria ji vandenys nuo vandenų: ir taip įvyko. Ir Dievas padarė tvirtumą, ir atskyrė vandenys, kurie buvo po tvirtuma, nuo vandenų, kurie buvo virš tvirtumos. Ir Dievas pavadino tvirtumą Dangumi: ir Dievas matė, kad tai buvo gera. Ir vakaras, ir rytas buvo antroji diena. Ir Dievas tarė: Tesurenka vanduo po dangumi į vieną vietą, ir tepasirodo sausuma: ir taip įvyko. Ir vandenys susirinko į savo vietas, ir sausuma pasirodė. Ir Dievas pavadino sausumą Žeme, o vandenų susibūrimą Jis pavadino Jūromis: ir Dievas matė, kad tai buvo gera. Ir Dievas tarė: Teišželdina žemė žolę, augalą, duodantį sėklą pagal jo rūšį ir pagal jo panašumą, ir vaismedį, duodantį vaisių pagal jo rūšį, kurio sėkla yra jame pačiame, pagal jo panašumą: ir taip įvyko. Ir žemė išželdino žolę, augalą, duodantį sėklą pagal jo rūšį, ir vaismedį, duodantį vaisių, kurio sėkla buvo jame pačiame, pagal jo rūšį žemėje: ir Dievas matė, kad tai buvo gera. Ir vakaras, ir rytas buvo trečioji diena. Ir Dievas tarė: Tebūnie šviesuliai dangaus tvirtumoje, kad šviestų žemei, atskirtų dieną nuo nakties; ir tebūna jie ženklams, ir laikams, ir dienoms, ir metams; ir tebūna jie šviesuliai dangaus tvirtumoje, kad šviestų žemei: ir taip įvyko. Ir Dievas padarė du didelius šviesulius; didesnį šviesulį valdyti dienos, ir mažesnį šviesulį valdyti nakties:

Jis padarė taip pat ir žvaigždes. Ir Dievas išdėstė juos dangaus tvirtumoje, kad šviestų žemei, ir valdytų dieną bei naktį, ir atskirtų šviesą nuo tamsos: ir Dievas matė, kad tai buvo gera. Ir vakaras, ir rytas buvo ketvirtoji diena. Ir Dievas tarė: Teišduoda vandenys gyvus padarus, turinčius gyvybę, ir paukščius, skraidančius virš žemės dangaus tvirtumoje: ir taip įvyko. Ir Dievas sukūrė didžiuosius banginius ir kiekvieną gyvą padarą, kuris rėplioja, kuriuos vandenys išdavė pagal jų rūšį, ir kiekvieną sparnuotą paukštį pagal jo rūšį: ir Dievas matė, kad tai buvo gera. Ir Dievas palaimino juos sakydamas: Veiskitės ir dauginkitės, ir pripildykite jūros vandenį, ir tepasidaugina paukščiai žemėje. Ir vakaras, ir rytas buvo penktoji diena. Ir Dievas tarė: Teišduoda žemė gyvą padarą pagal jo rūšį, gyvulius ir rėpliojančius, ir žemės žvėris pagal jų rūšį: ir taip įvyko. Ir Dievas padarė žemės žvėris pagal jų rūšį, ir gyvulius pagal jų rūšį, ir visus žemės rėpliojančius padarus. Ir Dievas tarė: Padarykime žmogų pagal mūsų atvaizdą, pagal mūsų panašumą; ir tevaldo jie jūros žuvis, ir dangaus paukščius, ir gyvulius, ir visą žemę, ir kiekvieną rėpliojantį padarą, kuris rėplioja žeme. Ir Dievas sukūrė žmogų: pagal Dievo atvaizdą sukūrė Jis jį; vyrą ir moterį sukūrė Jis juos. Ir Dievas palaimino juos, sakydamas: Būkite vaisingi ir dauginkitės, ir pripildykite žemę, ir pajunkite ją, ir valdykite jūros žuvis, ir dangaus paukščius, ir visus gyvulius, ir visą žemę, ir visus rėpliojančius padarus, kurie rėplioja žeme. Ir Dievas tarė: Štai Aš daviau jums kiekvieną augalą, duodantį sėklą, kuris yra ant visos žemės veido, ir kiekvieną medį, kuriame yra medžio vaisius, duodantis sėklą; jums tai bus maistui, ir visiems žemės žvėrimis, ir visiems dangaus paukščiams, ir kiekvienam rėpliojančiam padarui, kuris rėplioja žeme, kuris turi savyje gyvybės kvapą; kiekvieną žalią augalą maistui: ir taip įvyko. Ir Dievas matė viską, ką buvo padaręs, ir štai, tai buvo labai gera. Ir vakaras, ir rytas buvo šeštoji diena. Ir dangus bei žemė buvo užbaigti, ir visa jų kariauna. Ir šeštąją dieną Dievas užbaigė Savo darbus, kuriuos padarė, ir ilsėjosi septintąją dieną nuo visų Savo darbų, kuriuos padarė. Ir Dievas palaimino septintąją dieną ir pašventino ją; nes joje Jis ilsėjosi nuo visų Savo darbų, kuriuos Dievas pradėjo kurti.“

XII SKYRIUS. – ŠEŠIŲ DIENŲ DARBO ŠLOVĖ.

Šio šešių dienų darbo joks žmogus negali vertai paaiškinti ir aprašyti visų jo dalių, net jei turėtų dešimt tūkstančių liežuvių ir dešimt tūkstančių burnų; ne, net jei jis gyventų dešimt tūkstančių metų šiame gyvenime, net ir taip jis negalėtų ištarti nieko verto šių dalykų, dėl didžiulės didybės ir turtų Dievo išminties, kuri yra aukščiau aprašytame šešių dienų darbe. Daugelis rašytojų iš tiesų mėgdžiojo [pasakojimą] ir bandė pateikti šių dalykų paaiškinimą; vis dėlto, nors jie iš ten sėmėsi tam tikrų užuominų, tiek apie pasaulio sukūrimą, tiek apie žmogaus prigimtį, jie neišskėlė nė menkiausios tiesos kibirkšties. Ir filosofų, rašytojų bei

poetų pasisakymai turi patikimumo regimybę dėl jų dikcijos grožio; bet jų kalba pasirodo esanti kvaila ir tuščia, nes jų nesąmoningų lengvabūdiškumų gausa yra labai didelė; ir juose nerandama nė trupinėlio tiesos. Nes net jei kokia tiesa atrodo buvusi jų ištarta, ji turi paklydimo priemaišų. Ir kaip nuodingas vaistas, sumaišytas su medumi ar vynu, ar koku kitu dalyku, padaro visą [mišinį] žalingą ir nenaudingą; taip ir iškalba jų atveju pasirodo esanti bergždžias triūsas; taip, greičiau žalingas dalykas tiems, kurie ja tiki. Be to, [jie kalbėjo] apie septintąją dieną, kurią pripažįsta visi žmonės; bet dauguma nežino, kad tai, kas tarp hebrajų vadinama „Sabatu“, į graikų kalbą verčiama „Septintoji“ (ebdomas), vardas, kurį priėmė kiekviena tauta, nors jie nežino šio pavadinimo priežasties. O dėl to, ką poetas Hesiodas sako apie Erebą, atsiradusį iš chaoso, taip pat žemę ir meilę, kuri viešpatauja virš jo [Hesiodo] dievų ir žmonių, jo posakis pasirodo esąs tuščias ir šaltas, ir visiškai svetimas tiesai. Nes nedera, kad Dievas būtų nugalėtas malonumo; kadangi net susivaldantys vyrai susilaiko nuo bet kokio žemo malonumo ir nedoro geismo.

XIII SKYRIUS. – PASTABOS APIE PASAULIO SUKŪRIMĄ.

Be to, jo [Hesiodo] žmogiškas, menkas ir labai silpnas supratimas, kiek tai susiję su Dievu, atsiskleidžia jam pradedant pasakoti apie visų dalykų sukūrimą nuo žemiškų dalykų čia apačioje. Nes žmogus, būdamas apačioje, pradeda statyti nuo žemės ir negali tvarkingai padaryti stogo, jei pirmiau nepadėjo pamato. Tačiau Dievo galia parodoma tuo, kad pirmiausia Jis sukuria iš nieko, pagal Savo valią, dalykus, kurie yra padaromi. „Nes kas neįmanoma žmonėms, tai įmanoma Dievui.“ Todėl ir pranašas paminėjo, kad dangaus sukūrimas įvyko pirmiausia, kaip savotiškas stogas, sakydamas: „Pradžioje Dievas sukūrė dangų“ – tai yra, kad per „pirmąjį“ principą dangūs buvo padaryti, kaip mes jau parodėme. O „žeme“ jis vadina gruntą ir pamatą, kaip „gelme“ jis vadina vandenių daugybę; ir apie „tamsą“ jis kalba dėl dangaus, kurį Dievas padarė dengiantį vandenį ir žemę tarsi dangtį. O Dvasia, kuri nešama virš vandenių, jis vadina tą, kurią Dievas davė kūrinijai gaivinti, kaip Jis davė gyvybę žmogui, maišydamas tai, kas yra subtilu, su tuo, kas yra subtilu. Nes Dvasia yra subtili, ir vanduo yra subtilus, kad Dvasia galėtų maitinti vandenį, o vanduo, skverbdamasis visur kartu su Dvasia, galėtų maitinti kūriniją. Nes Dvasia, būdama viena ir užimdama šviesos vietą, buvo tarp vandens ir dangaus, kad tamsa jokia būdu negalėtų susisiekti su dangumi, kuris buvo arčiau Dievo, prieš Dievui tariant: „Tebūnie šviesa.“ Dangus, todėl, būdamas lyg kupolo formos apdangalas, apgaubė materiją, kuri buvo tarsi grumstas. Ir taip kitas pranašas, vardu Izaijas, kalbėjo šiais žodžiais: „Tai Dievas, kuris padarė dangų kaip skliautą ir išskleidė jį kaip palapinę gyventi.“ Dievo įsakymas, tad, tai yra Jo Žodis, šviesdamas kaip lempa uždaroje patalpoje, apšvietė viską, kas buvo po dangumi, kai Jis sukūrė šviesą atskirai nuo

pasaulio. Ir šviesą Dievas pavadino Diena, o tamsą – Naktimi. Kadangi žmogus nebūtų galėjęs pavadinti šviesos Diena arba tamsos Naktimi, nei, iš tiesų, suteikti vardų kitiems dalykams, jei nebūtų gavęs nomenklatūros iš Dievo, kuris sukūrė pačius dalykus. Pačioje pasaulio istorijos ir genezės pradžioje, todėl, šventasis Raštas kalbėjo ne apie šią tvirtumą [kurią matome], bet apie kitą dangų, kuris mums nematomas, po kurio šis dangus, kurį matome, buvo pavadintas „tvirtuma“, ir į kurį pusė vandens buvo pakelta, kad jis tarnautų lietums, liūtimis ir rasoms žmonijai. O pusė vandens buvo palikta žemėje upėms, šaltiniams ir jūroms. Vandeni, tad, dengiantį visą žemę ir ypač jos duburius, Dievas per Savo Žodį toliau liepė surinkti į vieną telkinį, ir sausumai tapti matomai, kuri anksčiau buvo nematoma. Žemė, taip tapusi matoma, vis dar buvo be formos. Todėl Dievas suformavo ir papuošė ją visų rūšių augalais, sėklomis ir sodiniais.

XIV SKYRIUS. – PASAULIS LYGINAMAS SU JŪRA.

Apsvarstykite taip pat jų įvairovę, skirtingą grožį ir daugybę, ir kaip per juos parodomas prisikėlimas, kaip pavyzdys visų žmonių prisikėlimo, kuris bus. Nes kas, tai apsvarstęs, nesistebės, kad figmedis išauga iš figos sėklos, arba kad labai didžiuliai medžiai išauga iš kitų labai mažų sėklų? Ir mes sakome, kad pasaulis primena jūrą. Nes kaip jūra, jei neturėtų upių ir šaltinių įtekėjimo ir tiekimo jai maitinti, jau seniai būtų išdžiūvusi dėl savo sūrumo; taip ir pasaulis, jei neturėtų Dievo įstatymo ir pranašų, liejančių ir trykstančių saldumą, užuojautą, teisumą ir šventų Dievo įsakymų mokymą, jau seniai būtų žlugęs dėl nedorybės ir nuodėmės, kurių jame gausu. Ir kaip jūroje yra salų, kai kurios iš jų gyvenamos, vandeningos ir vaisingos, su uostais ir prieplaukomis, kuriose audrų blaškomieji gali rasti prieglobstį, – taip Dievas pasauliui, kuris yra blaškomas ir audrinamas nuodėmių, davė susirinkimus – mes turime omenyje šventas bažnyčias – kuriose išlieka tiesos doktrinos, kaip gero inkaravimo salų uostuose; ir į jas bėga tie, kurie trokšta būti išgelbėti, būdami tiesos mylėtojai ir norėdami išvengti Dievo rūstybės ir teismo. Ir kaip, vėlgi, yra kitų salų, uolėtų ir be vandens, nevaisingų, pilnų laukinių žvėrių ir negyvenamų, tarnaujančių tik jūrininkams ir audrų blaškomiesiems sužaloti, ant kurių laivai sudūžta, ir tie, kurie tarp jų pakliūva, žūva, – taip yra paklydimų doktrinos – aš turiu omenyje erezijas – kurios pražudo tuos, kurie prie jų prisiartina. Nes jie nėra vedami tiesos žodžio; bet kaip piratai, kai pripildo savo laivus, gena juos į minėtas vietas, kad galėtų juos apiplėšti: taip atsitinka ir tiems, kurie nuklysta nuo tiesos, kad jie visi visiškai pražūva dėl savo paklydimo.

XV SKYRIUS. – APIE KETVIRTĄJĄ DIENĄ.

Ketvirtąją dieną buvo sukurti šviesuliai; nes Dievas, kuris turi numatymą, žinojo tuščių filosofų kvailystes, kad jie ketina sakyti, jog dalykai, augantys žemėje, yra sukurti dangaus kūnų, taip pašalindami Dievą. Todėl, kad tiesa būtų akivaizdi, augalai ir sėklos buvo sukurti anksčiau nei dangaus kūnai, nes tai, kas yra vėliau, negali sukurti to, kas yra anksčiau. Ir šie dalykai talpina didžios paslapties pavyzdį ir tipą. Nes saulė yra Dievo tipas, o mėnulis – žmogaus. Ir kaip saulė toli pranoksta mėnulį galia ir šlove, taip toli Dievas pranoksta žmogų. Ir kaip saulė visada išlieka pilna, niekada nemažėdama, taip Dievas visada išlieka tobulas, būdamas pilnas visos galios, supratimo, išminties, nemirtingumo ir viso gėrio. Bet mėnulis dyla kas mėnesį ir tam tikru būdu miršta, būdamas žmogaus tipas; tada jis gimsta iš naujo ir tampa pusmėnuliu, kaip būsimo prisikėlimo pavyzdys. Taip pat ir trys dienos, kurios buvo prieš šviesulius, yra Trejybės tipai – Dievo, Jo Žodžio ir Jo išminties. O ketvirtoji yra žmogaus tipas, kuriam reikia šviesos, kad taip būtų Dievas, Žodis, išmintis, žmogus. Todėl ir ketvirtąją dieną buvo sukurti šviesuliai. Žvaigždžių išsidėstymas taip pat talpina teisiųjų ir pamaldžiųjų, bei tų, kurie laikosi Dievo įstatymo ir įsakymų, išdėstymo ir tvarkos tipą. Nes spindinčios ir ryškios žvaigždės yra pranašų imitacija, todėl jos išlieka fiksuotos, nenukrypstančios ir nepereinančios iš vietos į vietą. O tos, kurios užima antrąją vietą ryškumu, yra teisiųjų žmonių tipai. O tos, vėlgi, kurios keičia savo poziciją ir bėga iš vietos į vietą, kurios taip pat vadinamos planetomis, jos taip pat yra žmonių, kurie nuklydo nuo Dievo, apleisdami Jo įstatymą ir įsakymus, tipas.

XVI SKYRIUS. – APIE PENKTĄJĄ DIENĄ.

Penktąją dieną buvo sukurti gyvi padarai, kurie kyla iš vandenių; per kuriuos taip pat atskleidžiama įvairialypė Dievo išmintis šiuose dalykuose; nes kas galėtų suskaičiuoti jų daugybę ir labai įvairias rūšis? Be to, dalykai, kylantys iš vandenių, buvo Dievo palaiminti, kad tai taip pat būtų ženklas, jog žmonėms skirta gauti atgailą ir nuodėmių atleidimą per vandenį ir atgimimo prausyklą – visiems, kurie ateina į tiesą, atgimsta ir gauna palaiminimą iš Dievo. Tačiau gelmių pabaisos ir plėšrieji paukščiai yra godžių žmonių ir nusižengėlių panašumas. Nes kaip žuvys ir paukščiai yra vienos prigimties – vieni iš tiesų pasilieka savo prigimtinėje būsenoje ir nedaro žalos silpnesniams už save, bet laikosi Dievo įstatymo ir valgo žemės sėklas; kiti iš jų, vėlgi, pažeidžia Dievo įstatymą, ėda mėsą ir žaloja silpnesnius už save: taip ir teisieji, laikydamiesi Dievo įstatymo, niekam nekanda ir nieko nežaloja, bet gyvena šventai ir teisiai. Tačiau plėšikai, žudikai ir bedieviai yra kaip gelmių pabaisos, laukiniai žvėrys ir plėšrieji paukščiai; nes jie iš esmės ryja silpnesnius už save. Taigi žuvų ir rėpliojančių dalykų giminė, nors ir gavusi Dievo palaiminimą, negavo jokios labai išskirtinės savybės.

XVII SKYRIUS. – APIE ŠEŠTĄJĄ DIENĄ.

O šeštąją dieną Dievas, sukūręs keturkojus, laukinius žvėris ir žemės roplius, neištarė jiems jokio palaiminimo, pasilikdamas Savo palaiminimą žmogui, kurį ruošėsi kurti šeštąją dieną. Keturkojai ir laukiniai žvėrys taip pat buvo sukurti kaip tipas kai kurių žmonių, kurie nei pažįsta, nei garbina Dievą, bet rūpinasi žemiškais dalykais ir neatgailauja. Nes tie, kurie nusigręžia nuo savo nedorybių ir gyvena teisiai, dvasia skrieja aukštyn kaip paukščiai, rūpinasi dalykais, kurie yra aukštybėse, ir yra malonūs Dievo valiai. Bet tie, kurie nepažįsta ir negarbina Dievo, yra kaip paukščiai, kurie turi sparnus, bet negali skristi ar pakilti į aukštus Dievo dalykus. Taip ir tokie asmenys, nors ir vadinami žmonėmis, vis dėlto, prislėgti nuodėmių, rūpinasi šliaužiančiais ir žemiškais dalykais. Ir gyvūnai vadinami laukiniais žvėrimis [qhria] dėl to, kad yra medžiojami [qhreuesqai], ne tarytum jie būtų buvę sukurti blogi ar nuodingi nuo pradžios – nes niekas nebuvo sukurta bloga Dievo, bet viskas gera, taip, labai gera, – bet nuodėmė, su kuria buvo susijęs žmogus, užtraukė jiems blogį. Nes kai žmogus nusižengė, jie taip pat nusižengė su juo. Nes kaip, jei namų šeimininkas pats elgiasi teisingai, tarnai taip pat iš būtinybės elgiasi gerai; bet jei šeimininkas nusideda, tarnai taip pat nusideda su juo; taip lygiai nutiko, kad žmogaus nuodėmės atveju, jam būnant šeimininku, visi, kas buvo jam pavaldūs, nusidėjo su juo. Todėl, kai žmogus vėl bus grįžęs į savo prigimtinę būklę ir nebedarys blogo, jie taip pat bus sugrąžinti į savo pradinį romumą.

XVIII SKYRIUS. – ŽMOGAUS SUKŪRIMAS.

Bet kalbant apie tai, kas susiję su žmogaus sukūrimu, jo paties sukūrimas negali būti žmogaus paaiškintas, nors šventasis Raštas pateikia glaustą to aprašymą. Nes kai Dievas tarė: „Padarykime žmogų pagal Mūsų atvaizdą, pagal Mūsų panašumą“, Jis pirmiausia nurodo žmogaus orumą. Nes Dievas, sukūręs visus dalykus Savo Žodžiu ir laikydamas juos visus tik šalutiniais darbais, laiko žmogaus sukūrimą vieninteliu darbu, vertu Jo paties rankų. Be to, Dievas, tarytum jam reiktų pagalbos, sako: „Padarykime žmogų pagal Mūsų atvaizdą, pagal Mūsų panašumą.“ Tačiau niekam kitam, kaip tik Savo paties Žodžiui ir išminčiai, Jis nesakė: „Padarykime“. Ir kai Jis jį sukūrė ir palaimino, kad jis daugintųsi ir pripildytų žemę, Jis pajungė visus dalykus jo valdžiai ir tarnystei; ir Jis nuo pradžios paskyrė, kad jis rastų maistą iš žemės vaisių, sėklų, žolių ir gilių, tuo pačiu metu paskyręs, kad gyvūnai turėtų įpročius, panašius į žmogaus, kad jie taip pat valgytų visas žemės sėklas.

XIX SKYRIUS. – ŽMOGUS APGYVENDINAMAS ROJUJE.

Dievas, taip užbaigęs dangus, žemę ir jūrą bei viską, kas juose yra, šeštąją dieną, ilsėjosi septintąją dieną nuo visų Savo darbų, kuriuos padarė. Tada šventasis Raštas pateikia santrauką šiais žodžiais: „Tai yra dangaus ir žemės kilmės knyga, kai jie buvo sukurti, tą dieną, kai VIEŠPATS sukūrė dangų ir žemę, ir kiekvieną lauko žalumyną, prieš jam atsirandant, ir kiekvieną lauko žolę, prieš jai išaugant. Nes Dievas nebuvo siuntęs lietaus ant žemės, ir nebuvo žmogaus žemei dirbti.“ Tuo Jis mums parodo, kad visa žemė tuo metu buvo drėkinama dieviško šaltinio ir neturėjo poreikio, kad žmogus ją dirbtų; bet žemė gamino viską savaime Dievo įsakymu, kad žmogus nebūtų nuvargintas jos dirbimo. Tačiau, kad žmogaus sukūrimas taptų aiškus, jog tarp žmonių neatrodytų egzistuojanti neišsprendžiama problema, kadangi Dievas buvo pasakęs: „Padarykime žmogų“; ir kadangi Jo sukūrimas dar nebuvo aiškiai papasakotas, Raštas mus moko, sakydamas: „Ir šaltinis tryško iš žemės ir drėkino visos žemės veidą; ir Dievas padarė žmogų iš žemės dulkių, ir įkvėpė į jo veidą gyvybės kvapą, ir žmogus tapo gyva siela.“ Iš kur taip pat daugelis asmenų sielą vadina nemirtinga. Ir po žmogaus suformavimo Dievas išrinko jam regioną tarp Rytų vietovių, puikų šviesa, tviskantį labai ryškia atmosfera, [gausų] puikiausių augalų; ir jame Jis apgyvendino žmogų.

XX SKYRIUS. – RAŠTO PASAKOJIMAS APIE ROJŲ.

Raštas taip perteikia šventosios istorijos žodžius: „Ir Dievas pasodino Rojų rytuose, Edene; ir ten Jis apgyvendino žmogų, kurį buvo suformavęs. Ir iš žemės Dievas išaugino kiekvieną medį, malonų akiai ir tinkamą maistui; taip pat gyvybės medį Rojaus viduryje ir gėrio bei blogio pažinimo medį. Ir upė teka iš Edeno sodui drėkinti; iš ten ji šakojasi į keturias atšakas. Pirmosios vardas yra Pizonas: tai ta, kuri apjuosia visą Havilos žemę, kur yra aukso; ir tos žemės auksas yra geras, ir ten yra kvepiančiojo sakčio bei onikso akmenų. Ir antrosios upės vardas yra Gihonas: tai ta pati, kuri apjuosia visą Etiopijos žemę. Ir trečioji upė yra Tigras: tai ta, kuri teka link Sirijos. Ir ketvirtoji upė yra Eufratas. Ir VIEŠPATS Dievas paėmė žmogų, kurį buvo padaręs, ir apgyvendino jį sode, kad jį dirbtų ir saugotų. Ir Dievas įsakė Adomui, sakydamas: Nuo kiekvieno sodo medžio gali laisvai valgyti; bet nuo gėrio ir blogio pažinimo medžio nevalgykite, nes tą dieną, kurią valgysite nuo jo, tikrai mirsite. Ir VIEŠPATS Dievas tarė: Negera žmogui būti vienam; padarykime jam padėjėją, tinkamą jam. Ir iš žemės Dievas suformavo visus lauko žvėris ir visus dangaus paukščius, ir atvedė juos pas Adomą. Ir kaip Adomas pavadino kiekvieną gyvą padarą, toks ir buvo jo vardas. Ir Adomas davė vardus visiems gyvuliams, ir oro paukščiams, ir visiems lauko žvėrimis. Bet Adomui nebuvo rasta padėjėjo, tinkamo jam. Ir Dievas užleido Adomui gilų miegą, ir jis užmigo; ir Jis paėmė vieną iš jo šonkaulių, ir užpildė tą vietą kūnu. Ir iš šonkaulio, kurį VIEŠPATS Dievas buvo paėmęs iš

žmogaus, Jis padarė moterį ir atvedė ją pas Adomą. Ir Adomas tarė: Štai kaulas iš mano kaulų ir kūnas iš mano kūno; ji bus vadinama Moterimi, nes buvo paimta iš žmogaus. Todėl vyras paliks savo tėvą ir motiną, ir glausis prie savo žmonos, ir jiedu bus vienas kūnas. Ir jie abu buvo nuogi, Adomas ir jo žmona, ir nesigėdijo.“

XXI SKYRIUS. – APIE ŽMOGAUS NUOPOLĮ.

„O žaltys buvo gudresnis už bet kurį lauko žvėrį, kurį VIEŠPATS Dievas buvo padaręs. Ir žaltys tarė moteriai: Ar tikrai Dievas sakė: Nevalgykite nuo jokio sodo medžio? Ir moteris tarė žalčiui: Mes valgome nuo visų sodo medžių, bet apie vaisių medžio, kuris yra sodo viduryje, Dievas sakė: Nevalgykite nuo jo ir nelieskite jo, kad nemirtumėte. Ir žaltys tarė moteriai: Jūs tikrai nemirsite. Nes Dievas žino, kad tą dieną, kurią valgysite nuo jo, atsivers jūsų akys, ir jūs būsite kaip dievai, žinantys gerį ir blogį. Ir moteris pamatė, kad medis buvo geras maistui, ir kad jis buvo malonus akims, ir medis geidžiamas išminčiai įgyti; ir paėmusi jo vaisių, ji valgė, ir davė taip pat savo vyrui, buvusiam su ja: ir jie valgė. Ir jų abiejų akys atsivėrė, ir jie suprato, kad yra nuogi; ir jie susiuvo figos lapus, ir pasidarė sau prijuostes. Ir jie išgirdo VIEŠPATIES Dievo balsą, vaikščiojantį sode dienos vėsoje, ir Adomas bei jo žmona pasislėpė nuo VIEŠPATIES Dievo akivaizdos tarp sodo medžių. Ir VIEŠPATS Dievas pašaukė Adomą ir tarė jam: Kur tu esi? Ir jis Jam atsakė: Aš išgirdau Tavo balsą sode ir nusigandau, nes buvau nuogas, ir pasislėpiau. Ir Jis tarė jam: Kas tau pasakė, kad esi nuogas, nebent valgei nuo medžio, nuo kurio Aš tau įsakiau nevalgyti? Ir Adomas tarė: Moteris, kurią Tu man davei, kad būtų su manimi, ji davė man nuo medžio, ir aš valgiau. Ir Dievas tarė moteriai: Ką padarei? Ir moteris atsakė: Žaltys mane apgavo, ir aš valgiau. Ir VIEŠPATS Dievas tarė žalčiui: Kadangi tai padarei, esi prakeiktas labiau už visus žemės žvėris; ant savo krūtinės ir pilvo šliaužiosi, ir dulkes ėsi visas savo gyvenimo dienas: ir Aš sukelsiu priešišumą tarp tavęs ir moters, ir tarp tavo sėklos ir jos sėklos; ji sutrins tau galvą, o tu sužeisi jai kulną. O moteriai Jis tarė: Aš labai padauginsiu tavo vargą ir tavo gimdymo skausmus: skausme gimdysi vaikus; ir tavo geismas bus tavo vyrui, ir jis valdys tave. Ir Adomui Jis tarė: Kadangi paklausei savo žmonos balso ir valgei nuo medžio, apie kurį Aš tau įsakiau, sakydamas: Nevalgyk nuo jo; prakeikta žemė dėl tavo darbų: varge valgysi iš jos visas savo gyvenimo dienas; erškėčius ir usnis ji tau želdins; ir tu valgysi lauko žolę. Savo veido prakaitu valgysi duoną, kol sugrįši į žemę; nes iš jos buvai paimtas: nes dulkė esi ir į dulkes sugrįši.“ Toks yra šventojo Rašto pasakojimas apie žmogaus ir Rojaus istoriją.

XXII SKYRIUS. – KODĖL SAKOMA, KAD DIEVAS VAIKŠČIOJO.

Tuomet man sakysi: „Tu sakei, kad Dievas neturėtų būti talpinamas vietoje, tad kaip dabar sakai, kad Jis vaikščiojo Rojuje?“ Klausyk, ką sakau. Dievas ir visų Tėvas iš tiesų negali būti talpinamas ir nėra randamas vietoje, nes nėra vietos Jo poilsui; bet Jo Žodis, per kurį Jis viską sukūrė, būdamas Jo galia ir Jo išmintimi, prisiėmęs Tėvo ir visų Viešpaties asmenį, atėjo į sodą Dievo asmenyje ir kalbėjosi su Adomu. Nes pats dieviškasis raštas mus moko, kad Adomas sakė girdėjęs balsą. O kas gi kita yra šis balsas, jei ne Dievo Žodis, kuris taip pat yra Jo Sūnus? Ne taip, kaip poetai ir mitų kūrėjai kalba apie dievų sūnus, pradėtus iš santykių [su moterimis], bet kaip tiesa aiškina: Žodis, kuris visada egzistuoja, glūdėdamas Dievo širdyje. Nes prieš kam nors atsirandant, Jis turėjo Jį kaip patarėją, būdamas Jo paties protu ir mintimi. Bet kai Dievas panorėjo sukurti viską, ką buvo numatęs, Jis pagimdė šį Žodį, ištartą, visos kūrinijos pirmagimį, pats netapdamas tuščias be Žodžio [Proto], bet pagimdęs Protą ir visada bendraujantis su Savo Protu. Ir todėl šventieji raštai mus moko, ir visi dvasią nešiojantys [įkvėptieji] vyrai, vienas kurių, Jonas, sako: „Pradžioje buvo Žodis, ir Žodis buvo pas Dievą“, parodydamas, kad iš pradžių Dievas buvo vienas, ir Žodis Jame. Tada jis sako: „Žodis buvo Dievas; visa per Jį atsirado; ir be Jo neatsirado nieko.“ Žodis, taigi, būdamas Dievas ir natūraliai kilęs iš Dievo, kada tik visatos Tėvas nori, Jis siunčia Jį į bet kurią vietą; ir Jis, atėjęs, yra ir girdimas, ir matomas, būdamas Jo siūstas, ir yra randamas vietoje.

XXIII SKYRIUS. – PASAKOJIMO PRADŽIOS KNYGOJE TIESA.

Žmogų, taigi, Dievas sukūrė šeštąją dieną, ir atskleidė šią kūriniją po septintosios dienos, kai Jis taip pat sukūrė Rojų, kad jis galėtų būti geresnėje ir aiškiai pranašesnėje vietoje. Ir kad tai yra tiesa, įrodo pats faktas. Nes kaip galima nematyti, kad skausmai, kuriuos moterys kenčia gimdydamos, ir savo vargų užmarštis, kuria jos vėliau džiaugiasi, yra siunčiami tam, kad išsipildytų Dievo žodis, ir kad žmonių giminė didėtų ir daugintųsi? Ir ar nematome taip pat žalčio nuteisimo – kaip nekenčiamai jis šliaužia ant savo pilvo ir ėda dulkes, – kad turėtume ir tai kaip įrodymą dalykų, kurie buvo pasakyti seniau?

XXIV SKYRIUS. – ROJAUS GROŽIS.

Dievas, tad, išaugino iš žemės kiekvieną medį, kuris yra gražus pažiūrėti ar geras maistui. Nes iš pradžių buvo tik tie dalykai, kurie buvo sukurti trečiąją dieną – augalai, sėklos ir žolės; bet dalykai, kurie buvo Rojuje, buvo sukurti pranašesnio žavingumo ir grožio, kadangi sakoma, jog augalus jame pasodino Dievas. Dėl kitų augalų, tiesa, pasaulis turėjo panašių į juos; bet tų dviejų medžių – gyvybės medžio ir pažinimo medžio – likusi žemė neturėjo, tik Rojus. Ir kad Rojus yra žemė ir pasodintas žemėje, Raštas teigia sakydamas: „Ir VIEŠPATS Dievas

pasodino Rojų Edene rytuose, ir apgyvendino ten žmogų; ir iš žemės VIEŠPATS Dievas išaugino kiekvieną medį, malonų akiai ir gerą maistui.“ Todėl posakiais „iš žemės“ ir „rytuose“ šventasis raštas aiškiai mus moko, kad Rojus yra po šiuo dangumi, po kuriuo yra rytai ir žemė. O hebrajiškas žodis Edenas reiškia „malonumas“. Ir buvo nurodyta, kad upė tekėjo iš Edeno Rojui drėkinti, ir po to ji dalijasi į keturias ištakas; iš kurių dvi, vadinamos Pizonu ir Gihonu, drėkina rytinės dalis, ypač Gihonas, kuris apjuosia visą Etiopijos žemę ir kuris, kaip sakoma, vėl pasirodo Egipte Nilo vardu. O kitos dvi upės yra mums aiškiai atpažįstamos – tos, vadinamos Tigru ir Eufratu, – nes šios ribojasi su mūsų regionais. Ir Dievas, apgyvendinęs žmogų Rojuje, kaip buvo sakyta, kad jį dirbtų ir saugotų, įsakė jam valgyti nuo visų medžių, – akivaizdžiai ir nuo gyvybės medžio; bet tik nuo pažinimo medžio Jis įsakė jam neragauti. Ir Dievas perkėlė jį iš žemės, iš kurios jis buvo sukurtas, į Rojų, suteikdamas jam priemonių tobulėti, kad, brėsdamas ir tapdamas tobulu, ir net būdamas paskelbtas dievu, jis galėtų taip pakilti į dangų, turėdamas nemirtingumą. Nes žmogus buvo sukurtas vidurinės prigimties, nei visiškai mirtingas, nei visiškai nemirtingas, bet galintis tapti vienu arba kitu; taip pat ir vieta, Rojus, grožio atžvilgiu buvo sukurta tarpinė tarp žemės ir dangaus. O posakiu „dirbti jį“ nenurodomas joks kitas darbas, kaip tik Dievo įsakymo laikymasis, kad, nepaklusdamas, jis nesunaikintų savęs, kaip jis iš tiesų ir sunaikino save per nuodėmę.

XXV SKYRIUS. – DIEVAS TEISINGAI PASIELGĖ, UŽDRAUSDAMAS ŽMOGUI VALGYTI NUO PAŽINIMO MEDŽIO.

Pats pažinimo medis buvo geras, ir jo vaisius buvo geras. Nes ne medis, kaip kai kurie mano, bet nepaklusnumas turėjo savyje mirtį. Nes vaisiuje nebuvo nieko kito, tik pažinimas; o pažinimas yra geras, kai juo naudojamosi išmintingai. Bet Adomas, būdamas dar kūdikis amžiumi, dėl šios priežasties dar negalėjo vertai priimti pažinimo. Nes ir dabar, kai gimsta vaikas, jis negali iš karto valgyti duonos, bet pirmiausia maitinamas pienu, o vėliau, metams bėgant, pereina prie kieto maisto. Taip būtų buvę ir su Adomu; nes ne kaip tas, kuris jam pavydėjo, kaip kai kurie manė, Dievas įsakė jam nevalgyti pažinimo. Bet Jis taip pat norėjo jį išbandyti, ar jis paklusnus Jo įsakymui. Ir tuo pačiu metu Jis norėjo, kad žmogus, būdamas kaip kūdikis, dar kurį laiką išliktų paprastas ir nuoširdus. Nes tai yra šventa ne tik Dievui, bet ir žmonėms, kad paprastume ir be klastos būtų paklūstama tėvams. Bet jei teisinga, kad vaikai būtų pavaldūs tėvams, kiek labiau Dievui ir visų dalykų Tėvui? Be to, nederėtų, kad vaikai kūdikystėje būtų išmintingi ne pagal savo metus; nes kaip ūgiu žmogus auga tvarkinga eiga, taip ir išmintimi. Bet kaip tada, kai įstatymas įsako susilaikyti nuo ko nors, ir kas nors nepaklūsta, akivaizdu, kad ne įstatymas sukelia bausmę, bet nepaklusnumas ir nusižengimas; – nes tėvas kartais liepia savo vaikui susilaikyti nuo tam tikrų

dalykų, ir kai šis nepaklūsta tėvo įsakymui, jis yra nuplakami ir baudžiamas dėl nepaklusnumo; ir šiuo atveju patys veiksmai nėra rykščių [priežastis], bet nepaklusnumas užtraukia bausmę tam, kuris nepaklūsta; – taip ir pirmajam žmogui nepaklusnumas užtraukė jo išvarymą iš Rojaus. Taigi ne tarytum pažinimo medyje būtų buvę kas bloga; bet iš savo nepaklusnumo žmogus sėmė, kaip iš šaltinio, vargą, skausmą, sielvartą ir galiausiai tapo mirties grobiu.

XXVI SKYRIUS. – DIEVO GERUMAS IŠVARANT ŽMOGŲ IŠ ROJAUS.

Ir Dievas parodė didelį gerumą žmogui tuo, kad neleido jam pasilikti nuodėmėje amžinai; bet, tarytum savotiška tremtimi, išvarė jį iš Rojaus, kad, bausme išpirkęs nuodėmę per nustatytą laiką ir buvęs sudrausmintas, jis vėliau būtų sugrąžintas. Todėl taip pat, kai žmogus buvo suformuotas šiame pasaulyje, Pradžios knygoje mistiškai parašyta, tarsi jis būtų buvęs du kartus patalpintas Rojuje; taip kad vienas kartas išsipildė, kai jis buvo ten patalpintas, o antrasis išsipildys po prisikėlimo ir teismo. Nes lygiai kaip indas, kai jį žiedžiant atsiranda koks nors trūkumas, yra perminkomas arba perdaromas, kad taptų naujas ir sveikas; taip atsitinka ir žmogui per mirtį. Nes kažkokiu būdu jis yra sudaužomas, kad prisikėlime pakiltų sveikas; turiu omenyje – be dėmės, teisus ir nemirtingas. O dėl Dievo šaukimo ir sakymo: „Kur tu, Adomai?“ – Dievas tai darė ne tarytum to nežinodamas; bet, būdamas kantrus, Jis suteikė jam progą atgailai ir išpažinimui.

XXVII SKYRIUS. – ŽMOGAUS PRIGIMTIS.

Bet kas nors mums sakys: Ar žmogus iš prigimties buvo sukurtas mirtingas? Tikrai ne. Ar jis tada buvo nemirtingas? Mes netvirtiname ir to. Bet kas nors sakys: Ar jis tada buvo niekas? Net ir tai nepataiko į tikslą. Jis iš prigimties nebuvo nei mirtingas, nei nemirtingas. Nes jei Jis būtų sukūręs jį nemirtingą nuo pradžių, Jis būtų padaręs jį Dievu. Vėlgi, jei Jis būtų sukūręs jį mirtingą, atrodytų, kad Dievas yra jo mirties priežastis. Taigi, nei nemirtingo, nei mirtingo Jis jo nesukūrė, bet, kaip sakėme aukščiau, galinčio tapti abiem; taip kad, jei jis linktų į nemirtingumo dalykus, laikydamasis Dievo įsakymo, jis gautų iš Jo atlygį – nemirtingumą, ir taptų Dievu; bet jei, kita vertus, jis pasuktų į mirties dalykus, nepaklusdamas Dievui, jis pats būtų mirties priežastis sau pačiam. Nes Dievas sukūrė žmogų laisvą ir turintį galią sau. Tai, ką žmogus užsitraukė sau per nerūpestingumą ir nepaklusnumą, Dievas dabar suteikia jam kaip dovaną per savo paties žmonių mylėjimą ir gailestį, kai žmonės Jam paklūsta. Nes kaip žmogus, nepaklusdamas, užsitraukė sau mirtį; taip, paklusdamas Dievo valiai, tas, kuris trokšta, gali gauti sau amžinąjį gyvenimą. Nes Dievas davė mums įstatymą ir šventus įsakymus; ir kiekvienas, kuris jų laikosi, gali būti išgelbėtas ir, pasiekęs prisikėlimą, gali paveldėti negendamumą.

XXVIII SKYRIUS. – KODĖL IEVA BUVO SUKURTA IŠ ADOMO ŠONKAULIO.

Ir Adomas, būdamas išvytas iš Rojaus, tokios būklės pažino Ievą, savo žmoną, kurią Dievas buvo suformavęs jam į žmoną iš jo šonkaulio. Ir tai Jis padarė ne todėl, kad negalėtų sukurti jo žmonos atskirai, bet Dievas iš anksto žinojo, kad žmogus šauksis daugybės dievų. Ir turėdamas šį numatymą, ir žinodamas, kad per žaltį paklydimas įves daugybę dievų, kurie neegzistuoja, – nes esant tik vienam Dievui, net tada paklydimas stengėsi paskleisti daugybę dievų, sakydamas: „Jūs būsite kaip dievai“; – taigi, kad nebūtų manoma, jog vienas Dievas sukūrė vyrą, o kitas moterį, todėl Jis sukūrė juos abu; ir Dievas sukūrė moterį kartu su vyru ne tik tam, kad taip būtų parodyta Dievo vienvaldystės paslaptis, bet ir tam, kad jų tarpusavio meilė būtų didesnė. Todėl Adomas tarė Ievai: „Štai kaulas iš mano kaulų ir kūnas iš mano kūno.“ Ir be to, jis pranašavo, sakydamas: „Dėl to vyras paliks savo tėvą ir motiną, ir glausis prie savo žmonos; ir jiedu bus vienas kūnas“; kas irgi savaime išsipildo mumyse. Nes kas gi, teisėtai susituokęs, nepalieka nuošaly motinos ir tėvo, ir visų giminės ryšių, ir visų savo namiškių, glausdamasis prie savo žmonos ir tapdamas viena su ja, mylinčiai teikdamas jai pirmenybę? Taip kad dažnai dėl savo žmonių kai kurie net pasitinka mirtį. Šią Ievą, dėl to, kad ji pradžioje buvo apgauta žalčio ir tapo nuodėmės pradininke, piktasis demonas, kuris taip pat vadinamas Šėtonu, kuris tada kalbėjo jai per žaltį ir kuris veikia net iki šios dienos tuose žmonėse, kurie yra jo apsėsti, šaukiasi kaip Evos [Vakchistų šauksmas]. Ir jis vadinamas „demonu“ ir „drakonu“ dėl savo [apodetrakoni] pabėgimo nuo Dievo. Nes iš pradžių jis buvo angelas. Ir apie jo istoriją galima daug pasakyti; todėl šiuo metu praleidžiu jos pasakojimą, nes esu pateikęs pasakojimą apie jį kitoje vietoje.

XXIX SKYRIUS. – KAINO NUSIKALTIMAS.

Kai tada Adomas pažino Ievą, savo žmoną, ji pastojo ir pagimdė sūnų, kurio vardas buvo Kainas; ir ji tarė: „Aš įgijau žmogų iš Dievo.“ Ir dar kartą ji pagimdė antrą sūnų, kurio vardas buvo Abelis, „kuris pradėjo būti avių ganytoju, bet Kainas dirbo žemę.“ Jų istorija gauna labai išsamų pasakojimą, taip, net detalių paaiškinimą: todėl pati knyga, kuri vadinasi „Pasaulio Pradžia“ ([Genezė](#)), gali tiksliau informuoti tuos, kurie trokšta sužinoti jų istoriją. Kai, taigi, Šėtonas pamatė Adomą ir jo žmoną ne tik vis dar gyvus, bet ir gimdančius vaikus – būdamas apimtas pagiežos, nes jam nepavyko jų numarinti, – kai jis pamatė, kad Abelis buvo malonus Dievui, jis paveikė širdį jo brolio, vardu Kainas, ir privertė jį nužudyti savo brolių Abelį. Ir taip mirtis gavo pradžią šiame pasaulyje, kad rastų kelią į kiekvieną žmonių giminę, net iki šios dienos. Bet Dievas, būdamas gailestingas ir norėdamas suteikti Kainui, kaip ir Adomui, progą atgailai ir

išpažinimui, tarė: „Kur yra Abelis, tavo brolis?“ Bet Kainas atsakė Dievui įžūliai, sakydamas: „Aš nežinau; argi aš savo brolio sargas?“ Dievas, taip supykdytas ant jo, tarė: „Ką padarei? Tavo brolio kraujo balsas šaukiasi manęs iš žemės, kuri atvėrė savo burną priimti tavo brolio kraują iš tavo rankos. Vaitojantis ir drebantis būsi žemėje.“ Nuo to laiko žemė, iš baimės, daugiau nebepriima žmogaus kraujo, ne, nei jokio gyvūno kraujo; iš ko matyti, kad ne ji yra priežastis [mirties], bet žmogus, kuris nusižengė.

XXX SKYRIUS. – KAINO ŠEIMA IR JŲ IŠRADIMAI.

Kainas taip pat turėjo sūnų, kurio vardas buvo Henochas; ir jis pastatė miestą, kurį pavadino savo sūnaus vardu – Henochas. Nuo to laiko prasidėjo miestų statyba, ir tai buvo prieš tvaną; ne taip, kaip Homeras klaidingai sako: „Dar žmonės nebuvo miesto pastatę.“

Ir Henochui gimė sūnus, vardu Gaidadas; kuris pradėjo sūnų, vardu Meelis; ir Meelis pradėjo Matusalą; ir Matusalas – Lamechą. Ir Lamechas paėmė sau dvi žmonas, kurių vardai buvo Ada ir Cila. Tuo metu prasidėjo daugpatystė, o taip pat ir muzika. Nes Lamechas turėjo tris sūnus: Jabalą, Jubalą, Tubalą. Ir Jabalas tapo galvijų ganytoju ir gyveno palapinėse; bet Jubalas yra tas, kuris atskleidė psalterį ir arfą; o Tubalas tapo kalviu, žalvario ir geležies apdirbėju. Tiek yra užregistruota Kaino sėklos; o likusi jo linijos sėkla nugrimzdo į užmarštį dėl jo brolžudystės, kai nužudė brolių. Ir vietoje Abelio Dievas leido Ievai pastoti ir pagimdyti sūnų, kuris buvo pavadintas Setu, iš kurio likusi žmonių giminė kyla iki dabar. O tiems, kurie nori būti informuoti apie visas kartas, lengva pateikti paaiškinimus remiantis šventaisiais Raštais. Nes, kaip jau minėjome, šią temą, žmogaus genealogijos tvarką, mes iš dalies nagrinėjome kitame pokalbyje, pirmojoje „Istorijos“ knygoje. Ir viso to mus moko Šventoji Dvasia, kuri kalba per Mozę ir kitus pranašus, taip kad raštai, kurie priklauso mums, dievobaimingiems žmonėms, yra senesni, taip, ir parodomi esą teisingesni už visus rašytojus ir poetus. Bet taip pat dėl muzikos, kai kurie sukūrė pasakėčias, kad Apolonas buvo išradėjas, o kiti sako, kad Orfėjas atrado muzikos meną iš saldžių paukščių balsų. Jų pasakojimas parodomas esąs tuščias ir bergždžias, nes šie išradėjai gyveno daugybę metų po tvano. O tai, kas susiję su Nojumi, kurį kai kurie vadina Deukalionu, buvo mūsų paaiškinta anksčiau minėtoje knygoje, kurią, jei norite, galite laisvai perskaityti.

XXXI SKYRIUS. – ISTORIJA PO TVANO.

Po tvano vėl prasidėjo miestai ir karaliai tokiu būdu: pirmasis miestas buvo Babilonas, ir Erechas, ir Akadas, ir Kalnė Šinaro žemėje. Ir jų karalius buvo

vadinamas Nebrotu [Nimrodu]. Iš jų kilo Ašūras, iš kurio asirai gavo savo vardą. Ir Nimrodas pastatė miestus Ninevę ir Rehobotą, ir Kalachą, ir Reseną tarp Ninevės ir Kalacho; ir Ninevė tapo labai dideliu miestu. Ir kitas Semo, Nojaus sūnaus, sūnus, vardu Mizraimas, pradėjo Ludimus ir tuos, vadinamus Ananimais, ir Lehabimus, ir Naftuhimus, ir Patrusimus, ir Kasluhimus, iš kurių kilo filistinai. Tačiau apie tris Nojaus sūnus, jų mirtį ir genealogiją mes pateikėme glaustą registrą aukščiau minėtoje knygoje. Bet dabar paminėsime likusius faktus tiek apie miestus, tiek apie karalius, ir dalykus, kurie nutiko, kai buvo viena kalba ir viena šneka. Prieš kalbų padalijimą egzistavo šie minėtieji miestai. Bet kai žmonės ruošėsi būti išsklaidyti, jie pasitarė savo nuožiūra, o ne Dievo raginimu, pastatyti miestą, bokštą, kurio viršūnė siektų dangų, kad galėtų pasidaryti sau šlovingą vardą. Kadangi, taigi, jie išdrįso, priešingai Dievo valiai, imtis didingo darbo, Dievas sunaikino jų miestą ir nuvertė jų bokštą. Nuo to laiko Jis sumaišė žmonių kalbas, duodamas kiekvienam skirtingą tarmę. Ir panašiai kalbėjo Sibilė, kai ji skelbė, kad rūstybė ateis ant pasaulio. Ji sako:

„Kai išsipildys grasinimai didžiojo Dievo,
Kuriais Jis grasino žmonėms, kai seniau
Asirijos žemėje jie statė bokštą,
Ir visi buvo vienos kalbos, ir norėjo pakilti
Net kol užkops į žvaigždėtą dangų,
Tada Nemirtingasis pakėlė galingą vėją
Ir uždėjo jiems stiprią būtinybę;
Nes kai vėjas nuvertė galingą bokštą,
Tada kilo tarp žmonijos aršūs ginčai ir neapykanta.

Viena kalba pasikeitė į daugelį tarmių,
Ir žemė prisipildė įvairių genčių ir karalių.“

Ir taip toliau. Šie dalykai, tad, atsitiko chaldėjų žemėje. O Kanaano žemėje buvo miestas, vardu Haranas. Ir tomis dienomis faraonas, kurį egiptiečiai taip pat vadino Nechaotu, buvo pirmasis Egipto karalius, ir taip karaliai sekė vienas po kito. O Šinaro žemėje, tarp tų, vadinamų chaldėjais, pirmasis karalius buvo Arjochas, o po jo Ellasaras, ir po jo Kedorlaomeras, Elamo karalius, ir po jo Tidalas, karalius tautų, vadinamų asirais. Ir buvo penki kiti miestai Hamo, Nojaus sūnaus, teritorijoje; pirmasis vadinamas Sodoma, tada Gomora, Adma, Ceboimai ir Bala, kuri taip pat buvo vadinama Coaru. Ir jų karalių vardai yra šie: Bera, Sodomos karalius; Birša, Gomoros karalius; Šinabas, Admos karalius; Šemeberas, Ceboimų karalius; Bela, Coaro karalius, kuris taip pat vadinamas Kefalaku. Šie tarnavo Kedorlaomerui, asirų karaliui, dvylika metų, o tryliktaisiais metais jie sukilo prieš Kedorlaomerą; ir taip atsitiko tuo metu, kad keturi asirų karaliai kariavo prieš penkis karalius. Tai buvo pirmoji karo pradžia žemėje; ir jie

sunaikino milžinus Karnaimus ir stiprias tautas, kurios buvo su jais jų mieste, ir horitus kalnuose, vadinamuose Seiru, iki pat Parano lygumos, kuri yra prie dykumos. Ir tuo metu buvo teisus karalius, vadinamas Melchizedeku, Salemo mieste, kuris dabar yra Jeruzalė. Tai buvo pirmasis kunigas iš visų Aukščiausiojo Dievo kunigų; ir nuo jo aukščiau minėtas miestas Hierosolyma buvo pavadintas Jeruzale. Ir nuo jo laiko kunigai buvo randami visoje žemėje. Ir po jo karaliavo Abimelechas Gerare; ir po jo kitas Abimelechas. Tada karaliavo Efronas, pramintas hetitu. Tokie yra karalių, buvusių senais laikais, vardai. O likusieji asirų karaliai, per daugelio metų tarpą, buvo praleisti tyloje, neužrašyti, visiems rašytojams pasakojant mūsų pastarųjų dienų įvykius. Buvo šie Asirijos karaliai: Tiglat Pileseras, ir po jo Salmanasaras, tada Sanheribas; ir Adramelechas etiopas, kuris taip pat karaliavo Egipte, buvo jo triarchas; – nors šie dalykai, lyginant su mūsų knygomis, yra visai nesenai.

XXXII SKYRIUS. – KAIP ŽMONIŲ GIMINĖ BUVO IŠSKLAIDYTA.

Taigi iš to mokslo ir senovės mylėtojai gali suprasti istoriją ir pamatyti, kad tie dalykai, kurie pasakojami be šventųjų pranašų, yra nauji. Nes nors iš pradžių Arabijos ir Chaldėjos žemėje buvo mažai žmonių, vis dėlto, po to, kai jų kalbos buvo padalytos, jie pamažu pradėjo daugintis ir plisti po visą žemę; ir vieni iš jų patraukė į rytus ten gyventi, o kiti į didžiojo žemyno dalis, o kiti į šiaurę, taip kad pasiekė net Britaniją, Arkties regionuose. O kiti nuėjo į Kanaano žemę, kuri vadinama Judėja, ir Finikiją, ir Etiopijos regioną, ir Egiptą, ir Libiją, ir šalį, vadinamą karštąja, ir dalis, besidriekiančias į vakarus; o likusieji nuėjo į vietas prie jūros, ir Pamfiliją, ir Aziją, ir Graikiją, ir Makedoniją, ir, be to, į Italiją, ir visą šalį, vadinamą Galija, ir Ispaniją, ir Germaniją; taip kad dabar visas pasaulis yra pripildytas gyventojų. Kadangi tad pasaulio užėmimas žmonėmis iš pradžių vyko trimis kryptimis – rytuose, pietuose ir vakaruose, vėliau likusios žemės dalys buvo apgyvendintos, kai žmonių tapo labai daug. O rašytojai, nežinodami šių dalykų, skuba tvirtinti, kad pasaulis yra rutulio formos, ir lyginti jį su kubu. Bet kaip jie gali sakyti tiesą apie šiuos dalykus, kai jie nežino apie pasaulio sukūrimą ir jo apgyvendinimą? Žmonėms pamažu gausėjant ir dauginantis žemėje, kaip jau sakėme, jūros salos ir likusios šalys taip pat buvo apgyvendintos.

XXXIII SKYRIUS. – PASAULIETINĖ ISTORIJA NEPAAIŠKINA ŠIŲ DALYKŲ.

Kas gi tada iš tų vadinamųjų išminčių, poetų ir istorikų galėtų mums teisingai papasakoti apie šiuos dalykus, patys būdami gimę daug vėliau ir įvesdami daugybę dievų, kurie gimė tiek metų po miestų atsiradimo ir yra naujesni už

karalius, tautas ir karus? Nes jie turėjo paminėti visus įvykius, net tuos, kurie nutiko prieš tvaną; tiek pasaulio sukūrimą, tiek žmogaus suformavimą, ir visą įvykių seką. Egipto ar Chaldėjos pranašai ir kiti rašytojai turėjo sugebėti tiksliai papasakoti, jei bent jau kalbėjo dieviška ir tyra dvasia ir sakė tiesą visame, kas buvo jų ištarta; ir jie turėjo paskelbti ne tik praeities ar dabarties dalykus, bet ir tuos, kurie turėjo ateiti į pasaulį. Ir todėl įrodyta, kad visi kiti klydo; ir kad mes, krikščionys, vieninteliai turėjome tiesą, kadangi esame mokomi Šventosios Dvasios, kuri kalbėjo šventuose pranašuose ir iš anksto paskelbė visus dalykus.

XXXIV SKYRIUS. – PRANAŠAI LIEPĖ GYVENTI ŠVENTAI.

Ir, kas liko, o kad malonia dvasia jūs ištirtumėte dieviškus dalykus – turiu omenyje dalykus, kurie pasakyti pranašų – kad, lygindami tai, kas sakoma mūsų, su kitų pasisakymais, galėtumėte atrasti tiesą. Mes parodėme iš jų pačių istorijų, kurias jie sudarė, kad vardai tų, kurie vadinami dievais, pasirodo esą vardai žmonių, gyvenusių tarp jų, kaip parodėme aukščiau. Ir iki šios dienos jų atvaizdai kasdien formuojami, stabai, „žmonių rankų darbai“. Ir šiems kvailių žmonių masė tarnauja, tuo tarpu atstumdami visų dalykų kūrėją ir formuotoją, ir viso gyvybės kvapo maitintoją, teikdami pasitikėjimą tuščioms doktrinoms per apgaulingą beprasnę tradiciją, gautą iš savo tėvų. Bet Dievas bent jau, visatos Tėvas ir Kūrėjas, neapleido žmonijos, bet davė įstatymą ir siuntė šventuosius pranašus skelbti ir mokyti žmonių giminę, kad kiekvienas iš mūsų pabustų ir suprastų, jog yra vienas Dievas. Ir jie taip pat mokė mus susilaikyti nuo neteisėtos stabmeldystės, ir svetimavimo, ir žudymo, ištvirkavimo, vagystės, godumo, melagingo priesaikos, rūstybės ir bet kokio nesusivaldymo bei netyrumo; ir kad to, ko žmogus nenorėtų, jog būtų daroma jam pačiam, jis neturėtų daryti kitam; ir taip tas, kuris elgiasi teisiai, išvengs amžinųjų bausmių ir bus palaikytas vertu amžinojo gyvenimo iš Dievo.

XXXV SKYRIUS. – PAMOKYMAI IŠ PRANAŠŲ KNYGŲ.

Dieviškasis įstatymas, taigi, draudžia ne tik garbinti stabus, bet ir dangaus kūnus: saulę, mėnulį ar kitas žvaigždes; taip, nei dangus, nei žemė, nei jūra, nei šaltiniai, nei upės neturi būti garbinami, bet mes turime tarnauti širdies šventume ir tikslo nuoširdume tik gyvajam ir tikrajam Dievui, kuris taip pat yra visatos Kūrėjas. Todėl sako šventasis įstatymas: „Nesvetimauk; nevok; neliudyk melagingai; negeisk savo artimo žmonos.“ Taip pat ir pranašai. Saliamonas iš tiesų moko mus, kad neturime nusidėti net akies krustelėjimu, sakydamas: „Tegu tavo akys žiūri tiesiai, ir tavo vokai težiūri tiesiai prieš tave.“ Ir Mozė, kuris pats taip pat buvo pranašas, sako apie Dievo vienvaldystę: „Jūsų Dievas yra Tas, kuris įtvirtina dangų ir suformuoja žemę, kurio rankos išvedė visą dangaus kariauną; ir

Jis nepastatė šių dalykų prieš jus, kad eitumėte paskui juos.“ Ir pats Izaijas taip pat sako: „Taip sako VIEŠPATS Dievas, kuris įtvirtino dangus ir padėjo pamatus žemei ir viskam, kas joje, ir duoda kvapą žmonėms ant jos, ir dvasią tiems, kurie joje vaikšto. Tai yra VIEŠPATS jūsų Dievas.“ Ir vėl per jį Jis sako: „Aš padariau žemę ir žmogų ant jos. Aš savo ranka įtvirtinau dangus.“ Ir kitame skyriuje: „Tai yra jūsų Dievas, kuris sukūrė žemės pakraščius; Jis nealksta ir nepavargsta, ir Jo supratimas neištiriamas.“ Taip pat ir Jeremijas sako: „Kuris padarė žemę Savo galia ir įtvirtino pasaulį Savo išmintimi, ir Savo supratimu išskleidė dangus, ir vandens masę danguje, ir Jis privertė debesis kilti nuo žemės pakraščių; Jis padarė žaibus su lietumi ir išvedė vėjus iš Savo ildų.“ Galima matyti, kaip nuosekliai ir darniai visi pranašai kalbėjo, istarę žodžius per vieną ir tą pačią dvasią apie Dievo vienybę, pasaulio sukūrimą ir žmogaus suformavimą. Be to, jie labai sielvartavo, apraudodami bedievę žmonių giminę, ir priekaištavo tiems, kurie atrodė esą išmintingi, dėl jų paklydimo ir širdies kietumo. Jeremijas iš tiesų sakė: „Kiekvienas žmogus gyvuliškai nuklydo nuo Jo pažinimo; kiekvienas liejikas sugėdintas savo drožinių; veltui sidabrakalys daro savo lietų atvaizdus; juose nėra kvapo: jų aplankymo dieną jie pražus.“ Tą patį sako ir Dovydas: „Jie sugedę, jie padarė bjaurių darbų; nėra, kas darytų gera, ne, nė vieno; jie visi nukrypo, jie kartu tapo nenaudingi.“ Taip pat ir Habakukas: „Kokia nauda iš drožinio, kad jis jį išdrožė melagingu atvaizdu? Vargas tam, kuris sako akmeniui: Pabusk; ir medžiui: Kelkis.“ Panašiai kalbėjo ir kiti tiesos pranašai. Ir kam man vardyti daugybę pranašų, kurių yra daug, ir kurie pasakė dešimt tūkstančių dalykų nuosekliai ir darniai? Nes tie, kurie trokšta, skaitydami tai, ką jie istarė, gali tiksliai suprasti tiesą ir nebebūti nešiojami nuomonės ir bergždžio triūso. Šie, taigi, kuriuos jau paminėjome, buvo pranašai tarp hebrajų – neraštingi, piemenys ir neišsilavinę.

XXXVI SKYRIUS. – SIBILĖS PRANAŠYSTĖS.

Ir Sibilė, kuri buvo pranašė tarp graikų ir kitų tautų, savo pranašystės pradžioje priekaištauja žmonių giminei, sakydama:

„Kaip jūs vis dar taip greitai pasipučiate,
Ir kaip tokie neapgalvoti dėl gyvenimo pabaigos,
Jūs, mirtingi kūno žmonės, kurie esate tik niekas?

Argi nedrebate ir nebijote Dievo aukščiausiojo?
Jūsų Prižiūrėtojo, Žinovo, visko Regėtojo,
Kuris visada saugo tuos, kuriuos Jo ranka pirmiausia sukūrė,
Įdėda Savo saldžią Dvasią į visus Savo darbus,
Ir duoda Ją kaip vedlį mirtingiems žmonėms.

Yra tik vienas nesukurtas Dievas,
Kuris karaliauja vienas, visagalis, labai didis,
Nuo kurio niekas nepaslėpta. Jis mato viską,
Pats nematomas jokiai mirtingai akiai.

Ar gali mirtingas žmogus pamatyti nemirtingą Dievą,
Ar kūniškos akys, kurios vengia vidurdienio spindulių,
Žvelgti į Tą, kuris gyvena anapus dangaus?

Garbinkite tad Jį, savaime egzistuojantį Dievą,
Negimusį pasaulio Valdovą,
Kuris vienintelis buvo nuo amžių,
Ir per amžius vis dar pasiliks.

Piktų patarimų vaisių jūs pjausite,
Nes nepagerbėte tikrojo Dievo,
Nei aukojote Jam šventų hekatombų.

Tiems, kurie gyvena Hade, jūs teikiate dovanas,
Ir demonams aukojate auką.
Beprotybėje ir išdidume jūs vaikštote;
Ir palikę teisingą kelią, klaidžiojate plačiai,
Ir pasimetate duobėse ir erškėčiuose.

Kodėl klaidžiojate taip, o kvaili žmonės?
Liaukitės tuščiai klaidžioti juodoje, tamsioje naktyje;
Kodėl sekate tamsa ir amžina prieblanda,
Kai, žiūrėkite, jums šviečia palaiminta šviesa?

Štai, Jis aiškus – Jame nėra dėmės.
Nusigręžkite tad nuo tamsos ir regėkite dieną;
Būkite išmintingi ir kaupkite išmintį savo krūtinėse.

Yra vienas Dievas, kuris siunčia vėjus ir lietus,
Žemės drebėjimus, ir žaibus, ir marus,
Badus, ir pūgas, ir ledą,
Ir visas negandas, kurios aplanko mūsų liūdną giminę.

Ne tik tai, bet ir visa kita Jis duoda,
Valdydamas visagalis danguje ir žemėje,
Ir savaime egzistuojantis nuo amžinybės.“

O apie tuos [dievus], kurie, kaip sakoma, gimė, ji sakė:
„Jei visi dalykai, kurie gimsta, turi ir mirti,
Dievas negali būti pagamintas mirtingo žmogaus.

Bet yra tik Vienas, Visų Aukščiausiasis,
Kuris sukūrė dangus su visa jų žvaigždžių kariauna,
Saulę ir mėnulį; taip pat vaisingą žemę,
Su visomis vandenyno bangomis ir kalvomis,
Šaltinius ir visada tekančias sroves;
Jis taip pat sukūrė nesuskaičiuojamą daugybę
Vandenyno būtybių, ir Jis palaiko gyvus
Visus rėpliojančius padarus, tiek žemės, tiek jūros;
Ir visą skambų paukščių chorą Jis sukūrė,
Kurie skrodžia orą sparnais ir skardžiu vamzdeliu
Čiulba ryte savo švelnią, aiškiabalsę giesmę.

Giliose kalvų laukymėse Jis apgyvendino
Laukinę žvėrių giminę; ir žmonėms
Jis pajungė visus galvijus, padarydamas žmogų
Dievo suformuotu atvaizdu, valdovu virš visų,
Ir pajungdamas jo valdžiai
Dalykus daugelį ir nesuvokiamus.

Nes kas iš mirtingųjų gali žinoti visus šiuos dalykus?
Tik Jis žino, kuris sukūrė juos pradžioje,
Jis, Kūrėjas, negendantis,
Kuris gyvena aukštutiniame ore amžinai;
Kuris siūlo geriesiems turtingiausius atlygius,
O prieš blogus ir neteisius žmones
Sukelia kerštą, ir rūstybę, ir kruvinus karus,
Ir marą, ir daugybę ašaringo sielvarto.

O žmogau, išaukštintas tuščiai – sakyk, kodėl taip
Visiškai sunaikinai save?
Ar neturite gėdos garbindami žvėris kaip dievus?
Ir tikėti, kad dievai turėtų vogti jūsų gyvulius,
Ar kad jiems reikia jūsų indų – argi tai ne
Beprotybės bergždžiausia ir kvailiausia mintis?

Užuot gyvenę auksiniuose danguose,
Jūs matote savo dievus tampant kirminų grobiu,
Ir daugybės padarų, bjaurių ir netyrų.

O kvailiai! Jūs garbinate gyvates, šunis ir kates,
Paukščius ir žemės bei jūros rėpliojančius padarus,
Atvaizdus, padarytus rankomis, statulas iš akmens,
Ir šiukšlių krūvas, padėtas pakeleje.

Visiems šiems ir daugeliui kitų tuščių dalykų jūs tarnaujate,
Garbindami dalykus, gėdingus net įvardyti:
Tai yra dievai, kurie veda tuščius žmones į klystkelius,
Iš kurių burnos teka mirtinų nuodų srovės.

Bet prieš Tą, kuriame viename yra gyvenimas,
Gyvenimas ir nemirštanti, amžina šviesa;
Kuris pila į žmogaus gyvenimo taure
Saldumą, saldesnį už saldžiausią medų jo skoniui, –
Prieš Jį lenkite galvą, prieš Jį vieną,
Ir vaikščiokite amžinosios taikos keliais.

Apleidę Jį, jūs visi nuklydote,
Ir savo klieidinčioje kvailystėje išgėrėte taure
Teisingumo, visiškai nemaišyto, tyro, valdančio, stipraus;
Ir jūs vėl nebūsate blaivūs žmonės,
Jūs neateisite į blaivų protą,
Ir nepažinsite savo Dievo ir Karaliaus, kuris žvelgia į visus:

Todėl ant jūsų ateis deginanti ugnis,
Ir visada jūs kasdien degsite liepsnose,
Susigėdę per amžius dėl savo nenaudingų dievų.

Bet tie, kurie garbina amžinąjį Dievą,
Jie paveldės amžinąjį gyvenimą,
Gyvendami žydinčiose palaimos karalystėse,
Ir puotaudami saldžiu maistu iš žvaigždėto dangaus.“

Kad šie dalykai yra teisingi, ir naudingi, ir teisingi, ir pelningi visiems žmonėms,
yra akivaizdu. Net poetai kalbėjo apie nedorėlių bausmes.

XXXVII SKYRIUS. – POETŲ LIUDIJIMAI.

Ir kad piktadariai būtinai turi būti nubausti proporcingai jų darbams, jau buvo, tarytum orakulo, ištarta kai kurių poetų, kaip liudijimas tiek prieš juos pačius, tiek prieš nedorėlius, skelbiant, kad jie bus nubausti. Eschilas sakė:
„Tas, kuris padarė, turi ir kentėti.“

Ir pats Pindaras sakė:
„Dera, kad kančia sektų po veiksmo.“

Taip pat Euripidas:
„Veiksmas tave džiugino – kančią ištvėrk;
Paimtas priešas būtinai turi patirti skausmą.“

Ir vėl:
„Priešo skausmas yra didvyrio atlygis.“

Ir panašiai Archilochas:
„Vieną dalyką žinau, laikau tai visada tiesa,
Piktadarys blogį patirs.“

Ir kad Dievas mato viską, ir kad niekas nepraslysta pro Jo pastebėjimą, bet kad, būdamas kantrus, Jis susilaiko iki laiko, kai turės teisti – apie tai taip pat Dionisijus sakė:
„Teisingumo akis, matanti viską,
Visgi atrodo nematanti.“

Ir kad Dievo teismas bus, ir kad blogybės staiga užklups nedorėlius, – tai taip pat Eschilas paskelbė, sakydamas:

„Greitakojis yra likimo artėjimas,
Ir niekas negali teisingumo pažeisti,
Bet pajunta jo griežtą ranką anksčiau ar vėliau.

Jis su jumis, nors negirdimas, nematomas;
Jūs užtraukiate nakties uždangą tarpe,
Bet net miegas nesuteikia priedangos.

Jis su jumis, ar miegate, ar budite;
Ir jei į kelią išsiruošiate,
Jo tylaus, griežto budėjimo negalite nutraukti.

Jis seks jus arba pastos jums kelią;
Ir net naktis neturi galios
Paslėpti jus nuo Keršytojo rūstybės.

Kad parodytų blogį, tamsa pabėga;
Tad, jei nuodėmė siūlo džiaugsmą ar ramybę,
O, sustok ir pagalvok, kad kažkas mato!“

Ir argi negalime pacituoti taip pat Simonido?
„Žmonėms joks blogis neateina nepraneštas;
Bet Dievas staigia ranka pakeičia visus dalykus.“

Euripidas vėlgi:
„Nedorėlio ir išdiduolio gerovė
Yra pagrįsta ant smėlio: jo giminė neišlieka;
Ir laikas skelbia žmonių nedorybę.“

Dar kartą Euripidas:
„Ne be teismo yra Dievybė,
Bet mato, kai priesaikos duodamos neteisčiai,
Ir kai iš žmonių nenorinčių jos išgaunamos.“

Ir Sofoklis:
„Jei blogybes darote, blogybes taip pat turite nešti.“

Kad Dievas ištirs tiek dėl melagingos priesaikos, tiek dėl bet kokios kitos nedorybės, jie patys beveik išpranašavo. Ir dėl pasaulio sudegimo, jie, noromis ar nenoromis, kalbėjo sutartinai su pranašais, nors buvo daug vėlesni ir pavogė šiuos dalykus iš įstatymo ir pranašų. Poetai patvirtina pranašų liudijimą.

XXXVIII SKYRIUS. – GRAIKŲ POETŲ IR FILOSOFŲ MOKYMAI PATVIRTINA HEBRAJŲ PRANAŠŲ MOKYMUS.

Bet kokia gi reikšmė, ar jie buvo prieš juos, ar po jų? Tikrai jie bet kuriuo atveju ištarė dalykus, patvirtinančius pranašus. Dėl pasaulio sudegimo pranašas Malachijas išpranašavo: „Viešpaties diena ateina kaip deganti krosnis, ir sunaikins visus nedorėlius.“ Ir Izaijas: „Nes Dievo rūstybė yra kaip smarki kruša ir kaip šniokščianti kalnų srovė.“ Sibilė, tad, ir kiti pranašai, taip, ir poetai bei filosofai, aiškiai mokė tiek apie teisumą, teismą ir bausmę; tiek ir apie apvaizdą, kad Dievas mumis rūpinasi, ne tik gyvaisiais tarp mūsų, bet ir tais, kurie yra mirę: nors, tiesa, jie sakė tai nenoriai, nes buvo įtikinti tiesos. Ir tarp pranašų iš tiesų Saliamonas sakė apie mirusius: „Bus išgydymas tavo kūnui ir rūpinimasis

tavo kaulais.“ Ir tą patį sako Dovydas: „Kaulai, kuriuos Tu sulaužei, džiūgaus.“
Ir sutartinai su šiais posakiais buvo Timoklio žodžiai:
„Mirusiųjų gailisi mylintis Dievas.“

Ir rašytojai, kurie kalbėjo apie dievų daugybę, galiausiai priėjo prie Dievo vienybės doktrinos, ir tie, kurie tvirtino atsitiktinumą, kalbėjo ir apie apvaizdą; ir nebaudžiamumo šalininkai prisipažino, kad bus teismas, ir tie, kurie neigė, kad yra jutimas po mirties, pripažino, kad yra. Homeras, atitinkamai, nors buvo sakęs:

„Kaip bėganti vizija siela pasitraukė“,
sako kitoje vietoje:
„Į Hada nuėjo bekūnė siela“;

Ir vėl:

„Kad greitai praeičiau pro Hado vartus,
Palaidok mane.“

O dėl kitų, kuriuos skaitėte, manau, pakankamai tiksliai žinote, kaip jie išsireiškė. Bet visus šiuos dalykus supras kiekvienas, kuris ieško Dievo išminties ir yra Jam malonus per tikėjimą, teisumą ir gerų darbų darymą. Nes vienas iš pranašų, kurį jau minėjome, vardu Ozėjas, sakė: „Kas išmintingas, tas supras šiuos dalykus? protingas, ir jis juos žinos? nes Viešpaties keliai yra tiesūs, ir teisieji jais vaikščios: bet nusižengėliai juose kris.“ Tas, tad, kuris trokšta mokytis, turėtų mokytis daug. Todėl stenkis susitikti [su manimi] dažniau, kad, girdėdamas gyvą balsą, galėtum tiksliai įsitikinti tiesa.

III KNYGA

I SKYRIUS. – AUTOLIKAS DAR NEĮTIKINTAS.

TEOFILIUS sveikina Autoliką: Matydamas, kad rašytojai mėgsta kurti daugybę knygų dėl tuščios šlovės – vieni apie dievus, karus ir chronologiją, kiti apie nenaudingas legendas ir kitokį bergždžią triūsą, kuriuo ir tu buvai pratęs užsiimti iki šiol, ir nevengi pakelti to vargo; tačiau, nors ir kalbėjaisi su manimi, vis dar laikaisi nuomonės, kad tiesos žodis yra tuščia pasaka, ir manai, kad mūsų raštai yra nauji ir modernūs, – dėl to ir aš nepagailėsiu triūso glaustai išdėstyti tau, Dievui padedant, mūsų knygų senumą, primindamas tau tai keliais žodžiais, kad nevengtum vargo juos skaityti, bet pripažintum kitų autorių kvailystę.

II SKYRIUS. – PASAULIETINIAI AUTORAI NETURĖJO PRIEMONIŲ PAŽINTI TIESĄ.

Nes derėjo, kad tie, kurie rašė, patys būtų buvę liudininkais tų dalykų, apie kuriuos teigė, arba būtų tiksliai juos sužinoję iš tų, kurie juos matė; nes tie, kurie rašo apie nepatikrintus dalykus, muša orą. Kokia gi nauda Homerui, kad jis aprašė Trojos karą ir daugelį suklaidino; arba Hesiodui – tų, kuriuos jis vadina dievais, teogonijos registras; arba Orfėjui – trys šimtai šešiasdešimt penki dievai, kurių gyvenimo pabaigoje jis išsižada, savo priesakuose tvirtindamas, kad yra vienas Dievas? Kokią naudą Aratui ar tiems, kurie laikėsi to paties mokymo, kaip ir jis, atnešė pasaulio rato sferografija, išskyrus šlovę tarp žmonių? Ir net jos jie nepjovė tiek, kiek nusipelnė. Ir kokią tiesą jie ištarė? Arba kokį gėrį jų tragedijos davė Euripidui ir Sofokliui ar kitiems tragikams? Arba jų komedijos Menandriui ir Aristofanui bei kitiems komedijų kūrėjams? Arba jų istorijos Herodotui ir Tukididui? Arba Heraklio šventyklos ir stulpai Pitagorui, ar kinikų filosofija Diogeniui? Ką gera davė Epikūriui tvirtinimas, kad nėra apvaizdos; arba Empedokliui – ateizmo mokymas; arba Sokratui – prisiekinėjimas šunimi, žąsimi ir platanu, ir žaibo nutrenktu Eskulapu, ir demonais, kurių jis šaukėsi? Ir kodėl jis noriai mirė? Kokio atlygio ar kokios rūšies jis tikėjosi gauti po mirties? Ką Platonui davė jo kultūros sistema? Arba kokią naudą gavo likę filosofai iš savo doktrinų, nevardijant jų visų, nes jų yra daugybė? Tačiau šiuos dalykus sakome norėdami parodyti jų nenaudingas ir bedieviškas nuomones.

III SKYRIUS. – JŲ PRIEŠTARAVIMAI.

Nes visi šie, įsimylėję tuščią ir bergždžią reputaciją, nei patys žinojo tiesą, nei vedė kitus į tiesą: nes dalykai, kuriuos jie sakė, patys nuteisia juos kalbant nenuosekliai; ir dauguma jų sugriovė savo pačių doktrinas. Nes ne tik jie paneigė vienas kitą, bet kai kurie netgi pavertė niekais savo pačių mokymus; taip kad jų reputacija baigėsi gėda ir kvailyste, nes jie yra pasmerkami supratingų žmonių. Nes arba jie teigė apie dievus, o vėliau mokė, kad dievo nėra; arba, jei kalbėjo net apie pasaulio sukūrimą, galiausiai sakė, kad viskas atsirado savaime. Taip, ir net kalbėdami apie apvaizdą, jie vėl mokė, kad pasaulis nėra valdomas apvaizdos. Bet ką? Argi jie, bandydami rašyti net apie garbingą elgesį, nemokė ištvirkavimo, svetimavimo ir paleistuvystės vykdymo; ir argi jie neįvedė nekenčiamos ir neišpasakytos nedorybės? Ir jie skelbia, kad jų dievai pirmieji vykdė neišpasakytus svetimavimo aktus ir monstriškas puotas. Nes kas gi neapdainuoja Saturno, ryjančio savo paties vaikus, ir Dzeuso, savo sūnaus, praryjančio Metidę ir ruošiančio dievams siaubingą puotą, kurioje, kaip sakoma, Vulkanas, raišas kalvis, patarnavo; ir kaip Dzeusas ne tik vedė Junoną, savo paties seserį, bet ir nešvaria burna darė bjaurią nedorybę? Ir likusius jo darbus, kiek jų poetai apdainuoja, tikėtina, kad tu žinai. Kam man toliau pasakoti Neptūno ir Apolono, arba Bakcho ir Heraklio, krūtinę mylinčios Minervos ir begėdės Veneros darbus, kai kitoje vietoje mes pateikėme tikslesnį jų aprašymą?

IV SKYRIUS. – KAIP AUTOLIKAS BUVO SUKLAIDINTAS MELAGINGŲ KALTINIMŲ PRIEŠ KRIKŠČIONIS.

Iš tiesų nebuvo jokios būtinybės man juos paneigti, nebent todėl, kad matau tave vis dar abejojančią tiesos žodžiu. Nors pats esi protingas, tu mielai pakenti kvailius. Kitaip nebūtum buvęs pajudintas beprasmių žmonių atsiduoti tuščioms kalboms ir teikti pasitikėjimą vyraujančiam gandai, kuriuo bedieviškos lūpos melagingai kaltina mus, Dievo garbintojus, vadinamus krikščionimis, tvirtindamos, kad mūsų visų žmonos yra bendros ir jomis naudojamos be atrankos; ir kad mes netgi santykiaujame su savo seserimis, ir, kas yra bedieviškiausia ir barbariškiausia iš visko, kad valgome žmogaus kūną. Bet toliau jie sako, kad mūsų mokymas pasirodė tik neseniai, ir kad neturime nieko, kas patvirtintų tai, ką priimame kaip tiesą, nei mūsų mokymą, bet kad mūsų doktrina yra kvailystė. Todėl aš stebiuosi, ypač tavimi, kuris kituose dalykuose esi uolus ir visko tyrinėtojas, kad mūsų klausaisi taip nerūpestingai. Nes, jei tik tau būtų įmanoma, tu nevengtum praleisti nakties bibliotekose.

V SKYRIUS. – FILOSOFAI MOKO KANIBALIZMO.

Kadangi tad esi daug skaitęs, kokia tavo nuomonė apie Zenono, Diogeno ir Kleanto priesakus, kuriuos talpina jų knygos, mokačius valgyti žmogaus kūną: kad tėvai būtų išvirti ir suvalgyti savo pačių vaikų; ir kad jei kas nors atsisakytų ar atmestų dalį šio gėdingo maisto, jis pats būtų prarytas to, kuris valgys? Randamas net dar bedieviškesnis pasisakymas už šiuos, – būtent Diogeno, kuris moko vaikus aukoti savo tėvus ir juos praryti. Ir argi istorikas Herodotas nepasakoja, kad Kambizas, išskerdęs Harpago vaikus, juos išvirė ir patiekė kaip valgį jų tėvui? Ir dar daugiau, jis pasakoja, kad tarp indų tėvai yra valgomi savo pačių vaikų. O, koks bedieviškas mokymas tų, kurie užrašė, taip, greičiau – diegė tokius dalykus! O, koks jų nedorumas ir bedieviškumas! O, koks mąstymas tų, kurie taip „tiksliai“ filosofavo ir skelbiasi filosofais! Nes tie, kurie mokė šių doktrinų, pripildė pasaulį neteisybės.

VI SKYRIUS. – KITOS FILOSOFŲ NUOMONĖS.

O dėl neteisėto elgesio, tie, kurie akiai nuklydo į filosofijos chorą, beveik visi kaip vienas kalbėjo vienu balsu. Tikrai Platonas, minint jį pirmą, kuris atrodo buvęs garbingiausias filosofas tarp jų, savo pirmoje knygoje, pavadintoje „Valstybė“, aiškiai, tarytum, įteisina, kad visų žmonos būtų bendros, naudodamasis Jupiterio sūnų ir kretiečių įstatymų leidėjo pavyzdžiu, kad šiuo pretekstu būtų gausių palikuonių iš geriausių asmenų, ir kad tie, kurie nuvargę nuo darbo, būtų paguosti tokiu bendravimu. Ir pats Epikūras, be to, kad moko

ateizmo, kartu su juo moko kraujomaišos su motinomis ir seserimis, ir tai pažeidžiant įstatymus, kurie tai draudžia; nes Solonas aiškiai išleido įstatymus dėl to, kad iš susituokusių tėvų vaikai kiltų teisėtai, kad jie negimtų iš svetimavimo, idant niekas negarbintų kaip savo tėvo to, kuris nėra jo tėvas, arba nepaniekintų to, kuris iš tikrųjų yra jo tėvas, dėl nežinojimo, kad jis toks yra. Ir šiuos dalykus taip pat draudžia kiti romėnų ir graikų įstatymai. Kodėl tad Epikūras ir stoikai moko kraujomaišos ir sodomijos, kokiomis doktrinomis jie pripildė bibliotekas, taip kad nuo vaikystės mokomasi šio neteisėto bendravimo? Ir kodėl turėčiau toliau gaišti laiką ties jais, kai net apie tuos, kuriuos jie vadina dievais, jie pasakoja panašius dalykus?

VII SKYRIUS. – ĮVAIRUOJANTI DOKTRINA APIE DIEVUS.

Nes po to, kai jie pasakė, kad šie yra dievai, jie vėl pavertė juos niekuo. Nes vieni sakė, kad jie sudaryti iš atomų; o kiti, vėlgi, kad jie virsta atomais; ir jie sako, kad dievai turi ne daugiau galios nei žmonės. Platonas taip pat, nors sako, kad šie yra dievai, nori, kad jie būtų sudaryti iš materijos. O Pitagoras, po to, kai tiek daug vargo ir triūsė dėl dievų bei keliavo skersai išilgai [ieškodamas informacijos], galiausiai nusprendžia, kad viskas atsiranda natūraliai ir savaime, ir kad dievai visai nesirūpina žmonėmis. Ir kiek ateistinių nuomonių įvedė akademanas Klitomachas, [man neverta pasakoti]. Ir argi Kritijas bei Protagoras iš Abderos nesakė: „Nes ar dievai egzistuoja, aš negaliu apie juos tvirtinti, nei paaiškinti, kokios prigimties jie yra; nes daug dalykų man trukdytų“? O kalbėti apie labiausiai ateistiško Euhemero nuomones yra perteklinis dalykas. Nes padaręs daug drąsių pareiškimų apie dievus, jis galiausiai visiškai paneigė jų egzistavimą ir norėjo, kad viskas būtų valdoma savaiminio veikimo. Ir Platonas, kuris tiek daug kalbėjo apie Dievo vienybę ir žmogaus sielą, tvirtindamas, kad siela yra nemirtinga, argi jis pats vėliau, nenuosekliai sau, netvirtina, kad kai kurios sielos pereina į kitus žmones, o kitos iškeliauja į neprotingus gyvūnus? Kaipgi jo doktrina gali neatrodyti baisi ir monstriška – bent jau tiems, kurie turi nors kiek nuovokos, – kad tas, kuris kartą buvo žmogus, vėliau bus vilkas, ar šuo, ar asilas, ar koks kitas neprotingas gyvulys? Pitagoras taip pat randamas skelbiantis panašias nesąmones, be to, griauantis apvaizdą. Kuriuo iš jų tad turėtume tikėti? Filemonu, komedijų poetu, kuris sako:

„Gerą viltį turi tie, kurie garbina dievus ir jiems tarnauja“;

ar tais, kuriuos paminėjome – Euhemeru, Epikūru, Pitagoru ir kitais, kurie neigia, kad dievus reikia garbinti, ir kurie panaikina apvaizdą? Apie Dievą ir apvaizdą Aristonas sakė:

„Būkite drąsūs: Dievas vis dar saugos

Ir labai padės visiems, kurie to nusipelno.

Jei paaukštinimas nelaukia ištikimų žmonių,
Sakykite, koki pranašumą tada siūlo gerumas.

Tai tiesa – aš dažnai matau teisiuosius
Vargstančius, atstumtus nuo kiekvienos garbės;
Tuo tarpu tie, kurių tikslas yra jų pačių paaukštinimas,
Dažnai šiame gyvenime gauna viską, ko reikalauja.

Bet mes turime žvelgti toliau ir laukti pabaigos,
To išsipildymo, link kurio visi dalykai krypsta.

Nėra taip, kaip tušti ir nedori žmonės sakė,
Kad mes vedami nežaboto likimo:

Tai ne aklas atsitiktinumas valdo pasaulį,
Nei nevaldomai visi dalykai blaškosi pirmyn.

Nedorėlis apakina save šiuo tikėjimu;
Bet būkite tikri: iš visų atlygių, vyriausias
Vis dar saugomas tiems, kurie gyvena šventai;
Ir Apvaizda nedoriems žmonėms duos
Tik teisingą atlygį, kuris yra jų uždarbis,
Ir tinkamą bausmę už kiekvieną blogą darbą.“

Galima matyti, kokie nenuoseklūs vienas kitam yra dalykai, kuriuos kiti, ir iš tiesų beveik dauguma, kalbėjo apie Dievą ir apvaizdą. Nes vieni visiškai panaikino Dievą ir apvaizdą; o kiti, vėlgi, patvirtino Dievą ir pripažino, kad viskas yra valdoma apvaizdos. Todėl protingas klausytojas ir skaitytojas turi skirti smulkų dėmesį jų posakiams; kaip ir Similas sakė: „Poetams įprasta bendru pavadinimu vadinti nepaprastai nedorus ir puikius; todėl mes turime atsirinkti.“ Taip pat ir Filemonas sako: „Beprasmiš žmogus, kuris sėdi ir tik klausosi, yra varginantis reiškiny; nes jis nekaltina savęs, toks jis kvailas.“ Tad turime atkreipti dėmesį ir apsvarstyti tai, kas sakoma, kritiškai tyrinėdami tai, ką ištare filosofai ir poetai.

VIII SKYRIUS. – NEDORYBĖS, PAGONIŲ RAŠYTOJŲ PRISKIRIAMOS DIEVAMS.

Nes, neigdami, kad yra dievai, jie vėl pripažįsta jų egzistavimą, ir sakė, kad jie darė labai nedorus darbus. Ir, pirma, poetai melodringai apdainuoja Dzeuso nedorus veiksmus. Ir Chrisipas, kuris prikalbėjo daugybę nesąmonių, argi nerandamas skelbiantis, kad Junona turėjo bjauriausius santykius su Jupiteriu?

Nes kam man pasakoti apie vadinamosios dievų motinos netyrumus, arba Jupiterio Latiario, trokštančio žmogaus kraujo, arba iškastruotojo Ačio; arba Jupiterio, praminto Tragiku, ir kaip jis susitepė, kaip jie sako, ir dabar romėnų garbinamas kaip dievas? Aš tyliu apie Antinojaus šventyklas ir kitus, kuriuos vadinate dievais. Nes pasakojami protingiems asmenims, jie sukelia juoką. Tie, kurie išplėtojo tokią filosofiją ar tai apie Dievo nebuvimą, ar apie palaidą bendravimą ir gyvulišką sugulavimą, yra patys pasmerkami savo pačių mokymų. Be to, iš raštų, kuriuos jie sukūrė, mes randame, kad žmogaus kūno valgymas buvo tarp jų priimtas; ir jie užfiksuoja, kad tie, kuriuos jie garbina kaip dievus, pirmieji darė šiuos dalykus.

IX SKYRIUS. – KRIKŠČIONIŠKAS MOKYMAS APIE DIEVĄ IR JO ĮSTATYMĄ.

Dabar gi mes taip pat išpažįstame, kad Dievas egzistuoja, bet kad Jis yra vienas, šios visatos kūrėjas, darytojas ir formuotojas; ir mes žinome, kad viskas yra sutvarkyta Jo apvaizdos, bet tik Jo vieno. Ir mes išmokome šventą įstatymą; bet Įstatymo davėju turime Tą, kuris iš tikrųjų yra Dievas, kuris moko mus elgtis teisiai, būti pamaldiems ir daryti gera. Ir dėl pamaldumo Jis sako: „Neturėk kitų dievų be manęs. Nesitysidirbink jokio drožinio, ar jokio atvaizdo to, kas yra danguje aukštai, ar žemėje žemai, ar vandenyje po žeme: nesilenk jiems ir netarnauk jiems: nes aš esu VIEŠPATS, tavo Dievas.“ Ir apie gero darymą Jis sakė: „Gerbk savo tėvą ir savo motiną; kad tau gerai sektųsi ir kad tavo dienos būtų ilgos žemėje, kurią aš, VIEŠPATS Dievas, tau duodu.“ Vėlgi, apie teisumą: „Nesvetimauk. Nežudyk. Nevok. Neliudyk melagingai prieš savo artimą. Negeisk savo artimo žmonos, negeisk savo artimo namų, nei jo žemės, nei jo tarno, nei jo tarnaitės, nei jo jaučio, nei jo nešulinio gyvulio, nei jokių jo galvijų, nei nieko, kas yra tavo artimo. Neiškreipk vargšo teismo jo byloje. Nuo kiekvieno neteisingo dalyko laikykis toli. Nekalto ir teisaus nenužudyk; nepateisink nedorėlio; ir neimk dovanos, nes dovanos apakina reginčiųjų akis ir iškreipia teisius žodžius.“ Šio dieviško įstatymo tarnu, tad, visam pasauliui, o ypač hebrajams, kurie taip pat buvo vadinami žydais, tapo Mozė, kuris taip pat buvo Dievo tarnas. Juos Egipto karalius senomis dienomis buvo pavergęs, ir jie buvo teisi sėkla dievobaimingų ir šventų vyrų – Abraomo, Izaoko ir Jokūbo. Dievas, atsimindamas juos ir darydamas nuostabius bei keistus stebuklus Mozės ranka, išlaisvino juos ir išvedė iš Egipto, veddamas juos per tai, kas vadinama dykuma; juos Jis taip pat vėl apgyvendino Kanaano žemėje, kuri vėliau buvo pavadinta Judėja, ir davė jiems įstatymą, ir mokė juos šių dalykų. Šio didžio ir nuostabaus įstatymo, kuris veda į visokią teisumą, dešimt punktų yra tokie, kokius jau pakartojome.

X SKYRIUS. – APIE ŽMONIŠKUMĄ SVETIMŠALIAMS.

Kadangi tad jie buvo svetimšaliai Egipto žemėje, gimimu būdami hebrajai iš Chaldėjos žemės, – nes tuo metu, kilus badui, jie buvo priversti migruoti į Egiptą, kad ten nusipirktų maisto, kur taip pat kurį laiką gyveno; ir šie dalykai juos ištiko pagal Dievo pranašystę, – taigi, pragyvenus Egipte 430 metų, kai Mozė ruošėsi išvesti juos į dykumą, Dievas mokė juos įstatymu, sakydamas: „Neskriauskite svetimšalio; nes jūs pažįstate svetimšalio širdį: nes patys buvote svetimšaliai Egipto žemėje.“

XI SKYRIUS. – APIE ATGAILĄ.

Ir kai žmonės nusižengė įstatymui, kuris jiems buvo duotas Dievo, Dievas, būdamas geras ir gailestingas, nenorėdamas jų sunaikinti, be to, kad davė jiems įstatymą, vėliau taip pat siuntė jiems pranašus iš jų brolių tarpo, kad mokytų ir primintų jiems įstatymo turinį, ir atverstų juos į atgailą, kad jie daugiau nebe nusidėtų. Bet jei jie atkakliai laikytųsi savo nedorų darbų, Jis įspėjo juos, kad jie bus atiduoti visų žemės karalysčių pavaldumui; ir kad tai jiems jau nutiko, yra akivaizdu. Apie atgailą, tad, [pranašas Izaijas](#), apskritai visiems, bet aiškiai tautai, sako: „Ieškokite VIEŠPATIES, kol Jis gali būti surastas, šaukitės Jo, kol Jis arti: tenepalieka nedorėlis savo kelio, ir neteisis žmogus savo minčių: ir tesugrįžta pas VIEŠPATĮ, savo Dievą, ir jis ras gailestingumą, nes Jis gausiai atleis.“ Ir kitas pranašas, [Ezechielis](#), sako: „Jei nedorėlis nusigręš nuo visų savo nuodėmių, kurias padarė, ir laikysis visų Mano įstatų, ir darys tai, kas teisinga Mano akyse, jis tikrai gyvens, jis nemirs. Visi jo nusižengimai, kuriuos jis padarė, nebus jam priminti; bet savo teisme, kurį jis padarė, jis gyvens: nes Aš netrokštu nusidėjėlio mirties, sako Viešpats, bet kad jis nusigręžtų nuo savo nedoro kelio ir gyventų.“ Vėl Izaijas: „Jūs, kurie tariatės giliai ir nedorai, atsigręžkite, kad būtumėte išgelbėti.“ Ir kitas pranašas, Jeremijas: „Grįžkite pas VIEŠPATĮ, savo Dievą, kaip vynuogių rinkėjas prie savo krepšio, ir rasite gailestingumą.“ Todėl daugybė, taip, veikiau nesuskaičiuojami yra posakiai Šventajame Rašte apie atgailą, Dievui visada trokstant, kad žmonių giminė nusigręžtų nuo visų savo nuodėmių.

XII SKYRIUS. – APIE TEISUMĄ.

Be to, apie teisumą, kurį įsakė įstatymas, patvirtinančių pasisakymų randama tiek pas pranašus, tiek Evangelijose, nes jie visi kalbėjo įkvėpti vienos Dievo Dvasios. Izaijas atitinkamai kalbėjo taip: „Pašalinkite savo darbų blogį nuo savo sielų; mokykitės daryti gera, siekite teisingumo, padėkite prispaustajam, ginkite našlaitį, užtarkite našlę.“ Ir vėl tas pats pranašas sakė: „Atriškite kiekvieną

nedorybės raištį, panaikinkite kiekvieną slegiančią sutartį, paleiskite prispaustuosius į laisvę ir suplėšykite kiekvieną neteisų saitą. Dalink savo duoną alkanam ir parsivesk beturtį be pastogės į savo namus. Kai matai nuogą, aprenk jį ir nesislėpk nuo savo paties kūno. Tada tavo šviesa nušvis kaip rytas, ir tavo sveikata greitai sužydės, ir tavo teisumas eis pirma tavęs.“ Panašiai ir Jeremijas sako: „Stokite keliuose, ir žiūrėkite, ir klauskite, kuris yra gerasis VIEŠPATIES, jūsų Dievo, kelias, ir eikite juo, ir rasite atilsį savo sieloms. Teiskite teisingu teismu, nes tokia yra VIEŠPATIES, jūsų Dievo, valia.“ Taip pat sako Ozėjas: „Laikykites teisingumo ir artinkites prie savo Dievo, kuris įtvirtino dangus ir sukūrė žemę.“ Ir kitas, Joelis, kalbėjo sutardamas su šiais: „Surinkite tautą, pašventinkite susirinkimą, sušaukite vyresniusius, surinkite vaikus, kurie yra ant rankų; tegul jaunikis išeina iš savo kambario, o nuotaka iš savo menės, ir melskitės VIEŠPAČIUI, tavo Dievui, primygtinai, kad jis pasigailėtų jūsų ir ištrintų jūsų nuodėmes.“ Panašiai taip pat kitas, Zacharijas: „Taip sako VIEŠPATS Visagalis: Vykdykite tikrą teisingumą, ir rodykite gailestingumą bei užuojautą kiekvienas savo broliui; ir nespauskite našlės, nei našlaičio, nei svetimšalio; ir teneplanuoja nė vienas iš jūsų pikto prieš savo brolių savo širdyje, sako VIEŠPATS Visagalis.“

XIII SKYRIUS. – APIE SKAISTUMĄ.

Ir apie skaistumą šventasis žodis moko mus ne tik nenusidėti veiksmu, bet net mintimi, net širdyje negalvoti apie jokią blogį, nei žiūrėti į kito vyro žmoną savo akimis geidžiant jos. Saliamonas, atitinkamai, kuris buvo karalius ir pranašas, sakė: „Tegu tavo akys žiūri tiesiai, ir tavo vokai težiūri tiesiai prieš tave: padaryk tiesius takus savo kojoms.“ Ir Evangelijos balsas dar primygtiniau moko apie skaistumą, sakydamas: „Kiekvienas, kuris žiūri į moterį, kuri nėra jo žmona, geisdamas jos, jau svetimavo su ja savo širdyje.“ „Ir tas, kuris veda,“ sako [Evangelija], „tą, kuri yra atskirta nuo savo vyro, svetimauja; ir kas atleidžia savo žmoną, išskyrus dėl ištvirtavimo, priverčia ją svetimauti.“ Nes Saliamonas sako: „Ar gali vyras paimti ugnį į savo užantį, ir jo drabužiai nesudegti? Arba ar gali kas vaikščioti ant karštų anglių, ir jo kojos nenudegti? Taip ir tas, kuris įeina pas ištekęsiją moterį, neliks nekaltas.“

XIV SKYRIUS. – APIE MEILĘ PRIEŠAMS.

Ir kad turėtume būti maloniai nusiteikę ne tik tų atžvilgiu, kurie yra mūsų giminės, kaip kai kurie mano, pranašas Izaijas sakė: „Sakykite tiems, kurie jūsų nekenčia ir kurie jus išmeta: Jūs esate mūsų broliai, kad VIEŠPATIES vardas būtų pašlovintas ir taptų regimas jų džiaugsme.“ Ir Evangelija sako: „Mylėkite savo priešus ir melskitės už tuos, kurie jus niekina. Nes jei mylite tuos, kurie

myli jus, kokį atlygį turite? Taip daro ir plėšikai bei muitininkai.“ Ir tiems, kurie daro gera, ji moko nesigirti, kad jie netaptų žmonėms įtikti siekiančiais. Nes ji sako: „Tenežino tavo kairė, ką daro tavo dešinė.“ Be to, apie pavaldumą valdžioms ir galioms, ir maldą už jas, dieviškasis žodis duoda mums nurodymus, kad „galėtume gyventi tylų ir ramų gyvenimą.“ Ir jis moko mus atiduoti viską visiems: „pagarbą kam pagarbą, baimę kam baimę, duoklę kam duoklę; niekam nebūti nieko skolingais, tik mylėti visus.“

XV SKYRIUS. – KRIKŠČIONIŲ NEKALTUMAS APGINTAS.

Apsvarstykite, todėl, ar tie, kurie moko tokių dalykų, galėtų gyventi abejingai ir maišytis neteisėtuose santykiuose, arba, kas bedieviškiausia iš visko, valgyti žmogaus kūną, ypač kai mums draudžiama net stebėti gladiatorių pasirodymus, kad netaptume žmogžudysčių dalyviais ir bendrininkais. Bet negalime žiūrėti ir kitų reginių, kad mūsų akys ir ausys nebūtų suteptos, dalyvaujant ten dainuojamuose pasisakymuose. Nes jei kas kalbėtų apie kanibalizmą, tuose reginiuose valgomi Tiesto ir Terėjo vaikai; o dėl svetimavimo, tiek vyrų, tiek dievų atveju, kuriuos jie aukština elegantiška kalba dėl garbės ir prizų, tai padaroma jų dramų tema. Bet toli gražu krikščionims sumanyti tokius darbus; nes su jais gyvena susivaldymas, praktikuojama savitvarda, laikomasi monogamijos, saugomas skaistumas, išnaikinama neteisybė, išraunama nuodėmė, vykdomas teisumas, administruojamas įstatymas, atliekamas garbinimas, pripažįstamas Dievas: tiesa valdo, malonė saugo, ramybė globoja juos; šventasis žodis veda, išmintis moko, gyvenimas nukreipia, Dievas karaliauja. Todėl, nors turime daug ką pasakyti apie savo gyvenimo būdą ir Dievo, visos kūrinijos darytojo, potvarkius, visgi manome, kad šiam kartui priminėme tau pakankamai, kad paskatintume tave studijuoti šiuos dalykus, ypač kai dabar gali pats skaityti [mūsų raštus], idant, kaip mėgai rinkti informaciją, taip vis dar būtum uolus ir šia kryptimi.

XVI SKYRIUS. – NEUŽTIKRINTI FILOSOFŲ SPĖLIOJIMAI.

Bet dabar noriu pateikti tau tikslesnį, Dievui padedant, istorinių laikotarpių įrodymą, kad pamatytum, jog mūsų mokymas nėra modernus ar pasakiškas, bet senesnis ir teisingesnis už visus poetus ir autorius, kurie rašė neužtikrintai. Nes vieni, tvirtindami, kad pasaulis nesukurtas, nuklydo į begalybę; o kiti, teigdami, kad jis sukurtas, sakė, kad jau praėjo 153 075 metai. Taip teigia Apolonijas Egiptietis. Ir Platonas, kuris laikomas buvusiu išmintingiausiu iš graikų, į kokias nesąmones jis nuklydo? Nes jo knygoje, pavadintoje „Valstybė“, randame jį aiškiai sakantį: „Nes jei dalykai visą laiką būtų išlikę dabartinėje tvarkoje, kada gi koks nors naujas dalykas galėtų būti atrastas? Nes dešimt tūkstančių kartų po

dešimt tūkstančių metų praėjo be įrašo, ir tūkstantis ar dukart tiek metų prabėgo nuo tada, kai kai kurie dalykai buvo atrasti Dedalo, kai kurie Orfėjo, o kai kurie Palamedo.“ Ir kai jis sako, kad šie dalykai atsitiko, jis duoda suprasti, kad dešimt tūkstančių kartų po dešimt tūkstančių metų praėjo nuo tvano iki Dedalo. Ir po to, kai jis daug prikalbėjo apie pasaulio miestus, gyvenvietes ir tautas, jis pripažįsta, kad sakė šiuos dalykus spėliodamas. Nes jis sako: „Jei tada, mano drauge, koks nors dievas mums pažadėtų, kad jei mes bandytume atlikti įstatymų leidybos apžvalgą, dalykai, dabar sakomi,“ ir t.t., kas parodo, kad jis kalbėjo spėliodamas; o jei spėliodamas, vadinasi, tai, ką jis sako, nėra tiesa.

XVII SKYRIUS. – TIKSLI KRIKŠČIONIŲ INFORMACIJA.

Todėl derėjo, kad jis verčiau taptų Dievo mokiniu šiame įstatymų leidybos klausime, nes jis pats prisipažino, kad jokių kitų būdų negalėjo gauti tikslios informacijos, kaip tik Dievui jį mokant per įstatymą. Ir argi poetai Homeras, Hesiodas ir Orfėjas nesiskelbė, kad jie patys buvo mokytis dieviškosios Apvaizdos? Be to, sakoma, kad tarp jų rašytojų buvo pranašų ir pranašautojų, ir kad tie, kurie buvo jų informuoti, rašė tiksliai. Kiek labiau, taigi, tiesą žinosime mes, kurie esame mokomi šventųjų pranašų, užvaldytų Dievo Šventosios Dvasios! Dėl šios priežasties visi pranašai kalbėjo darniai ir sutarė vienas su kitu, ir iš anksto paskelbė dalykus, kurie turėjo įvykti visame pasaulyje. Juk pats išpranašautų ir jau įvykusių įvykių išsipildymas turėtų įrodyti tiems, kurie mėgsta informaciją, taip, greičiau tiems, kurie yra tiesos mylėtojai, kad tie dalykai, kuriuos jie paskelbė apie epochas ir eras prieš tvaną, yra tikrai teisingi: būtent, kaip bėgo metai nuo pasaulio sukūrimo iki dabar, kad būtų parodytas juokingas jų autorių melagingumas ir atskleista, jog jų teiginiai nėra teisingi.

XVIII SKYRIUS. – GRAIKŲ KLAIDOS APIE TVANĄ.

Nes Platonas, kaip sakėme aukščiau, įrodęs, kad tvanas įvyko, sakė, jog jis apėmė ne visą žemę, bet tik lygumas, ir kad tie, kurie pabėgo į aukščiausias kalvas, išsigelbėjo. Kiti sako, kad egzistavo Deukalionas ir Pira, ir kad jie buvo išsaugoti skrynioje; ir kad Deukalionas, išėjęs iš skrynios, mėtė akmenis sau už nugaros, ir kad iš akmenų atsirado žmonės; dėl šios aplinkybės jie sako, kad žmonių masė vadinama „liaudimi“ (gr. *laos* – liaudis, *laas* – akmuo). Kiti vėlgi sako, kad Klimenas egzistavo per antrąjį tvaną. Iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad tie, kurie rašė tokius dalykus ir filosofavo taip be tikslo, yra apgailėtini, labai šventvagiški ir beprasmiškai asmenys. Tačiau Mozė, mūsų pranašas ir Dievo tarnas, pateikdamas pasakojimą apie pasaulio genezę, papasakojo, koku būdu tvanas užėjo ant žemės, be to, papasakodamas mums, kaip susidėliojo tvano detalės, ir nepasakodamas jokios pasakos nei apie Pirą, nei apie Deukalioną ar

Klimeną; nei, iš tiesų, kad tik lygumos buvo apsemtos, ir kad išsigelbėjo tik tie, kurie pabėgo į kalnus.

XIX SKYRIUS. – TIKSLUS PASAKOJIMAS APIE TVANĄ.

Ir jis neteigia, kad buvo antras tvanas: priešingai, jis sakė, kad niekada daugiau nebus vandens tvano pasaulyje; kaip iš tikrųjų nei buvo, nei kada nors bus. Ir jis sako, kad aštuoni žmonės buvo išsaugoti arkoje, toje, kuri buvo paruošta Dievo nurodymu, ne Deukaliono, bet Nojaus; šis hebrajiškas žodis angliškai reiškia „poilsis“, kaip mes jau kitur parodėme, kad Nojus, skelbdamas tuomet gyvenusiems žmonėms, kad ateina tvanas, pranašavo jiems, sakydamas: „Ateikite čia, Dievas šaukia jus atgailai“. Dėl šios priežasties jis buvo tinkamai pavadintas Deukalionu. Ir šis Nojus turėjo tris sūnus (kaip minėjome antroje knygoje), kurių vardai buvo Semas, Chamas ir Jafetas; ir šie turėjo tris žmonas, kiekvienas po vieną; kiekvienas vyras ir jo žmona. Kai kurie šių žmogų praminė Eunuchu. Taigi visi aštuoni asmenys, kurie buvo rasti arkoje, buvo išsaugoti. Ir Mozė parodė, kad tvanas truko keturiasdešimt dienų ir keturiasdešimt naktų, srautams liejantis iš dangaus ir prasiveržus gelmių šaltiniams, taip kad vanduo viršijo kiekvieną aukštą kalvą 15 alkūnių. Ir taip visų tuomet buvusių žmonių giminė buvo sunaikinta, ir išsigelbėjo tik tie, kurie buvo apsaugoti arkoje; o šių, kaip jau sakėme, buvo aštuoni. O arkos liekanos iki šios dienos yra matomos Arabijos kalnuose. Tokia tad, apibendrinant, yra tvano istorija.

XX SKYRIUS. – MOZĖS SENUMAS.

O Mozė, tapęs žydų vadu, kaip jau teigėme, buvo išvytas iš Egipto žemės karaliaus faraono, kurio vardas buvo Amasis, ir kuris, kaip sako, karaliavo po tautos išvarymo 25 metus ir 4 mėnesius, kaip teigia Manetas. Ir po jo [karaliavo] Chebronas, 13 metų. Ir po jo Amenofis, 20 metų ir 7 mėnesius. Ir po jo sesuo Ames, 21 metus ir 1 mėnesį. Ir po jos Mefresas, 12 metų ir 9 mėnesius. Ir po jo Metramutosis, 20 metų ir 10 mėnesių. Ir po jo Titmosas, 9 metus ir 8 mėnesius. Ir po jo Damfenofis, 30 metų ir 10 mėnesių. Ir po jo Oras, metus ir 5 mėnesius. Ir po jo dukterė, 10 metų ir 3 mėnesius. Po jos Mercherasas, 12 metų ir 3 mėnesius. Ir po jo sūnus Armajus, 30 metų ir 1 mėnesį. Po jo Mesas, Miamo sūnus, 6 metus ir 2 mėnesius. Po jo Ramzis, 1 metus ir 4 mėnesius. Po jo Amenofis, 19 metų ir 6 mėnesius. Po jo sūnūs Toesas ir Ramzis, 10 metų, kurie, sakoma, turėjo dideles kavalerijos pajėgas ir laivyną. Hebrajai iš tiesų, po savo atskiros istorijos, tuo metu persikėlę į Egipto žemę ir buvę pavergti karaliaus Tetmosio, kaip jau sakyta, pastatė jam tvirtus miestus, Peitą, ir Ramzį, ir Oną, kuris yra Heliopolis; taigi hebrajai, kurie taip pat yra mūsų protėviai, ir iš kurių mes turime tas šventas knygas, kurios yra senesnės už visus autorius, kaip

jau sakytą, įrodomi esą senesni už miestus, kurie tuo metu garsėjo tarp egiptiečių. O šalis buvo pavadinta Egiptu nuo karaliaus Seto. Nes žodis Setas, kaip sako, yra tariamas „Egiptas“. Ir Setas turėjo brolių, vardu Armajus. Jis vadinamas Danaju, tas pats, kuris persikėlė iš Egipto į Argą, kurį kiti autoriai mini kaip labai senovinės datos asmenį.

XXI SKYRIUS. – APIE MANETO NETIKSLUMĄ.

Ir Manetas, kuris tarp egiptiečių paskleidė daugybę nesąmonių ir netgi bedieviškai apkaltino Mozę bei jį lydėjusius hebrajus buvus išstremtus iš Egipto dėl raupsų, negalėjo pateikti jokio tikslaus chronologinio pareiškimo. Nes sakydamas, kad jie buvo piemenys ir egiptiečių priešai, jis iš tiesų pasakė tiesą, nes buvo priverstas tai padaryti. Juk mūsų protėviai, kurie gyveno Egipte, tikrai buvo piemenys, bet ne raupsuotieji. Nes kai jie atėjo į žemę, vadinamą Jeruzale, kur vėliau ir gyveno, gerai žinoma, kaip jų kunigai, vykdydami Dievo paskyrimą, tarnavo šventykloje ir ten gydė kiekvieną ligą, taip kad išgydydavo raupsuotuosius ir kiekvieną negalią. Šventyklą pastatė Judėjos karalius Saliamonas. Ir iš paties Maneto pareiškimo jo chronologinė klaida yra akivaizdi. (Kaip ir dėl karaliaus, kuris juos išvijo, vardu faraonas. Nes jis jų daugiau nebevaldė. Juk persekiodamas hebrajus, jis ir jo kariuomenė buvo praryti Raudonosios jūros. Ir jis klysta dar labiau sakydamas, kad piemenys kariavo prieš egiptiečius.) Nes jie išėjo iš Egipto ir nuo to laiko gyveno šalyje, dabar vadinamoje Judėja, 313 metų prieš Danajui atvykstant į Argą. O kad dauguma žmonių laiko jį senesniu už bet kurį kitą iš graikų, yra akivaizdu. Taigi Manetas nenoromis mums paskelbė per savo raštus dvi tiesos detales: pirma, pripažindamas, kad jie buvo piemenys; antra, sakydamas, kad jie išėjo iš Egipto žemės. Taigi net iš šių raštų Mozė ir jo pasekėjai įrodomi buvę 900 ar net 1000 metų prieš Trojos karą.

XXII SKYRIUS. – ŠVENTYKLOS SENUMAS.

Toliau dėl šventyklos statybos Judėjoje, kurią karalius Saliamonas pastatė praėjus 566 metams po žydų išėjimo iš Egipto, tarp tyriečių yra įrašas, kaip šventykla buvo pastatyta; ir jų archyvuose išsaugoti raštai, kuriuose įrodyta, kad šventykla egzistavo 143 metus ir 8 mėnesius prieš tyriečiams įkuriant Kartaginą (ir šį įrašą padarė Hiram (tai yra tyriečių karaliaus vardas), Abimalo sūnus, dėl paveldimos draugystės, kuri egzistavo tarp Hiram ir Saliamono, ir tuo pačiu dėl Saliamono turėtos išskirtinės išminties. Nes jie nuolat užsiėmė vienas su kitu sunkių problemų aptarimu. Ir to įrodymas egzistuoja jų susirašinėjime, kuris iki šios dienos saugomas tarp tyriečių, ir raštuose, kuriais jie keitėsi); kaip Menandras Efesietis, pasakodamas Tyro karalystės istoriją, užfiksuoja,

kalbėdamas taip: „Nes kai mirė tyriečių karalius Abimalas, jo sūnus Hirmas paveldėjo karalystę. Jis gyveno 53 metus. Ir Bazoras jį pakeitė, kuris gyveno 43 ir karaliavo 17 metų. Ir po jo sekė Metuastartas, kuris gyveno 54 metus ir karaliavo 12. Ir po jo karaliavo jo brolis Atarimas, kuris gyveno 58 metus ir karaliavo 9. Jį nužudė jo brolis, vardu Helas, kuris gyveno 50 metų ir karaliavo 8 mėnesius. Jį nužudė Jutobalas, Astartės kunigas, kuris gyveno 40 metų ir karaliavo 12. Jį pakeitė jo sūnus Bazoras, kuris gyveno 45 metus ir karaliavo 7. Ir po jo sekė jo sūnus Metenas, kuris gyveno 32 metus ir karaliavo 29. Pigmalionas, Pigmalijaus sūnus, jį pakeitė, kuris gyveno 56 metus ir karaliavo 7. Ir 7-aisiais jo karaliavimo metais jo sesuo, pabėgusi į Libiją, pastatė miestą, kuris iki šios dienos vadinamas Kartagina.“ Taigi visas laikotarpis nuo Hirmo karaliavimo iki Kartaginos įkūrimo sudaro 155 metus ir 8 mėnesius. O 12-aisiais Hirmo karaliavimo metais buvo pastatyta šventykla Jeruzalėje. Taigi visas laikas nuo šventyklos pastatymo iki Kartaginos įkūrimo buvo 143 metai ir 8 mėnesiai.

XXIII SKYRIUS. – PRANAŠAI SENESNI UŽ GRAIKŲ RAŠYTOJUS.

Tad tebūnie to, kas pasakys, gana finikiečių ir egiptiečių liudijimui, ir mūsų chronologijos pasakojimui, kurį pateikė rašytojai Manetas Egiptietis ir Menandras Efesietis, o taip pat Juozapas, aprašęs žydų karą, kurį jie kariavo su romėnais. Nes iš šių labai senų įrašų įrodyta, kad kitų raštai yra naujesni už raštus, duotus mums per Mozę, taip, ir už vėlesnius pranašus. Nes paskutinis iš pranašų, kuris vadinosi Zacharijas, buvo Darijaus karaliavimo amžininkas. Bet net ir patys įstatymų leidėjai visi pasirodo leidę įstatymus po to laikotarpio. Nes jei kas paminėtų Soloną Atėnietį, jis gyveno karalių Kyro ir Darijaus dienomis, anksčiau minėto pranašo Zacharijo laiku, kuris buvo paskutinis iš pranašų po daugelio metų. Arba jei paminėtumėte įstatymų leidėjus Likurgą, ar Drakoną, ar Miną, Juozapas savo raštuose mums sako, kad šventosios knygos lenkia juos senumu, kadangi net prieš Jupiterio karaliavimą kretiečiams ir prieš Trojos karą dieviškojo įstatymo raštai, kurie mums buvo duoti per Mozę, jau egzistavo. Ir kad galėtume pateikti tikslesnį erų ir datų vaizdą, mes, Dievui padedant, dabar pateiksime pasakojimą ne tik apie datas po tvano, bet ir apie tas prieš jį, kad suskaičiuotume bendrą visų metų skaičių, kiek įmanoma; atsekdami iki pat pasaulio sukūrimo pradžios, kurią Mozė, Dievo tarnas, užrašė per Šventąją Dvasią. Nes pirmiau pakalbėjęs apie tai, kas liečia pasaulio sukūrimą ir genezę, ir apie pirmąjį žmogų, ir visa, kas įvyko vėliau įvykių tvarka, jis nurodė ir metus, kurie praėjo prieš tvaną. Ir aš meldžiu malonės iš vienintelio Dievo, kad galėčiau tiksliai pasakyti visą tiesą pagal Jo valią, kad jūs ir kiekvienas, skaitantis šį darbą, būtumėte vedami Jo tiesos ir malonės. Aš tada pradėsiu pirmiausia nuo užrašytų genealogijų, ir pradėsiu savo pasakojimą nuo pirmojo žmogaus.

XXIV SKYRIUS. – CHRONOLOGIJA NUO ADOMO.

Adomas gyveno, kol jam gimė sūnus, 230 metų. Ir jo sūnus Setas, 205. Ir jo sūnus Enosas, 190. Ir jo sūnus Kainanas, 170. Ir jo sūnus Mahalelis, 165. Ir jo sūnus Jaredas, 162. Ir jo sūnus Henochas, 165. Ir jo sūnus Metušelachas, 167. Ir jo sūnus Lamechas, 188. Ir Lamecho sūnus buvo Nojus, apie kurį kalbėjome aukščiau, kuriam gimė Semas, kai jam buvo 500 metų. Nojui gyvenant, 600-aisiais jo metais, atėjo tvanas. Todėl bendras metų skaičius iki tvano buvo 2242.

Ir tuoj po tvano Semas, kuriam buvo 100 metų, pradėjo Arpachšadą. Ir Arpachšadas, būdamas 135 metų, pradėjo Šelachą. Ir Šelachas pradėjo sūnų, būdamas 130-ies. Ir jo sūnus Eberis, būdamas 134-ių. Ir nuo jo hebrajai vadina savo giminę. Ir jo sūnus Pelegas pradėjo sūnų, būdamas 130-ies. Ir jo sūnus Reu, būdamas 132-ių. Ir jo sūnus Serugas, būdamas 130-ies. Ir jo sūnus Nahoras, būdamas 75-ių. Ir jo sūnus Terahas, būdamas 70-ies. Ir jo sūnus Abraomas, mūsų patriarchas, pradėjo Izaoką, kai jam buvo 100 metų. Iki Abraomo, todėl, yra 3278 metai. Paminėtasis Izaokas gyveno, kol jam gimė sūnus, 60 metų, ir pradėjo Jokūbą. Jokūbas iki persikėlimo į Egiptą, apie kurį kalbėjome aukščiau, gyveno 130 metų. Ir hebrajų buvimas Egipte truko 430 metų; ir po jų išvykimo iš Egipto žemės jie praleido 40 metų vadinamojoje dykumoje. Todėl visi šie metai sudaro 3938. Ir tuo metu, Mozei mirus, Jėzus, Nuno sūnus, perėmė jo valdymą ir valdė juos 27 metus. Ir po Jėzaus, kai tauta nusižengė Dievo įsakymams, jie tarnavo Mesopotamijos karaliui, vardu Chusaratonas, 8 metus. Tada, tautai atgailavus, jie turėjo teisėjus: Gotonielį, 40 metų; Egloną, 18 metų; Aotą, 8 metus. Tada, nusidėję, jie buvo pavergti svetimšalių 20 metų. Tada Debora teisė juos 40 metų. Tada jie tarnavo midianiečiams 7 metus. Tada Gideonas teisė juos 40 metų; Abimelechas, 3 metus; Tola, 22 metus; Jayras, 22 metus. Tada filistinai ir amonitai valdė juos 18 metų. Po to Iftachas teisė juos 6 metus; Esbonas, 7 metus; Ailonas, 10 metų; Abdonas, 8 metus. Tada svetimšaliai valdė juos 40 metų. Tada Samsonas teisė juos 20 metų. Tada tarp jų buvo taika 40 metų. Tada Samera teisė juos vienerius metus; Elis, 20 metų; Samuelis, 12 metų.

XXV SKYRIUS. – NUO SAULIAUS IKI TREMTIES.

Ir po teisėjų jie turėjo karalius: pirmąjį vardu Saulius, kuris karaliavo 20 metų; tada Dovydą, mūsų protėvį, kuris karaliavo 40 metų. Atitinkamai, iki Dovydo karaliavimo [nuo Izaoko] yra 496 metai. Ir po šių karalių karaliavo Saliamonas, kuris taip pat, Dievo valia, pirmasis pastatė šventyklą Jeruzalėje; jis karaliavo 40 metų. Ir po jo Roboamas, 17 metų; ir po jo Abijas, 7 metus; ir po jo Asa, 41 metus; ir po jo Juozapatas, 25 metus; ir po jo Joramas, 8 metus; ir po jo Ahazijas, 1 metus; ir po jo Atalija, 6 metus; ir po jos Joašas, 40 metų; ir po jos Amazijas, 39

metus; ir po jo Uzijas, 52 metus; ir po jo Jotamas, 16 metų; ir po jo Ahazas, 17 metų; ir po jo Ezekijas, 29 metus; ir po jo Manasas, 55 metus; ir po jo Amonas, 2 metus; ir po jo Jozijas, 31 metus; ir po jo Jehoahazas, 3 mėnesius; ir po jo Jehojakimas, 11 metų. Tada kitas Jehojakimas, 3 mėnesius 10 dienų; ir po jo Zedekijas, 11 metų. Ir po šių karalių, tautai pasiliekančią savo nuodėmėse ir neatgailaujant, Babilono karalius, vardu Nebukadnecaras, atžygiavo į Judėją, pagal Jeremijo pranašystę. Jis perkėlė žydų tautą į Babiloną ir sugriovė šventyklą, kurią pastatė Saliamonas. Ir Babilono tremtyje tauta praleido 70 metų. Iki apsigyvenimo Babilono žemėje, todėl, iš viso yra 4954 metai, 6 mėnesiai ir 10 dienų. Ir lygiai kaip Dievas per pranašą Jeremiją buvo išpranašavęs, kad tauta bus išvesta į nelaisvę į Babiloną, lygiai taip Jis iš anksto nurodė, kad jie taip pat sugrįš į savo žemę po 70 metų. Šiems 70 metų pasibaigus, persų karaliumi tapo Kyras, kuris, pagal Jeremijo pranašystę, antraisiais savo karaliavimo metais išleido dekretą, savo ediktu įsakydamas, kad visi žydai, kurie buvo jo karalystėje, grįžtų į savo šalį ir atstatytų šventyklą Dievui, kurią minėtasis Babilono karalius buvo sugriovęs. Be to, Kyras, vykdydamas Dievo nurodymus, davė įsakymus savo asmenims sargybiniams, Sabesarui ir Mitridatui, kad indai, kurie buvo paimti iš Judėjos šventyklos Nebukadnecaro, būtų grąžinti ir vėl padėti šventykloje. Taigi antraisiais Darijaus metais išsipildė 70 metų, kurie buvo išpranašauti Jeremijo.

XXVI SKYRIUS. – KONTRASTAS TARP HEBRAJŲ IR GRAIKŲ RAŠTŲ.

Iš to galima matyti, kaip parodoma, jog mūsų šventieji raštai yra senesni ir teisingesni už graikų ir egiptiečių ar bet kokių kitų istorikų raštus. Nes Herodotas ir Tukididas, taip pat Ksenofontas ir dauguma kitų istorikų pradėjo savo pasakojimus maždaug nuo Kyro ir Darijaus karaliavimo, negalėdami tiksliai kalbėti apie ankstesnius ir senovinius laikus. Nes kokius didžius dalykus jie atskleidė, jei kalbėjo apie Darijų ir Kyrą, barbarų karalius, arba apie graikus Zopirą ir Hipiją, arba apie atėniečių ir lakedemoniečių karus, arba Kserkso ar Pausanijo žygius, kuris rizikavo mirti badu Minervos šventykloje, arba Temistoklio istoriją ir Peloponeso karą, arba apie Alkibiadą ir Trasibulą? Nes mano tikslas nėra pateikti tiesiog daug kalbų medžiagos, bet nušviesti metų skaičių nuo pasaulio sukūrimo ir pasmerkti šių autorių tuščią triūsą bei menkniekius, kadangi nebuvo nei dvidešimt tūkstančių kartų po dešimt tūkstančių metų nuo tvano iki dabartinio laiko, kaip sakė Platonas, tvirtindamas, kad buvo tiek metų; nei 15 kartų po 10 375 metus, kaip jau minėjome skelbus Apoloniją Egiptietį; nei pasaulis yra nesukurtas, nei yra savaiminis visų daiktų atsiradimas, kaip sapnavo Pitagoras ir kiti; bet, būdamas iš tiesų sukurtas, jis taip pat yra valdomas Dievo, kuris viską sukūrė, apvaizdos; ir visa laiko tėkmė bei

metai tampa aiškūs tiems, kurie nori paklusti tiesai. Taigi, kad neatrodyčiau paaishkinę dalykus tik iki Kyro laiko ir apleidęs vėlesnius laikotarpius, tarytum dėl negalėjimo jų parodyti, pasistengsiu, Dievui padedant, pateikti ataskaitą, pagal savo gebėjimus, apie vėlesnių laikų eigą.

XXVII SKYRIUS. – ROMOS CHRONOLOGIJA IKI M. AURELIJAUS MIRTIES.

Taigi, kai Kyras karaliavo dvidešimt devenerius metus ir buvo nužudytas Tomyros masagetų šalyje, tai vykstant 62-ojoje olimpiadoje, tuomet romėnai pradėjo didinti galią, Dievui juos stiprinant, Romai esant įkurtai Romulo, tariamo Marso ir Iljos vaiko, 7-ojoje olimpiadoje, balandžio 21 dieną, kai metai tuomet buvo skaičiuojami kaip susidedantys iš dešimties mėnesių. Taigi Kyrui mirus, kaip jau sakėme, 62-ojoje olimpiadoje, ši data tenka 220 m. nuo Romos įkūrimo (A.V.C.), kuriais metais romėnus taip pat valdė Tarkvinijus, pramintas Išdidžiuoju (Superbus), kuris pirmasis ištrėmė romėnus ir sugadino jaunimą, ir padarė piliečius eunuchais, ir, be to, pirmasis išniekino mergeles, o tada jas išleido už vyro. Dėl šios priežasties jis buvo tinkamai pavadintas romėnų kalba Superbus, kas verčiama „Išdidusis“. Nes jis pirmasis nurodė, kad tie, kurie jį sveikino, gautų atsakymą į sveikinimą iš ko nors kito. Jis karaliavo dvidešimt penkerius metus. Po jo buvo įvesti kasmetiniai konsulai, taip pat tribūnai ir edilai 453 metams, kurių vardus manome esant ilga ir nereikalinga vardyti. Nes jei kas trokšta juos sužinoti, jis tai išsiaiškins iš lentelių, kurias sudarė nomenklatorius Chriseras: jis buvo Aurelijaus Vero atleistinis, kuris sudarė labai aiškų visų dalykų įrašą, tiek vardų, tiek datų, nuo Romos įkūrimo iki savo patrono, imperatoriaus Vero, mirties. Kasmetiniai magistratai valdė romėnus, kaip sakome, 453 metus. Vėliau tie, kurie vadinami imperatoriais, pradėjo šia tvarka: pirmasis Gajus Julijus, kuris karaliavo 3 metus, 4 mėnesius, 6 dienas; tada Augustas, 56 metus, 4 mėnesius, 1 dieną; Tiberijus, 22 metus; tada kitas Gajus, 3 metus, 8 mėnesius, 7 dienas; Klaudijus, 23 metus, 8 mėnesius, 24 dienas; Neronas, 13 metų, 6 mėnesius, 58 dienas; Galba, 2 metus, 7 mėnesius, 6 dienas; Otonas, 3 mėnesius, 5 dienas; Vitelijus, 6 mėnesius, 52 dienas; Vespasianas, 9 metus, 11 mėnesių, 55 dienas; Titas, 2 metus, 22 dienas; Domicianas, 15 metų, 5 mėnesius, 6 dienas; Nerva, 1 metus, 4 mėnesius, 10 dienų; Trajanas, 19 metų, 6 mėnesius, 16 dienų; Adrianas, 20 metų, 10 mėnesių, 28 dienas; Antoninas, 22 metus, 7 mėnesius, 6 dienas; Veras, 19 metų, 10 dienų. Todėl cezarių laikas iki imperatoriaus Vero mirties yra 237 metai ir 5 dienos. Taigi nuo Kyro mirties ir Tarkvinijaus Išdidžiojo karaliavimo iki imperatoriaus Vero mirties visas laikas sudaro 744 metus.

XXVIII SKYRIUS. – PAGRINDINĖS CHRONOLOGINĖS EPOCHOS.

Ir nuo pasaulio sukūrimo visas laikas yra taip atsekamas, kiek tai susiję su jo pagrindinėmis epochomis. Nuo pasaulio sukūrimo iki tvano buvo 2242 metai. Ir nuo tvano iki laiko, kai Abraomas, mūsų protėvis, pradėjo sūnų, 1036 metai. Ir nuo Izaoko, Abraomo sūnaus, iki laiko, kai tauta gyveno su Moze dykumoje, 660 metų. Ir nuo Mozės mirties bei Jozuės, Nuno sūnaus, valdymo iki patriarcho Dovydo mirties, 498 metai. Ir nuo Dovydo mirties bei Saliamono karaliavimo iki tautos apsigyvenimo Babilono žemėje, 518 metų, 6 mėnesiai, 10 dienų. Ir nuo Kyro valdymo iki imperatoriaus Aurelijaus Vero mirties, 744 metai. Visi metai nuo pasaulio sukūrimo sudaro iš viso 5698 metus ir likusius mėnesius bei dienas.

XXIX SKYRIUS. – KRIKŠČIONYBĖS SENUMAS.

Taigi, apžvelgus šiuos laikotarpius ir visus aukščiau minėtus faktus kartu, galima pamatyti pranašiškų raštų senumą ir mūsų mokymo dieviškumą, kad mokymas nėra naujas, o mūsų tikėjimo tiesos nėra mitinės ir klaidingos, kaip kai kurie mano; bet labai senos ir teisingos. Nes Talas paminėjo Belą, asirų karalių, ir Saturną, Titano sūnų, teigdamas, kad Belas su titanais kariavo prieš Jupiterį ir vadinamuosius dievus jo sąjungoje; ir šia proga jis sako, kad Gigas, būdamas nugalėtas, pabėgo į Tartesą. Tuo metu Gigas valdė tą šalį, kuri tada vadinosi Aktė, o dabar vadinama Atika. O iš kur kitos šalys ir miestai gavo savo pavadinimus, manome esant nebūtina pasakoti, ypač tau, kuris esi susipažinęs su istorija. Kad Mozė, ir ne tik jis, bet ir dauguma pranašų, kurie sekė po jo, įrodomas esąs senesnis už visus rašytojus, ir už Saturną bei Belą ir Trojos karą, yra akivaizdu. Nes pagal Talo istoriją Belas pasirodo buvęs 322 metais anksčiau už Trojos karą. Bet mes parodėme aukščiau, kad Mozė gyveno kažkur apie 900 ar 1000 metų prieš Trojos žlugimą. Ir kadangi Saturnas ir Belas klestėjo tuo pačiu metu, dauguma žmonių nežino, kuris yra Saturnas, o kuris Belas. Kai kurie garbina Saturną ir vadina jį Belu arba Balu, ypač rytų šalių gyventojai, nes jie nežino, kas yra Saturnas ar Belas. O tarp romėnų jis vadinamas Saturnu, nes ir jie nežino, kuris iš dviejų yra senesnis – Saturnas ar Belas. Kiek tai susiję su olimpiadų pradžia, jie sako, kad jų laikymasis datuojamas nuo Ifito, bet pagal kitus – nuo Lino, kuris taip pat vadinamas Iljumi. Kokią tvarką užima visas metų ir olimpiadų skaičius, mes parodėme aukščiau. Manau, kad dabar, pagal savo gebėjimus, tiksliai pakalbėjau tiek apie jūsų praktikų bedieviškumą, tiek apie visą istorijos epochų skaičių. Nes jei net ir buvo padaryta chronologinė klaida, tarkim, 50 ar 100, ar net 200 metų, visgi ne tūkstančių ir dešimčių tūkstančių, kaip iki šiol rašė Platonas, Apolonijas ir kiti melagingi autoriai. Ir galbūt mūsų žinios apie visą metų skaičių nėra visiškai tikslios, nes atliekami mėnesiai ir dienos nėra surašyti šventose knygose. Bet kiek tai susiję su laikotarpiais, apie kuriuos kalbame, mus patvirtina Berosas, chaldėjų filosofas, kuris supažindino graikus su chaldėjų literatūra ir pasakė kai ką apie tvaną bei daugelį kitų istorijos momentų

sutartinai su Moze; ir su pranašais Jeremiju bei Danieliumi jis taip pat kalbėjo tam tikru mastu sutartinai. Nes jis paminėjo, kas nutiko žydams valdant babiloniečių karaliui, kurį jis vadina Abobasoru ir kurį hebrajai vadina Nebukadnecaru. Ir jis taip pat kalbėjo apie Jeruzalės šventyklą; kaip ji buvo nuniokota chaldėjų karaliaus, ir kad, padėjus šventyklos pamatus antraisiais Kyro karaliavimo metais, šventykla buvo užbaigta antraisiais Darijaus karaliavimo metais.

XXX SKYRIUS. – KODĖL GRAIKAI NEPAMINĖJO MŪSŲ ISTORIJŲ.

Tačiau graikai nemini istorijų, kurios pateikia tiesą, pirmiausia todėl, kad jie patys tik neseniai tapo rašto pažinimo dalyviais; ir jie patys tai pripažįsta, teigdami, kad raštas buvo išrastas, kaip vieni sako, tarp chaldėjų, kiti – pas egiptiečius, o dar kiti sako, kad jis kilęs iš finikiečių. Ir antra, todėl, kad **jie nusidėjo ir vis dar nusideda neminėdami Dievo**, bet minėdami tuščius ir nenaudingus dalykus. Nes taip jie nuoširdžiausiai aukština Homerą, Hesiodą ir kitus poetus, bet negendančio ir vienintelio Dievo šlovę jie **ne tik praleidžia nepaminėję, bet ir piktžodžiauja; taip, ir jie persekiojo, ir kasdien persekioja tuos, kurie Jį garbina**. Ir ne tik tai, bet jie netgi teikia prizus ir garbę tiems, kurie darnia kalba įžeidžia Dievą; o **iš tų, kurie yra uolūs dorybės siekime ir praktikuoja šventą gyvenimą, vienus jie užmėtė akmenimis, kitus nubaudė mirtimi, ir iki pat šio laiko jie kankina juos žiauriais kankinimais. Todėl tokie žmonės būtinai prarado Dievo išmintį ir nerado tiesos.**

Autolikas savo klausimais privertė Teofilį sukurti vieną pirmųjų krikščioniškosios teologijos šedevrų. Įdomu tai, kad būtent šiame veikale pirmą kartą krikščioniškoje literatūroje pavartotas terminas Trejybė. Teofilis aiškiai įvardijo Dievą, Jo Žodį ir Jo Išmintį kaip vieną visumą. Tai buvo drąsus žingsnis, padėjęs pamatus vėlesnėms diskusijoms apie Dievo prigimtį.

Teofilis taip pat pasižymėjo kaip itin kruopštus istorikas. Jis bandė suderinti biblinę pasaulio sukūrimo chronologiją su graikų filosofų skaičiavimais. Jis skaičiavo metus nuo Adomo iki savo laikų, norėdamas įrodyti, kad Biblija yra senesnė ir patikimesnė už pagoniškus mitus. Nors šie skaičiavimai šiandien atrodo keistoki, jie rodo, kaip stipriai ankstyvieji krikščionys norėjo įrodyti savo tikėjimo istorinį pagrindą.

Dar vienas įdomus aspektas yra Teofilio požiūris į žmogaus sielą. Jis teigė, kad siela nėra savaime nemirtinga, tačiau ji gali tapti tokia, jei žmogus gyvena pagal

Dievo įsakymus. Tai buvo savotiškas kvietimas į dvasinę kelionę, kurioje kiekvienas veiksmas turi amžinąją vertę. Autolikas šiame dialoge tampa ne tik oponentu, bet ir simboliu žmogaus, kuris ieško tiesos, tačiau dar nėra atvėręs savo dvasinių akių tikrajam šviesos šaltiniui.

.....

* <https://www.maldos.lt/teofilas-autolikui-ad-autolycum/>

**Visi paryškinimai kita spalava – mano. Celestina. Visi trejybės paveikslukai iš interneto.